

انتشارات انصار امام مهدی علیه السلام

احکام شریعت

در قالب پرسش و پاسخ

جلد دوم: نمانر

به قلم

شیخ علاء سالم

مترجم

گروه مترجمان انتشارات انصار امام مهدی علیه السلام

نام کتاب	احکام شریعت در قالب پرسش و پاسخ، جلد دوم، نماز
نویسنده	شیخ علاء سالم
مترجم	گروه مترجمان انتشارات انصار امام مهدی <small>علیه السلام</small>
نوبت انتشار	دوم
تاریخ انتشار	۱۴۰۰ ش
کد کتاب	۱۰۲۶/۲
ویرایش ترجمه	دوم

جهت کسب اطلاعات بیشتر در خصوص دعوت مبارک سید احمد الحسن علیه السلام

به تامل‌نماهای زیر مراجعه کنید .

www.almahdyoon.co

www.almahdyoon.co/ir

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فهرست

کتاب نماز.....	۱۵
مقدمات نماز.....	۱۷
۱. تعداد نماز.....	۱۷
۲. اوقات نماز.....	۲۴
تعیین اوقات نماز.....	۲۵
احکام اوقات نماز.....	۳۴
۱. پیش آمدن یکی از عذرهای نمازخواندن.....	۳۴
۲. بالغ شدن کودک.....	۳۵
۳. ظن و گمان در شناخت وقت.....	۳۶
۴. ترتیب در قضای نمازهای یومیه.....	۳۷
۵. نافله های مبتدئه.....	۳۸
۶. قضای نافله ها.....	۳۸
۷. نماز اول وقت.....	۳۸
۸. پیش انداختن نماز بعدی بر نماز قبلی.....	۳۹
۳. قبله.....	۴۰
تعیین قبله.....	۴۰
مستقبل (روکننده به قبله).....	۴۱
آنچه باید برایش رو به قبله نمود.....	۴۴
احکام مربوط به مختل شدن قبله.....	۴۵
۴. لباس نمازگزار.....	۴۶
۱. نماز در پوست مردار.....	۴۶
۲. نمازخواندن در چیزی که حیات در آن جریان نیافته است.....	۴۷
۳. نمازخواندن در پوستین.....	۴۸
۴. نمازخواندن در ابریشم.....	۴۸
۵. لباس غصبی.....	۵۰

۶. نمازخواندن با کفش ۵۰
۷. سایر احکام لباس نمازگزار..... ۵۱
۸. سنت‌های لباس نمازگزار (مستحبات و مکروهات) ۵۴
۵. مکان نمازگزار..... ۵۶
۶. آنچه بر آن سجده می‌شود ۶۰
۷. اذان و اقامه..... ۶۳
- آنچه برایش اذان و اقامه گفته می‌شود ۶۳
- کسی که اذان می‌گوید..... ۶۶
- چگونگی اذان و اقامه..... ۶۷
- احکام اذان و اقامه ۶۹
- اعمال نماز ۷۳
- اول: واجبات نماز ۷۳
۱. نیت..... ۷۳
۲. تکبیرة الاحرام..... ۷۶
۳. قیام..... ۷۹
۴. قرائت ۸۲
۵. رکوع..... ۹۰
۱. به قدری خم شود که بتواند دو دستش را بر زانویش بگذارد..... ۹۱
۲. آرام گرفتن در رکوع یا وجود توانایی بر آن- به قدری که ذکر واجب را ادا کند ... ۹۲
۳. سر برداشتن از رکوع..... ۹۳
۴. طمأنینه و آرام گرفتن در قامت راست کردن..... ۹۳
۵. تسبیح (ذکر) در رکوع ۹۳
۶. سجده..... ۹۵
۱. سجده بر هفت عضو..... ۹۶
۲. قرار دادن پیشانی بر آنچه سجده بر آن صحیح است..... ۹۶
۳. خم شدن برای سجده طوری که محل پیشانی با جای خودش هم‌تراز شود..... ۹۶
۴. ذکر در سجده..... ۹۸
۵. طمأنینه و آرام گرفتن در سجود ۹۸

۶. سر برداشتن از سجده اول تا به حالت راست و آرام بنشینید ۹۸
- مسائل دیگر متعلق به سجده ۹۹
۷. تشهد ۱۰۱
۸. سلام ۱۰۲
- دوم: مستحبات نماز ۱۰۳
- قطع کننده‌های نماز ۱۰۹
- سایر نمازها ۱۱۳
۱. نماز جمعه ۱۱۳
- شرایط نماز جمعه ۱۱۵
۱. وجود سلطان عادل (امام معصوم علیه السلام) یا شخص منتصب از سوی او ۱۱۵
۲. تعداد؛ که حداقل پنج نفر است و خود امام یکی از آن پنج نفر می‌باشد ۱۱۶
۳. دو خطبه ۱۱۷
۴. به جماعت خوانده می‌شود و به صورت انفرادی صحیح نیست ۱۲۰
۵. نماز جمعه دیگری با فاصله کمتر از ۵/۵ کیلومتر از آنجا برپا نباشد ۱۲۱
- نماز جمعه بر چه کسانی واجب است ۱۲۱
- آداب نماز جمعه ۱۲۵
۲. نماز عیدین (فطر و قربان) ۱۲۶
۳. نماز کسوف (آیات) ۱۳۰
۴. نماز بر مردگان ۱۳۵
۵. نمازهای سفارش شده ۱۳۶
- نمازهای سفارش شده‌ای که وقت معینی ندارند ۱۳۶
۱. نماز طلب باران ۱۳۶
۲. نماز استخاره ۱۳۷
۳. نماز حاجت ۱۳۸
۴. نماز شکر ۱۳۸
۵. نماز زیارت (زیارت نبی و اهل بیت پاکش) ۱۳۹
- نمازهای سفارش شده‌ای که وقت معینی دارند ۱۳۹
۱. نافله ماه رمضان ۱۳۹

۲. نماز شب فطر ۱۴۲
۳. نماز روز غدیر ۱۴۲
۴. نماز نیمه شعبان ۱۴۲
۵. نماز شب و روز مبعث ۱۴۲
- خلل واقع شده در نماز ۱۴۵
۱. حالت عمدی ۱۴۵
۲. حالت سهوی ۱۴۶
۳. حالت شک و تردید ۱۵۰
- دو سجده سهو ۱۵۳
- قضای نمازها ۱۵۷
۱. سبب قضا ۱۵۷
۲. نمازهایی که قضا می‌شوند ۱۵۹
۳. باطل بودن نماز اجاره‌ای (دریافت اجرت) ۱۶۲
- نماز جماعت ۱۶۵
۱. نماز جماعت ۱۶۵
۲. شرایط امام جماعت ۱۷۱
۳. احکام جماعت ۱۷۴
- احکام متعلق به مساجد ۱۷۸
- نماز خوف و مطارده ۱۸۳
۱. نماز خوف (ترس) ۱۸۳
۲. نماز مطارده (خوف شدید) ۱۸۶
- نماز مسافر ۱۸۹
۱. شرایط سفر ۱۸۹
۱. اعتبار مسافت ۱۸۹
۲. قصد طی مسافت ۱۹۰
۳. سفر را با اقامت در میان سفرش قطع نکند ۱۹۱
۴. سفرش مجاز باشد (حرام نباشد) ۱۹۴
۵. سفرش بیشتر از حضورش نباشد ۱۹۴

۶. شکستن نماز برای مسافر جایز نیست تا وقتی که اذان از او مخفی گردد ۱۹۶

۲. شکستن نماز ۱۹۷

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

سپاس و ستایش تنها از آنِ خداوند، پروردگار جهانیان است، و سلام و صلوات تامّ خداوند بر محمد و آل پاک و طاهرشان، امامان و مهدیون باد!

سپاس و ستایش از آنِ خداوندی است که بر محل قراردادن رسالتش داناتر است، و ممتّ و فضل در توفیق به ولایتِ جانشینان خود در زمینش تنها از آنِ اوست؛ حتی به ولایت همهٔ ساداتش؛ یعنی محمد و آل پاک و طاهرش، امامان و مهدیین.

چراکه او از خاندان برگزیدهٔ محمد ﷺ است، همان کسانی که خداوند رجس و ناپاکی را از آنان زدوده و به‌طور کامل پاکشان فرموده؛ و من بر ارائهٔ آنچه او -جانم به فدایش- از احکام الهی روشن فرموده است حیران مانده‌ام و آنچه مرا به شگفت آورده شدت رحمت وی بر مردم -چه انصار و چه غیر انصار از جویندگان حق، بلکه بر همهٔ مردم- است؛ زیرا در این هنگامه‌ای که مخالفان جنگ را علیه او علنی کرده‌اند و ما نیز کوتاهی تأسف بار خود را در حق او علنی کرده‌ایم، سعی و تلاش او پیوسته بر این بوده است که شریعت الهی را برای آنان روشن سازد.

او احمدالحسن است؛ امامی ناشناخته و همان قائم مورد انتظار؛ آن شکوفهٔ پاک از تنهٔ درخت تنومند محمد ﷺ؛ آن شاخهٔ سبز از درخت پاک او؛ او که با وجود تمام آنچه آزارش می‌دهد می‌فرماید: «آنچه در حال حاضر اهمیت دارد این است که کتاب فقهی مبسوطِ قابل فهمی برای همهٔ مردم به نگارش درآوری که در آن همهٔ مسائل فقهی که برایتان تبیین نموده‌ام وجود داشته باشد و اگر به مسائلی برخورد کردی که نیاز به پرسیدن داشتی می‌توانی

پرسی.»

این کتاب (جلد مربوط به نماز) اجابتی است به خواسته امام علیه السلام تا شاید به اذن خداوند متعال- لیکنی باشد در راستای برخی اهداف؛ که عبارت است از: گفت‌وگویی در احکام دین حنیف مربوط به نماز و متعلقات آن، برگرفته از کتاب «احکام نورانی اسلام» امام احمدالحسن علیه السلام و کتاب «پاسخ‌های فقهی، نماز» که امام علیه السلام اخیراً پاسخ داده‌اند، و نیز پاسخ‌های دیگر ایشان.

اما چرا روش گفت‌وگو یا پرسش‌وپاسخ؟

چه بسا برخی در فهم عبارت‌های کتاب شرایع دچار سختی می‌شوند یا با توجه به طولانی‌بودن بازکردن متن یک مسئله و فروع زیادی که به آن ضمیمه شده است به پاسخ مطلوب خود دست نیابند؛ با وجود اینکه در حال حاضر مسائل مربوط به نماز در دو کتاب شرایع و پاسخ‌های فقهی تشریح شده است؛ به‌علاوه کسی که به دنبال حکمی باشد نیازمند جست‌وجو در هر دو کتاب است که این امر نیز به‌نوبه خود سختی‌هایی ایجاد می‌کند؛ بنابراین در این جلد، احکام شرعی در قالب گفت‌وگویی است که شامل پرسش‌وپاسخ هر آنچه امام بیان فرموده و پاسخ داده‌اند.

سعی این‌جانب بر آن بوده است که خواننده در این گفت‌وگو از عبارت‌های کتاب شرایع خیلی دور نشود. به‌علاوه دقیقاً همان عبارت‌های شرایع را هم در این کتاب نیاوردم؛ بلکه عبارت‌های آن را جداگانه و مسائل واردشده در آن را بخش‌بخش و فروع آن را از هم جدا و گاهی نیز پس‌وپیش کردم. همچنین اقدام کردم به برخی شماره‌گذاری‌ها و برخی الفاظ را با کلمه هم‌معنی یا روشن‌تری - که فهمش را به اذن خدا آسان کند یا دست‌کم قدری از واضح‌نبودن آن کلمه بکاهد- جایگزین کردم و به فضل خدا تلاش کردم این کلمه جایگزین را عبارتی میانه قرار دهم، طوری که خواندن این گفت‌وگو -ان‌شاءالله- فهم عبارت شرایع را -حتی اندکی- تسهیل سازد.

از خداوند سبحان مسئلت دارم بندگان مؤمنش را برای عمل به آنچه از شریعتش، که ولی و حجت مظلومش روشن نموده است، توفیق عطا فرماید و هرکدام از خلقتش که راه را گم کرده است هدایت فرماید.

بار الها! عفو تو، عفو تو، عفو و بخشایش تو را خواستارم؛ و سپاس و ستایش تنها از آن
خداوند آن پروردگار جهانیان است، و سلام و صلوات تام و تمام خداوند بر محمد صلی الله علیه و آله و آل پاک
و طاهر محمد، امامان و مهدیین علیهم السلام باد!

ابتدای جمادی الاول ۱۴۳۲ ق^۱

علاء سالم

کلینی نقل می‌کند: از علی بن ابراهیم از پدرش از حماد بن عیسی که گفت: روزی ابوعبدالله امام صادق علیه السلام به من فرمود: «ای حماد! آیا نماز را به نیکویی می‌خوانی؟» حماد می‌گوید: عرض کردم: آقای من! من کتاب حریر در نماز را از حفظم. امام فرمود: «نه حماد، نه این چنین، برخیز و نماز بخوان». حماد می‌گوید: برخاستم و در پیشگاهش روبه‌قبله ایستادم و شروع کردم به نماز خواندن و رکوع و سجده گزاردم. امام فرمود: «ای حماد! نماز را به نیکویی به‌جا نمی‌آوری! چقدر قبیح است که مردی از شما به شصت یا هفتادسال برسد اما حتی یک نماز را با تمامی حدودش اقامه نکند». حماد می‌گوید: در خودم احساس ذلت و سرافکنده‌گی کردم و عرض کردم: فدایت شوم، پس نماز گزاردن را به من تعلیم دهید.

پس اباعبدالله علیه السلام روبه‌قبله به پا خاست و هر دو دستش را به‌سمت ران‌هایش برد و انگشتانش را جمع و قدم‌هایش را به مقدار سه انگشت باز به یکدیگر نزدیک نمود و در حالی که همه انگشتان دو پایش را به‌سمت قبله نموده بود پاهایش را از قبله منحرف نکرد و با خشوع فرمود: «الله اکبر» سپس حمد را با ترتیل و «قل هو الله» را قرائت فرمود. سپس در حالی که ایستاده بود به مقدار یک تنفس صبر فرمود. دست‌هایش را برابر صورتش بالا برد و در حالی که ایستاده بود فرمود: «الله اکبر». سپس رکوع فرمود، در حالی که کف دست‌هایش را زانوانش پر کرده بود به‌طوری که از یکدیگر باز بودند و زانوانش را به پشت سر راند تا جایی که پشتش صاف شد، طوری که اگر یک قطره آب یا روغن بر پشتش می‌چکید به‌دلیل صاف‌بودن پشتش سرازیر نمی‌شد. گردنش را کشید و دو چشمش را بر هم نهاد سپس سه مرتبه با ترتیل، تسبیح گفت و فرمود: «سبحان ربی العظیم و بحمده». سپس راست ایستاد و چون به‌طور کامل ایستاد فرمود: «سمع الله لمن حمده». سپس در حالت ایستاده تکبیر گفت و دو دستش را برابر صورتش بالا برد. سپس سجده کرد و دو کف دستش را با انگشتان به‌هم‌پیوسته مقابل دو زانویش و برابر صورتش باز کرد و سه بار فرمود: «سبحان ربی الاعلی و بحمده» و قسمتی از بدنش را بر قسمت دیگری از بدنش نهاد و با هفت عضو اعظم سجده گزارد - دو کف دست، دو زانو، سر دو انگشت شصت دو پا و پیشانی و بینی - و فرمود: «واجب است بر هفت عضو از این اعضا سجده شود؛ همان‌هایی که خداوند در کتابش یاد کرده و

فرموده است: ﴿وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا﴾^۱ (و مساجد از آن خداست؛ پس هیچ کس را همراه خداوند نخوانید)؛ و این سجده‌گاه‌ها عبارت‌اند از: پیشانی، دو کف دست، دو زانو و دو انگشت شصت دو پا؛ و قراردادن بینی بر زمین هم سنت است. سپس سرش را از سجده برداشت و چون در حالت نشسته قرار گرفت فرمود: «الله اکبر». سپس بر روی ران چپ نشست و روی پای راستش را بر کف پای چپ گذاشت و فرمود: «استغفرالله ربی و اتوب الیه». سپس در حالی که نشسته بود تکبیر گفت و سجده دوم را گزارد و همان ذکر را که در سجده اول گفته بود فرمود و هیچ قسمتی از بدنش را بر قسمت دیگری از بدنش در رکوع یا سجده قرار نداد، در حالی که دست‌هایش باز و آرنج‌هایش را بر زمین ننهاده بود. دو رکعت را به همین منوال خواند و در تشهد در حالت نشسته، انگشتان دو دستش به هم چسبیده بود. وقتی از تشهد فارغ گردید سلام گفت و فرمود: «ای حماد این گونه نماز بگزار.»^۲

۱. جن، ۱۸.

۲. کافی، ج ۳، ص ۳۱۱، ح ۸.

کتاب نماز

از ابوبصیر نقل شده است که گفت: از اباجعفر امام باقر علیه السلام شنیدم که می فرمود: «هر سهوی در نماز از نماز خارج می شود، منتها خداوند متعال نماز فریضه را با نافله ها کامل می کند. نخستین چیزی که بنده با آن محاسبه می شود نماز است، اگر نماز پذیرفته شود اعمال دیگر هم مقبول می گردد. اگر نماز در اول وقتش بالا برود در حالی که سفید و نورانی است به صاحبش باز می گردد و می گوید: مرا حفظ کردی خدا تو را حفظ فرماید، و اگر در غیر وقتش بدون رعایت حدودش بالا رود در حالی که سیاه و تاریک است به صاحبش باز می گردد و می گوید: مرا ضایع کردی خداوند تو را ضایع کند.»^۱

سخن در خصوص نماز، ضمن نُه بحث اصلی قرار می گیرد که عبارت اند از:

- ۱- مقدمات نماز؛
- ۲- اعمال نماز؛
- ۳- قطع کننده های نماز؛
- ۴- سایر نمازها (غیر از نمازهای یومیه و نافله ها)؛
- ۵- خلل واقع شده در نماز؛
- ۶- قضای نمازها؛
- ۷- نماز جماعت؛
- ۸- نماز خوف و مطارده؛
- ۹- نماز مسافر.

به اذن خداوند متعال این مباحث ها و احکام متعلق به آن ها به ترتیب تقدیم خواهد شد.

(۱)

مقدمات نماز

پیش از بیان واجبات و اعمال نماز، مقدماتی را که شایسته است مکلف پیش از شروع نمازش بداند بیان می‌داریم؛ که شامل هفت مقدمه است:

۱. تعداد نماز؛
۲. اوقات نماز؛
۳. قبله؛
۴. لباس نمازگزار؛
۵. مکان نمازگزار؛
۶. آنچه بر آن سجده گزارده می‌شود؛
۷. اذان و اقامه.

۱. تعداد نماز

پرسش: نمازهای واجب چند تا است؟

پاسخ: نمازهای واجب نه تا است که عبارت‌اند از:

- ۱- نمازهای یومیه (یک شبانه‌روز)؛
- ۲- نماز جمعه؛
- ۳- نماز عیدین (عید فطر و عید قربان)؛
- ۴- نماز کسوف (خورشیدگرفتگی و ماه‌گرفتگی)؛
- ۵- نماز زلزله (که معروف است)؛
- ۶- نماز آیات (سایر آیات آسمانی ترسناک غیر از کسوف و زلزله، مثل باد سیاه)؛
- ۷- نماز طواف؛

۸- نماز اموات؛

۹- نمازی که انسان با نذر یا موضوعات مشابه، [به ادای آن] ملزم می‌شود.

پرسش: غیر از این نمازها حکم سایر نمازها چیست؟

پاسخ: مستحب هستند.

پرسش: نمازهای یومیه (روز و شب) کدام است؟

پاسخ: پنج نماز هستند که عبارت‌اند از: ۱۷ رکعت در صورتی که مسافر نباشد: دو رکعت صبح، چهار رکعت ظهر، و عصر نیز مثل ظهر است، سه رکعت مغرب، و چهار رکعت عشا.

پرسش: آیا نمازها در سفر به همین تعداد باقی می‌مانند؟

پاسخ: خیر؛ در سفر دو رکعت از نمازهای چهار رکعتی ساقط می‌شود که به این ترتیب نمازهای یومیه ۱۱ رکعت خواهند شد.

پرسش: آیا نمازهای روزانه، نافله‌هایی هم دارند؟

پاسخ: بله. برای غیر مسافر، سی و چهار رکعت نافله وجود دارد: هشت رکعت پیش از نماز ظهر، هشت رکعت پیش از نماز عصر، چهار رکعت بعد از نماز مغرب، دو رکعت نشسته - که یک رکعت محسوب می‌شود - بعد از نماز عشا، یازده رکعت نماز شب، و دو رکعت برای نماز صبح پیش از نماز واجب صبح.

پرسش: تعداد رکعت‌های همه نمازها در یک روز مجموعاً چقدر است؟ منظورم نمازهای روزانه و نافله‌های آنهاست.

پاسخ: پنجاه و یک رکعت؛ و این علامتی از علامت‌های مؤمن است. امام ابو محمد حسن عسکری علیه السلام می‌فرماید: «علامت‌های مؤمن پنج چیز است: پنجاه و یک رکعت نماز، زیارت اربعین، انگشتر بر دست راست نهادن، پیشانی بر خاک نهادن، و بسم الله الرحمن الرحیم را آشکارا گفتن.»^۱

۱. وسائل الشیعه (آل‌البیته)، ج ۱۴، ص ۴۷۸، (چهر به بسم الله).

پرسش: آیا در سفر چیزی از نافله‌ها کم می‌شود؟

پاسخ: بله. نافله‌های ظهر و عصر ساقط می‌گردد، اما بقیه نافله‌ها نه.

پرسش: و آیا نافله عشا که «وُتیره» نامیده می‌شود نیز ساقط می‌گردد؟

پاسخ: ساقط نمی‌شود.

پرسش: نافله چگونه خوانده می‌شود؟

پاسخ: همه نافله‌ها به صورت دو رکعتی با تشهد و سلام پس از آن دو رکعت خوانده

می‌شوند جز نافله‌هایی که تصریح شده‌اند که با یک سلام بیش از دو رکعت، یا تصریح شده که کمتر از دو رکعت هستند؛ مانند نماز وتر و نماز اعرابی.

پرسش: و برای توضیح بیشتر: آیا ممکن است به‌عنوان نمونه چگونگی نماز نافله ظهر را

بفرمایید؟

پاسخ: بله؛ هشت رکعت است، و مثل نماز صبح، دو رکعت دو رکعت به همراه تشهد و

سلام پس از آن خوانده می‌شود؛ و این کار را چهار مرتبه انجام می‌دهد که در مجموع هشت رکعت می‌شود. سایر نافله‌ها نیز به همین صورت که در شرع مقرر شده است.

پرسش: نماز وتر (آخرین رکعت از نماز شب) از جمله نافله‌هایی است که تصریح شده کمتر

از دو رکعت است و این واضح است. اما نماز اعرابی چگونه خوانده می‌شود؟

پاسخ: روایت شده است: «مردی از اعراب به سوی رسول خدا ﷺ رفت و عرض کرد: پدر

و مادرم فدای تو ای رسول خدا! ما در صحرا و دور از شهر هستیم و نمی‌توانیم هر جمعه به سوی شما بیاییم؛ پس مرا بر عملی راهنمایی بفرما که فضیلت نماز جمعه در آن باشد تا

هنگامی که به سوی اهلیم می‌روم به آنان خبر دهم. رسول خدا ﷺ فرمود: «وقتی نیمروز شد دو رکعت نماز بخوان و در رکعت اول یک بار حمد و هفت بار «قل اعوذ برب الفلق» و در رکعت

دوم یک بار حمد و هفت بار «قل اعوذ برب الناس» را بخوان. وقتی سلام دادی، هفت مرتبه آیت الکرسی بخوان، سپس پایست و هشت رکعت را با دو سلام بخوان و در هر رکعت از آن

۲۰..... احکام شریعت در قالب پرسش و پاسخ، جلد دوم

یک مرتبه حمد و یک مرتبه «اذا جاء نصرالله و الفتح» و بیست و پنج مرتبه «قل هو الله احد» را بخوان. وقتی از نمازت فارغ شدی هفتاد مرتبه بگو: «سبحان الله رب العرش الکریم و لا حول و لا قوة الا بالله العلی العظیم». قسم به آنکه مرا به نبوت برگزید هیچ مرد و زن مؤمنی این نماز را در روز جمعه به همین صورتی که می‌گوییم نمی‌خواند مگر اینکه بهشت را برایش ضامن می‌شوم و او از جایش بر نمی‌خیزد تا اینکه گناهان خودش و گناهان والدینش بخشیده می‌شود.»^۱

مسائل دیگری نیز در ارتباط با نوافل وجود دارد؛ از جمله:

پرسش: آیا جایز است در نمازهای نافله فقط سوره حمد خوانده شود؟
پاسخ: بله، جایز است.

پرسش: (آن‌چنان که خواهد آمد) اذان و اقامه و تکبیرهای هفت‌گانه در نماز فریضه واجب است؛ در نماز نافله چگونه؟

پاسخ: نماز نافله، اذان و اقامه ندارد و تکبیرهای شش‌گانه پس از تکبیره الاحرام مستحب است، همچنان که در این نمازها تکبیر رکوع و سجود و پس از سجده مستحب است، برخلاف نماز فریضه که این موارد واجب است، چنان‌که در بحث واجبات نماز بیان خواهد شد.

پرسش: آیا جایز است که نمازگزار در نافله‌های ظهر یا عصر یا سایر نافله‌ها فقط به دو رکعت بسنده کند؟ همانند نماز شب که بسنده کردن به نمازهای شفع و وتر صحیح است؟
پاسخ: بله، جایز است.

پرسش: آیا نمازهای مستحب دیگری غیر از آنچه گفته شد وجود دارد؟

پاسخ: بله، بسیار هستند و در کتاب‌های دعا و زیارت که نمازهای معصومین علیهم‌السلام و برخی از شیعیان‌شان را ذکر کرده‌اند موجود است.

در اینجا دو نماز که امام احمدالحسن (علیه السلام) بر آن تأکید فرموده‌اند را یادآور می‌شوم که عبارت‌اند از: «نماز غنیه» و «نماز ناشئه اللیل».

پرسش: نماز غنیه [توانگر و داراشدن] و ناشئه اللیل چگونه به جا آورده می‌شوند؟

پاسخ: نماز غنیه: این نماز را چهل بار در چهل روز به جا می‌آوریم یعنی هرروز یک مرتبه. و بهتر است پس از نماز فریضه خوانده شود. «نماز غنیه» دو رکعت است که در هر رکعت فاتحه سپس ده بار آیه ﴿قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكِ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَ تَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ وَ تَعَزُّ مَنْ تَشَاءُ وَ تُدْئِلُ مَنْ تَشَاءُ بِيَدِكَ الْخَيْرُ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾^۱ خوانده می‌شود و پس از سلام ده بار این آیه را می‌خواند: ﴿رَبِّ اغْفِرْ وَ اَرْحَمْ وَ أَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ﴾^۲ و ده بار می‌گوید: «اللهم صل على محمد و آل محمد و سلم تسليما». سپس سجده می‌کند و این آیه را می‌خواند: ﴿رَبِّ اغْفِرْ لِي وَ هَبْ لِي مُلْكًا لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِنْ بَعْدِي إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ﴾^۳.

نماز ناشئه اللیل: این نماز دو رکعت است که پس از مغرب به جا آورده می‌شود. در رکعت اول سوره فاتحه، سپس ده آیه ابتدای سوره بقره خوانده می‌شود: ﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ * الْم * ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ * الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَ يَاقِئُونَ الصَّلَاةَ وَ مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ * وَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَ مَا أُنزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَ بِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ * أُولَئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ وَ أُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ * إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ * خَتَمَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَ عَلَىٰ سَمْعِهِمْ وَ عَلَىٰ أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةً وَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ * وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ وَ بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَ مَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ * يَخَادِعُونَ اللَّهَ وَ الَّذِينَ آمَنُوا وَ مَا يَخْدَعُونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ وَ مَا يَشْعُرُونَ * فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا

۱. «بگو: بار الها! مالک حکومت‌ها تویی؛ به هرکس بخواهی، حکومت می‌بخشی؛ و از هرکس بخواهی، حکومت را می‌گیری؛ هرکس را بخواهی، عزت می‌دهی؛ و هرکه را بخواهی خوار می‌کنی. تمام خوبی‌ها به دست توست و تو بر هر چیزی قادری.» (آل عمران، ۲۶)

۲. «ای پروردگار من! بیامرز و رحمت آور که تو بهترین رحمت آوندگان هستی.» (مؤمن، ۱۱۸)

۳. «گفت: ای پروردگار من! مرا بیامرز و مرا ملکی عطا فرما که پس از من کسی سزاوار آن نباشد؛ که تو بسیار بخشاینده‌ای.» (ص، ۳۵)

و لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ ﴿۱﴾ سپس آیه سخره را می‌خواند: ﴿إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِهِ أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ * ادْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً إِنَّهُ لَا يَحِبُّ الْمُعْتَدِينَ * وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا وَادْعُوهُ خَوْفًا وَطَمَعًا إِنَّ رَحْمَتَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِنَ الْمُحْسِنِينَ﴾^۲ سپس این آیات سوره بقره را می‌خواند: ﴿وَإِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ * إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَاءٍ فَأَخْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَّاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾^۳. سپس پانزده مرتبه سوره توحید را

۱. «الف لام میم * این است همان کتاب با عظمتی است که شک در آن راه ندارد؛ و مایه هدایت پرهیزکاران است * آنان که به غیب ایمان می‌آورند، نماز را به پا می‌دارند، و از آنچه روزی‌شان داده‌ایم انفاق می‌کنند * و آنان که به آنچه بر تو و بر پیامبران پیش از تو نازل شده ایمان می‌آورند و به آخرت یقین دارند * ایشان از سوی پروردگارشان قرین هدایت‌اند، و آن‌ها همان رستگاران‌اند * کسانی که کافر شدند، برای آنان تفاوت نمی‌کند که آنان را [از عذاب الهی] بترسانی یا نترسانی؛ ایمان نخواهند آورد * خدا بر دل‌ها و گوش‌های آنان مَهر نهاده؛ و بر چشم‌هایشان پرده‌ای افکنده شده؛ و عذاب بزرگی در انتظار آن‌هاست * گروهی از مردم کسانی هستند که می‌گویند: «به خدا و روز رستاخیز ایمان آورده‌ایم» در حالی که ایمان ندارند * می‌خواهند خدا و مؤمنان را فریب دهند؛ در حالی که جز خودشان را فریب نمی‌دهند؛ [اما] نمی‌فهمند * در دل‌هایشان مرضی است و خدا نیز بر مرضشان افزوده است و به‌موجب دروغ‌هایی که می‌گفتند، عذاب دردناکی در انتظار آن‌هاست.» (بقره، ۱-۱۰)

۲. «به‌درستی که پروردگار شما الله است که آسمان‌ها و زمین را در شش روز آفرید؛ سپس به عرش پرداخت. شب، روز را می‌پوشاند؛ و شب به دنبال روز، به سرعت در حرکت است؛ و خورشید و ماه و ستارگان را آفرید، که مسخر فرمان او هستند. آگاه باشید که آفرینش و تدبیر [جهان]، از آن او [و به فرمان او] است! پیربرکت [و زوال‌ناپذیر] است خداوندی که پروردگار جهانیان است * پروردگارتان را با تضرع و در نهان بخوانید، زیرا او متجاوزان سرکش را دوست ندارد * و در زمین پس از اصلاح آن فساد نکنید و او را با بیم و امید بخوانید، زیرا رحمت خدا به نیکوکاران نزدیک است.» (اعراف، ۵۴-۵۶)

۳. «و خدای شما، خداوند یگانه‌ای است که غیر از او معبودی نیست! اوست بخشنده و مهربان * در آفرینش آسمان‌ها و زمین، و آمدوشد شب و روز، و کشتی‌هایی که در دریا به سود مردم در حرکت‌اند، و آبی که خداوند از آسمان نازل کرده، و با آن، زمین را پس از مرگ، زنده نموده، و انواع جنبندگان را در آن گسترده، و [نیز] در تغییر مسیر بادها و

می خواند.

و در رکعت دوم سوره فاتحه و سپس آیه الکرسی را می خواند: ﴿اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ - وَمَا بَيْنَهُمَا وَمَا تَحْتَ الثَّرَى عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ * لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَىِّ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ لَا انْفِصَامَ لَهَا وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ * اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا أُولَئِكَ هُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُمْ مِنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾.^۱ سپس پابان سوره بقره را می خواند: ﴿لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَإِنْ تُبَدُّوا مَا فِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخَفُوا بِحَاسِبِكُمْ بِهِ اللَّهُ فَيَعْلَمُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَعْدِبُ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ * آمَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لَا نَفَرَقَ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ وَقَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ * لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَ عَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَاْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَىٰ

ابراهیمی که میان زمین و آسمان مسخرند، نشانه‌هایی است برای مردمی که عقل دارند و می‌اندیشند.» (بقره، ۱۶۳ و ۱۶۴)

۱. «هیچ معبودی نیست جز خداوند یگانه زنده، که قائم به ذات خویش است؛ و موجودات دیگر، قائم به او هستند؛ هیچ‌گاه خواب سبک و سنگینی او را فراموش نمی‌گیرد؛ آنچه در آسمان‌ها و زمین است، از آن اوست؛ کیست که در نزد او، جز به فرمان او شفاعت کند؟! آنچه در پیش روی آن‌ها [بندگان] و پشت سرشان است را می‌داند؛ و کسی از علم او آگاه نمی‌گردد، جز به مقداری که او بخواهد. تحت [حکومت] او، آسمان‌ها و زمین را دربر گرفته و نگاهداری آن دو [آسمان و زمین]، او را خسته نمی‌کند. بلندی مقام و عظمت، مخصوص اوست* هیچ اجباری در دین نیست. هدایت از گمراهی مشخص شده است. پس هر کس به طاغوت کفر ورزد و به خدا ایمان آورد، به چنان رشته استواری چنگ زده که گسستنش نباشد، و خداوند شنوا و داناست * خداوند یاور کسانی است که ایمان می‌آورند، ایشان را از تاریکی‌ها به روشنی می‌برد؛ ولی کسانی که کافر شدند، اولیای آن‌ها طاغوت‌ها هستند که آن‌ها را از روشنی به تاریکی‌ها خارج می‌کند؛ اینان همان جهنمیان‌اند و همواره در آن جاودان خواهند بود.» (بقره، ۲۵۵-۲۵۷)

۲۴ احکام شریعت در قالب پرسش و پاسخ، جلد دوم

الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ وَاعْفُ عَنَّا وَاعْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا أَنْتَ مَوْلَانَا فَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿١﴾^۱ سپس پانزده مرتبه سوره توحید را می خواند.

پرسش: آیا می توان به جای نافله مغرب، ناشئه اللیل را خواند؟

پاسخ: نماز نافله مغرب را به صورت ناشئه اللیل بخواند و ان شاء الله ثواب ناشئه اللیل حاصل می شود.

پرسش: تفصیل بقیه نمازها غیر از نمازهای یومیه و نافله ها چیست؟

پاسخ: ان شاء الله جزئیات این نمازها را هرکدام در جای خودش بیان خواهیم داشت.

۲. اوقات نماز

از ابان بن تغلب نقل شده است که گفت: در مزدلفه^۲ پشت سر ابا عبد الله علیه السلام نماز خواندم. وقتی امام نمازش را تمام کرد به من توجه کرده، فرمود: «ای ابان! هرکس نمازهای پنج گانه فریضه را با حدودشان به جا آورد و بر اوقاتشان محافظت داشته باشد در روز قیامت

۱. «پیامبر، به آنچه از سوی پروردگارش بر او نازل شده، ایمان آورده است و همه مؤمنان، به خدا و فرشتگانش و کتاب هایش و فرستادگانش ایمان دارند، ما در میان هیچ یک از پیامبران او، فرق نمی گذاریم. گفتند: شنیدیم و اطاعت کردیم. ای پروردگار ما! آموزش تو را خواستاریم که سرانجام همه به سوی توست * خداوند هیچ کس را، جز به اندازه توانایی اش تکلیف نمی کند. نیکی های هرکس از آن خود او و بدی هایش از آن خودش است. ای پروردگار ما! اگر فراموش کردیم یا خطا کردیم ما را بازخواست مکن. پروردگارا! تکلیف سنگینی بر ما قرار مده، آن چنان که بر کسانی که پیش از ما بودند، قرار دادی. پروردگارا! آنچه طاقت تحمل آن را نداریم، بر ما مقرر مدار و آثار گناه را از ما بشوی! ما را ببخش و در رحمت خود قرار ده! تو مولا و سرپرست مایی، پس ما را بر جمعیت کافران، پیروز گردان.» (بقره، ۲۸۵ و

(۲۸۶)

۲. نام جایی در مکه است که مشعر هم گفته می شود. (مترجم)

خدا را در حالی ملاقات خواهد کرد که نزدش عهد و پیمانی است که خداوند او را با آن وارد بهشت می‌کند و هرکس که حدود نمازها را به‌جا نیاورد و بر اوقاتشان محافظت نکند خدا را در حالی ملاقات خواهد کرد که عهد و پیمانی ندارد، که اگر خدا بخواهد عذابش می‌کند و اگر بخواهد او را می‌آمرزد.»^۱

در این مبحث از طریق پرسش‌ها و پاسخ‌های طرح‌شده، اوقات نماز و احکام آن را معرفی خواهیم کرد.

تعیین اوقات نماز

پرسش: وقت نمازهای یومیه چگونه است؟

پاسخ: تعیین اوقات به‌صورت زیر است:

* وقت نماز ظهر و عصر: نماز ظهر و عصر، بین زوال خورشید [نیمروز] تا غروب خوانده می‌شود؛ و وقت مخصوص نماز ظهر از اول این وقت به مقدار ادای آن، و نیز وقت مخصوص نماز عصر از آخر این وقت به مقدار ادای آن است، و مابین این دو، وقت مشترک هر دو نماز است.

مثالی برای توضیح بیشتر: اگر فرض شود زوال [نیمروز] در ساعت دوازده ظهر و غروب خورشید (یعنی پنهان شدن قرص خورشید) در ساعت شش بعد از ظهر و زمان لازم برای به‌جا آوردن هر نماز پنج دقیقه باشد، در این صورت وقت نماز ظهر و عصر به این ترتیب خواهد بود: ساعت ۱۲ تا ۱۲:۰۵ وقت مخصوص نماز ظهر، ساعت ۵:۵۵ تا ساعت ۶:۰۰ وقت مخصوص نماز عصر، و بین ۱۲:۰۵ تا ۵:۵۵ وقت مشترک نماز ظهر و عصر.

* وقت نماز مغرب و عشا: مدت‌زمان بین غروب خورشید تا نیمه‌شب، برای کسی که اختیار دارد و تا طلوع فجر، برای کسی که در اضطرار است. وقت مخصوص نماز مغرب از اول این وقت به مقدار ادای سه رکعت، و وقت مخصوص نماز عشا از آخر این وقت به مقدار

ادای چهار رکعت، و حد فاصل میان این دو، وقت مشترک هر دو نماز است.
* وقت نماز صبح: ما بین طلوع فجر دوم پراکنده و منتشر شدن سپیده در افق- تا طلوع خورشید.

پرسش: نیمه شب چه زمانی است و چگونه شناخته می شود؟

پاسخ: نیمه شب، نصف [وسط] زمان بین غروب خورشید و طلوع فجر صادق است؛ یعنی وسط زمان بین دو وقت نماز مغرب و نماز صبح. اگر غروب خورشید ساعت ۶:۰۰ و طلوع فجر صادق ساعت ۵:۰۰ صبح باشد، نیمه شب ساعت ۱۱:۳۰ خواهد بود.

پرسش: مکلف چگونه می تواند بین فجر اول و دوم تمایز قائل شود؟ (برخی از احکام مثل شناخت وقت نماز صبح و امساک در روزه به این تشخیص وابسته اند).

پاسخ: فجر دوم فجرى است که در افق منتشر شود و اتصال داشته باشد^۱ و «فجر صادق» نیز نامیده می شود زیرا بیننده، پس از آن را صبح تلقی می کند. ولی فجر اول این چنین نیست زیرا در فجر اول، سپیدی به آسمان بالا می رود و اتصالی ندارد و به صورت افقی منتشر نمی گردد و این فجر، «فجر کاذب» نیز نامیده می شود؛ زیرا پس از آن، تاریکی به سرعت باز می شود.

پرسش: دانستیم که فجر دوم با منتشر شدن در افق شناخته می شود؛ اما زوال [نیمروز] و مغرب چگونه شناخته می شود؟

پاسخ: نیمروز با بزرگ شدن سایه پس از کاهش آن شناخته می شود. واضح است که اشیا سایه دارند و با نزدیک تر شدن به وقت ظهر این سایه کوتاه تر می گردد تا اینکه به حدّ معینی می رسد و دوباره افزایش می یابد. وقتی این حالت حاصل شد وارد زوال شده ایم. غروب نیز با پنهان شدن قرص خورشید شناخته می شود.

۱. منظور از اتصال این است که سپیدی و شکافته شدن تاریکی هوا توسط روشنایی در مشرق ادامه داشته باشد و هوا مجدداً تاریک نشود و این سپیدی تا طلوع خورشید ادامه یابد. (مترجم)

پرسش: آیا واجب است برای به‌جا آوردن نماز مغرب منتظر رفتن سرخی مشرق شویم؟

پاسخ: بهتر است منتظر رفتن سرخی شویم تا اطمینان حاصل شود که قرص خورشید پایین رفته و غروب حاصل شده است.

پرسش: آیا واجب است برای به‌جا آوردن نماز عشا منتظر رفتن سرخی مغرب شویم؟

پاسخ: بهتر است نماز عشا را تا از بین رفتن سرخی مغرب به تأخیر بیندازیم.

پرسش: بهترین وقت برای به‌جا آوردن نماز عصر کدام زمان است؟

پاسخ: بهتر است آن را با توجه به طول روز و کوتاه و بلندی روز، یک یا دو ساعت از نیمروز به تأخیر بیندازیم؛ اگر روز طولانی باشد دو ساعت و اگر کوتاه بود یک ساعت.

پرسش: آنچه بیان شد تعیین اوقات نماز بود، ولی اگر مکلف نتواند وقت نماز را بشناسد و در کشورهای غیر اسلامی که طول روز هم واقعاً کوتاه است زندگی کند، در این صورت چه باید بکند؟

پاسخ: وقت مغرب را به آسانی می‌تواند تشخیص دهد، زیرا مغرب عبارت است از پنهان شدن قرص خورشید؛ اما در مورد نیمروز [زوال]، اگر نتواند زوال را آن‌گونه که در بالا بیان شد (یعنی افزایش طول سایه پس از کاهش آن) تشخیص دهد و جدول زمانی که حساب دقیق را بگوید و بر آن اعتماد کند نیز نداشته باشد، باید نیمهٔ زمان بین طلوع و غروب خورشید را به‌عنوان نیمروز در نظر بگیرد؛ اما در خصوص وقت نماز صبح اگر بتواند نگاه کند و فجر را از روی علامتش (یعنی پراکنده و منتشر شدن در افق) بشناسد که چنین می‌کند، اما در غیر این صورت باید حساب کند که خورشید چه زمانی ۱۹ درجه زیر افق است، و اگر این امکان را هم نداشته باشد، فجر را یک ساعت و نیم یعنی نود دقیقه پیش از طلوع خورشید در نظر می‌گیرد.

پرسش: در خصوص وقت فجر (که سه علامت برای تعیین این وقت بیان شد) آیا مکلف

اختیار دارد بر اساس هر کدام از این علامت‌ها که بخواهد عمل کند؟

پاسخ: واجب، رعایت کردن ترتیب این سه علامت است نه اختیارداشتن در آن‌ها؛ به این معنا که واجب است ابتدا وقت نماز صبح را از طریق علامت منتشر شدن سپیدی در افق بشناسد، اگر با این علامت نتوانست وقت فجر را بشناسد باید بر علامت دوم اعتماد کند و اگر با علامت دوم نیز نتوانست فجر را بشناسد، باید بر علامت سوم اعتماد کند.

پرسش: یکی از راه‌های تعیین فجر این است که خورشید ۱۹ درجه زیر افق باشد؛ چگونه می‌توان این مطلب را فهمید؟

پاسخ: با محاسبات ریاضی دقیق حرکت خورشید و زمین.

پرسش: این‌ها مربوط به وقت نمازهای یومیه بود، اما وضعیت وقت نمازهای نافله چگونه است؟

پاسخ: از نافله‌های نماز ظهر و عصر شروع می‌کنیم (نافله ظهر، هشت رکعت پیش از نماز ظهر و نافله عصر نیز هشت رکعت پیش از نماز عصر است).
وقت نافله ظهر از هنگام زوال [نیمروز] تا نیم ساعت پس از آن، و وقت نافله عصر -با توجه به طول روز- تا یک ساعت و نیم یا دو ساعت و نیم بعد از زوال است.
مثالی برای روشن شدن بیشتر: اگر نیمروز ساعت ۱۲ ظهر باشد وقت نافله ظهر تا ساعت ۱۲:۳۰ و وقت نافله عصر، اگر روز کوتاه باشد تا ساعت ۱:۳۰ بعد از ظهر و اگر روز طولانی باشد تا ساعت ۲:۳۰ امتداد می‌یابد.

پرسش: اگر وقت نافله تمام شود و بخواند نماز واجب را بخواند، آیا با نافله شروع کند یا با نماز واجب؟

پاسخ: اگر شروع به خواندن نافله کرده و از آن حتی به مقدار یک رکعت خوانده باشد و وقت نافله تمام شود، نماز فریضه [واجب] با نافله مزاحمت خفیفی خواهد داشت (یعنی نماز نافله را به شکلی خفیف و مختصر تمام کند، به این صورت که به قرائت فاتحه، یا فاتحه و یک سوره کوتاه اکتفا کند و قنوتش را طول ندهد) سپس نماز فریضه را پس از آن به جا آورد؛ اما اگر وقت نافله تمام شود و چیزی از آن را نخوانده باشد فریضه را شروع کند و نافله را پس

از آن به جا آورد.

پرسش: من به توضیح بیشتری نیاز دارم: آیا مجاز هستم که نافله‌های ظهر را پس از گذشت نیم ساعت از زوال [نیمروز] به جای آورم؟ و آیا در این حالت باید نماز نافله را به صورت قضا بخوانم یا به صورت ادا؟

پاسخ: شما مجاز هستی، اما اگر نیم ساعت از زوال گذشته باشد بهتر است نماز فریضه را به جا بیاوری و سپس نافله را به نیت ادا بخوانی.

پرسش: اگر در زمستان پس از ادای نماز ظهر یک ساعت و نیم گذشته باشد آیا جایز است نافله‌های عصر قبل از نماز عصر خوانده شوند؟ یا چه نیتی؟ ادا یا نیت دیگری؟

پاسخ: اگر وقت نافله گذشته باشد بهتر است خواندن فریضه مقدم داشته شود و پس از آن، نافله به صورت ادا خوانده شود.

پرسش: آیا جایز است نافله ظهر پیش از زوال خوانده شود؟

پاسخ: پیش انداختن نافله ظهر قبل از نیمروز جایز نیست مگر در روز جمعه؛ در روز جمعه می‌توان نافله ظهر و نافله عصر را پیش از زوال به جا آورد و به علاوه چهار رکعت نیز می‌افزاید به طوری که نافله جمعه بیست رکعت می‌شود شانزده رکعت نافله‌های ظهر و عصر به اضافه چهار رکعت دیگر- و دو رکعت از این چهار رکعت را هنگام زوال [نیمروز] می‌خواند.

پرسش: وقت نافله مغرب چگونه است؟

پاسخ: وقت نافله مغرب پس از نماز مغرب است تا هنگامی که قبل از ناپدید شدن سرخی مغرب به مقدار ادای نماز عشا وقت باقی بماند؛ اگر فرض شود که وقت از بین رفتن سرخی مغرب ساعت ۷ باشد و برای ادای نماز عشا به پنج دقیقه وقت نیاز داشته باشد، معنایش این خواهد بود که وقت نافله مغرب بعد از نماز مغرب تا ساعت ۶:۵۵ امتداد می‌یابد.

پرسش: حال اگر به این وقت [وقت از بین رفتن سرخی مغرب] برسد و هنوز نافله مغرب را نخوانده باشد یا فقط مقداری از آن را خوانده باشد، حکمش چیست؟

۳۰..... احکام شریعت در قالب پرسش و پاسخ، جلد دوم

پاسخ: اگر اصلاً نافله مغرب را نخوانده باشد ابتدا فریضه (یعنی نماز عشا) را بخواند سپس نافله مغرب را پس از آن به جا آورد، ولی اگر حتی به اندازه یک رکعت از نافله را خوانده باشد، آن را کامل کند و فریضه را پس از آن بخواند.

پرسش: وقت نافله عشا چگونه است؟

پاسخ: نافله عشا دو رکعت است که بعد از نماز عشا به صورت نشسته خوانده می شود و وقتش با ادامه یافتن وقت فریضه امتداد می یابد و شایسته است که نافله عشا خاتمه نوافل قرار داده شود.

پرسش: وقت نماز شب چگونه است؟

پاسخ: وقت نماز شب، بعد از نیمه شب است و هر قدر که به فجر نزدیک تر باشد فضیلتش بیشتر خواهد بود، و انتهای وقتش طلوع فجر دوم یعنی فجر صادق است.

پرسش: آیا جایز است نماز شب پیش از نیمه شب خوانده شود؟

پاسخ: جایز نیست مگر برای مسافری که مسافرتش (یعنی مسافرت شبانه اش) مانعش می گردد یا جوانی که رطوبت سرش (سنگینی خواب) مانعش می شود.

پرسش: آیا خواندن قضای نماز شب بعد از فوت وقتش بهتر است یا خواندن آن پیش از نیمه شب؟

پاسخ: قضا کردن آن بعد از فوت وقت، بهتر از خواندنش پیش از نیمه شب است.

پرسش: اگر فجر دوم (فجر صادق) طلوع کرد و بخواند نماز شب بخواند با چه چیزی شروع کند؟

پاسخ: اگر فجر صادق طلوع کند در حالی که حداقل چهار رکعت از نماز شب را نخوانده باشد ابتدا نافله نماز صبح (یعنی دو رکعت) را می خواند سپس فریضه صبح را به جا می آورد، و اگر خواست قضای نماز شب را پس از آن می خواند و وضعیت او به همین صورت خواهد بود (یعنی نافله صبح را پیش از نماز صبح می خواند) تا هنگامی که سرخی مشرق طلوع نکرده

باشد؛ اگر سرخی مشرق طلوع کند و بخواهد نماز بگزارد قبل از نافله، نماز واجب [نماز صبح] را می‌خواند، سپس اگر بخواهد نافله و پس از آن نماز شب را می‌خواند. اما اگر چهار رکعت از نماز شب را خوانده باشد حتی اگر فجر طلوع کرده باشد نماز شب را به صورت مختصر تمام می‌کند (یعنی به خواندن فاتحه، یا فاتحه به همراه سوره‌ای کوتاه بسنده می‌کند و قنوتش را طول نمی‌دهد) و پس از آن فریضه را به جا می‌آورد. اگر بخواهد نافله صبح را پیش از نماز واجب بخواند می‌تواند چنین کند تا هنگامی که سرخی مشرق طلوع نکرده باشد.

پرسش: از اوقات نافله‌ها، نافله فجر باقی ماند. وقت این نافله چه هنگام است؟

پاسخ: بله؛ وقت آن بعد از طلوع فجر اول است و جایز است پیش از آن نیز خوانده شود که در این صورت بهتر است پس از آن تکرار شود، و وقت آن تا طلوع سرخی مشرق ادامه دارد، پس از این زمان، خواندن فریضه اولویت دارد، به این معنا که اگر سرخی مشرق طلوع کند اول فریضه را ادا نماید و پس از آن اگر خورشید طلوع نکرده باشد، نافله فجر را ادا کند، اما اگر پس از به جا آوردن فریضه، خورشید طلوع کرده باشد، نافله فجر را در صورت تمایل - به نیت قضا بخواند.

پرسش: آنچه از اوقات نمازها گفته شد مربوط به ادای نمازها بود، اما قضای نمازهای روزانه و نافله‌های آن‌ها چگونه خواهد بود؟

پاسخ: مادامی که وقت فریضه فعلی تنگ نشده باشد فریضه‌های پنج‌گانه، در هر زمانی می‌توانند قضا شوند؛ همچنین می‌توان سایر نمازهای واجب - مثل نماز آیات و اموات - را تا هنگامی که وقت فریضه فعلی تنگ نشده باشد به جا آورد؛ همچنین تا هنگامی که داخل وقت فریضه‌ای نشده باشد می‌توان نافله‌ها را در هر وقتی خواند یا قضا کرد.

مسائلی مربوط به اوقات نماز:

پرسش: آیا جایز است در شناخت وقت، به تقویم زمانی اعتماد کرد که در کشورهای غیر اسلامی یا کشورهای اسلامی که اهلش مؤمن نیستند تنظیم شده است؟

پاسخ: اگر تقویم موافق با اوقات شرعی باشد می‌توان طبق آن عمل کرد؛ بنابراین پیش از اقدام به عمل به آن ابتدا باید به تحقیق درباره تقویم و میزان دقت و مطابقت داشتن آن با اوقات شرعی توجه شود.

پرسش: شایسته است به مسئله نماز در قطب و جاهایی که خورشید مدتی از زمان طلوع نمی‌کند یا طلوع می‌کند بی‌آنکه مدتی پنهان شود، یا فقط مدتی کوتاه پرتوافکنی می‌کند و... پرداخته شود. در چنین جاهایی نمازگزاردن چگونه خواهد بود؟

پاسخ: نماز در جاهای یادشده سه حالت دارد:

اول: اینکه طلوع و غروب به صورت صحیح و کلی مشخص باشد؛ یعنی همراه با تاریکی و روشنایی و فجر صادق؛ در این حالت به همان صورتی که گفته شد طبق طلوع و غروب عمل می‌شود.

دوم: اینکه طلوع و غروب مشخص باشد ولی تاریکی و روشنایی (فجر صادق) پیش از طلوع مشخص نباشد، که این حالت به دو شکل خواهد بود:

الف. اینکه طول شب یا پنهان شدن خورشید بیش از یک ساعت و نیم باشد؛ که در این صورت وقت نماز مغرب، غروب خورشید است و وقت نماز فجر، یک ساعت و نیم پیش از طلوع خورشید تا طلوع خورشید خواهد بود.

ب. اینکه طول شب یا پنهان شدن خورشید یک ساعت و نیم یا کمتر باشد؛ که در این صورت وقت نماز صبح بعد از غروب و بعد از مدت زمانی که برای ادای دو نماز مغرب و عشا طول می‌کشد شروع می‌شود و تا طلوع خورشید ادامه می‌یابد؛ به‌عنوان مثال اگر غروب ساعت شش باشد و برای خواندن نماز مغرب و عشا ربع ساعت وقت کافی باشد، وقت نماز صبح از

ساعت شش و ربع تا طلوع آفتاب خواهد بود، و در این وضعیت نمی‌توانیم بگوییم که وقت نماز صبح یک ساعت و نیم پیش از طلوع تا طلوع آفتاب است؛ چرا که طبق فرض، طول شب یا پنهان‌شدن خورشید یک ساعت و نیم یا کمتر است.

این وضعیت نماز در حالت دوم بود. وقت امساک [روزه] نیز با همین توضیح تا پیش از طلوع خورشید است، حتی اگر یک لحظه باشد و فرقی نمی‌کند که غروب خورشید یک ساعت باشد یا ده ساعت.

سوم: اینکه طلوع و غروب قابل تشخیص نباشند؛ در این حالت یا شب ۲۴ ساعت یا روز ۲۴ ساعت استمرار دارد که در هر دو وضعیت باید زمان را به ۱۲ ساعت روز و ۱۲ ساعت شب تقسیم کند.

اما چگونه این دو زمان را معین می‌کند؟ یعنی حدود هر کدام از ۱۲ ساعت را چگونه مشخص می‌کند؟

در وضعیت مستمر بودن روز می‌تواند وسط روز را از بالاترین نقطه قرص خورشید در آن روز بیابد و این نقطه، نصف روز یعنی نیمه ۱۲ ساعت خواهد بود.

اگر شب استمرار داشته باشد یعنی خورشید طلوع نمی‌کند- زمانی که بیشترین روشنایی وجود دارد نصف روز یعنی نیمه ۱۲ ساعت خواهد بود.

در هر دو وضعیت حدود شش ساعت پیش از آن نقطه‌ای که زوال [نیمروز] طبق آن تعیین می‌شود طلوع فرضی و حدود شش ساعت پس از آن غروب فرضی خواهد بود، و علت این تقسیم‌بندی آن است که هر شبانه‌روز -طبق روشی که گفته شد- به ۱۲ ساعت روز و ۱۲ ساعت شب تقسیم می‌شود.

آنچه مشخص شد نصف روز یعنی وقت زوال [نیمروز] است؛ یعنی وقتی که در آن نماز ظهر و عصر را می‌خواند.

وقت نماز صبح از یک ساعت و نیم پیش از طلوع فرضی تا خود طلوع فرضی خواهد بود؛ بنابراین اگر نیمروز ساعت ۱۲ باشد طلوع فرضی ساعت ۶ صبح خواهد بود و به این ترتیب مشخص می‌شود که شروع وقت نماز صبح ساعت ۳:۰۴ صبح خواهد بود.

نماز مغرب را نیز هنگام غروب فرضی می‌خواند.

در خصوص روزه، بر زمان طلوع و غروب و وقت نماز صبح و مغرب اعتماد می‌کند.

پرسش: کسی که زندانی است و اوقات نماز یا شب و روز را نمی‌داند فریاضش را چگونه

ادا می‌کند؟

پاسخ: اگر بتواند ظن و گمان یا احتمال داخل شدن وقت را به دست آورد، فریاضش را طبق ظن و گمان یا احتمالی که به دست آورده است انجام می‌دهد، ولی اگر نتواند حتی چنین ظن و گمانی را حتی در حد یک احتمال به دست آورد فریاضش را بر مدت بیدار بودن خویش تقسیم می‌کند و چنین عمل خواهد کرد: وقتی از خواب بیدار شد نماز صبح را می‌خواند و پیش از آنکه بخوابد نماز مغرب و عشا را به‌جا می‌آورد و بین این دو (یعنی بین فجر و مغرب) نماز ظهر و عصر را می‌خواند.

احکام اوقات نماز

۱. پیش‌آمدن یکی از عذرهای نمازگزاردن

پرسش: اگر یکی از عذرهای مانع از نماز خواندن مثل جنون یا حیض-پیش بیاید در حالی

که از وقت نماز به مقدار طهارت^۱ و ادای فریضه سپری شده باشد، حکم چیست؟

پاسخ: قضای آن پس از رفع عذر واجب است، ولی اگر غیر از این باشد قضا کردن ساقط

می‌شود.

پرسش: و اگر مانع (عذر) رفع شود چه حکمی دارد؟

پاسخ: اگر مانع رفع شود و برای طهارت و یک رکعت از فریضه زمان کافی داشته باشد

لازم است به‌جا آورد و نمازش با نیت اداست و اگر کوتاهی کند پس از آن باید قضا کند.

۱. وضوگرفتن یا غسل کردن. (مترجم)

پرسش: اگر پیش از غروب مقداری وقت باقی مانده باشد که تنها برای ادای یک فریضه کافی باشد ولی برای ادای دو فریضه ظهر و عصر کافی نباشد، چه حکمی خواهد داشت؟
پاسخ: لازم است همان یک نماز را بخواند و نه چیز دیگر که این نماز طبق فرض مذکور، نماز عصر است.

پرسش: اگر پیش از فجر (وقت اضطرار نماز مغرب و عشا) وقت کافی برای ادای چهار رکعت داشته باشد ولی [این وقت] برای ادای دو نماز مغرب و عشا کافی نباشد، چگونه عمل کند؟

پاسخ: لازم است تنها یک نماز را بخواند و نه دیگری را، که این نماز طبق فرض مذکور نماز عشا است.

پرسش: اگر پیش از غروب، وقت کافی برای طهارت و پنج رکعت داشته باشد چه حکمی خواهد داشت؟

پاسخ: دو فریضه (ظهر و عصر) را پیش از غروب می‌خواند.

پرسش: اگر پیش از فجر، وقت کافی برای طهارت و چهار رکعت (وقت اضطرار برای مغرب و عشا) داشته باشد چه حکمی خواهد داشت؟

پاسخ: لازم است دو فریضه (مغرب و عشا) را پیش از فجر به جا آورد.

۲. بالغ شدن کودک

پرسش: اگر کودکی در حالی که نماز می‌خواند بالغ شود (نمازی که بر او واجب نیست؛ بلکه خودش به صورت مستحبی می‌خواند) حکمش چه خواهد بود؟

پاسخ: دو وضعیت وجود خواهد داشت:

اول: اینکه با چیزی بالغ شود که طهارتش را باطل نمی‌کند مثل سن (کامل شدن ۱۴ سال برای پسر و ۹ سال برای دختر)۔ که در این صورت اگر وقت داشته باشد باید آن فریضه‌ای را که به صورت مستحبی می‌خوانده مجدداً تکرار کند؛ مثلاً اگر فرض شود نماز صبح را

می خوانده و پیش از طلوع خورشید بالغ شده است و هنوز وقت داشته باشد، باید نماز صبح را مجدداً بخواند؛ چراکه آن نمازی که خوانده است برایش مستحبی محسوب شده و نماز مستحب جای نماز واجب را نمی گیرد؛ اما اگر از وقت به اندازه کمتر از یک رکعت باقی مانده باشد همان نمازی را که می خوانده کامل کند و برای نماز واجب، نیت دیگری نمی کند؛ یعنی لازم نیست پس از مکلف شدن، نیتش را از نماز مستحبی - که داشت - به نیت وجوب تغییر دهد.

دوم: اینکه با چیزی بالغ شود که طهارت را باطل می کند مثل احتلام - که در این صورت قطعاً نمازی که در حال به جا آوردنش بوده است باطل می شود و باید غسل کند و اگر وقت باقی باشد فریضه را به جا آورد.

۳. ظن و گمان در شناخت وقت

پرسش: آیا برای دانستن اوقات نماز، تکیه کردن به ظن و گمان کافی است؟
پاسخ: اگر راهی برای دانستن وقت داشته باشد اعتماد کردن به ظن و گمان جایز نیست؛ بنابراین اگر وقت را نمی داند باید برای شناخت وقت سعی و تلاش کند و با غالب شدن ظنش نماز بخواند.

پرسش: اگر ظن غالب به داخل شدن به وقت پیدا کند و نماز بخواند، سپس معلوم شود که ظنش غلط بوده آیا لازم است دوباره بخواند؟

پاسخ: اگر غلط بودن ظنش پیش از داخل شدن به وقت نمازی که خوانده است آشکار شود نمازش را دوباره می خواند، ولی اگر در حالی که نماز می خواند وارد وقت نماز شود نمازش را تکرار نمی کند، حتی اگر پیش از سلام معلوم شود؛ مثلاً اگر نماز صبح را به گمان اینکه وارد وقتش شده است بخواند سپس در حال تشهد پیش از سلام دادن بفهمد که خطا کرده، نمازش صحیح است. آری، اگر سلام دهد و نمازش را تمام کند، سپس وارد وقت شود نمازش را دوباره می خواند.

پرسش: اگر نمازش را به طور عمد یا نادانسته یا از روی فراموشی پیش از وقت بخواند حکمش چه خواهد بود؟

پاسخ: نمازش باطل است.

پرسش: اگر هنگام شنیدن اذان نماز بخواند، سپس معلوم شود که وارد وقت نماز نشده بوده، حکم نمازش چیست؟

پاسخ: نمازش را تکرار کند.

۴. ترتیب در قضای نمازهای یومیه

پرسش: آیا برای قضا کردن فریضه‌های یومیه یک شبانه‌روز ترتیبی وجود دارد؟

پاسخ: بله، اگر داخل فریضه‌ای شود و یادش بیاید که از همان روز نمازی بر گردن دارد تا هنگامی که بازگشتن برایش ممکن باشد نیتش را عوض کند و اگر تغییر نیت ممکن نباشد باید ابتدا نمازش را کامل کند و پس از آن، آنچه را فوت شده به‌جا می‌آورد.

مثالی برای روشن شدن بیشتر: شخصی نماز ظهر می‌خواند و یادش می‌آید که نماز صبح همان روزش قضا شده است، حال اگر در رکعت اول یا دوم یادش بیاید باید نیتش را از نماز ظهر به نماز صبح تغییر دهد، تشهد بگوید و در رکعت دوم سلام بدهد، سپس اقدام به خواندن نماز ظهر کند؛ ولی اگر در رکعت سوم یا چهارم از نماز ظهر به یاد بیاورد، واضح است که تغییر نیت از ظهر به صبح قطعاً ممکن نیست، بنابراین باید نماز ظهری را که در حال به‌جا آوردنش است کامل کند و پس از آن، قضای نماز صبح را به‌جا آورد.

پرسش: آیا قضا کردن دو یا چند روز متفاوت نیز مشروط به رعایت ترتیب است؟

پاسخ: رعایت ترتیب در قضا کردن برای چنین مسئله‌ای شرط نیست؛ پس می‌تواند قضای صبح یک روز را پیش از قضای ظهر روز قبل از آن به‌جا آورد.

۵. نافله‌های مبتدئه

پرسش: منظور از نافله‌های مبتدئه چیست؟

پاسخ: نافله‌هایی است که شخص مکلف برای استحباب نماز می‌گزارد و اسباب شناخته‌شده‌ای ندارد؛ مثلاً دو رکعت به نیت «قربة الی الله» (نزدیک شدن به خداوند) می‌خواند، بی‌آنکه از نافله‌های شناخته‌شده‌ای باشد که بر اسباب و چگونگی‌شان متنی وارد شده است.

پرسش: آیا نافله‌های مبتدئه در وقت‌های معینی مثل طلوع و غروب خورشید مکروه است؟

پاسخ: نافله‌های مبتدئه هنگام طلوع خورشید، غروب خورشید، آشکاربودن خورشید، بعد از نماز صبح و بعد از نماز عصر مکروه نیست.

۶. قضای نافله‌ها

پرسش: چه وقت می‌تواند نافله‌های فوت‌شده را قضا کند؟

پاسخ: مستحب است در قضای آنچه از نافله‌های شب فوت می‌شود شتاب کند - حتی اگر در روز باشد - و منتظر شب نشود؛ و مستحب است در قضای آنچه از نافله‌های روز فوت می‌شود تعجیل کند - حتی اگر در شب باشد - و منتظر روز بعد نشود.

۷. نماز اول وقت

پرسش: آیا بهتر است تمام نمازها در اول وقتشان به جا آورده شود؟

پاسخ: هر نمازی بهتر است در اول وقتش به جا آورده شود مگر در چند مسئله:

۱. مغرب و عشا برای کسی که از عرفات می‌آید؛ که در این صورت به تأخیر انداختن ادای

نماز مغرب و عشا در مزدلفه (جایی که حاجیان بعد از وقوف در عرفات به آنجا می‌روند) نسبت به اول وقت اولویت دارد، حتی اگر به یک‌چهارم شب برسد.

۲. نماز عشا؛ بهتر است تا ناپدید شدن سرخی شفق یعنی سرخی مغربی- به تأخیر افتد.

۳. مُتَنَفَّل (کسی که نافله را می‌خواند)؛ نماز ظهر و عصر را به تأخیر می‌اندازد تا نافله‌شان را به جا آورد.

۴. مستحاضه‌ای که غسل بر او واجب است؛ نماز ظهر را تا آخر وقتش به تأخیر می‌اندازد تا ظهر و عصر را با یک غسل انجام دهد، و مغرب را تا آخر وقتش به تأخیر می‌اندازد تا نماز مغرب و عشا را با یک غسل به جا آورد.

۸. پیش‌انداختن نماز بعدی بر نماز قبلی

پرسش: به‌عنوان مثال اگر گمان کند نماز ظهر را خوانده است و مشغول نماز عصر شود سپس یادش بیاید راه‌حل چیست؟

پاسخ: اگر در حین خواندن نماز عصر یادش بیاید نیتش را به ظهر تغییر دهد، و در صورتی که تا پایان نماز یادش نیاید، اگر عصر را در اول وقت ظهر به جا آورده است باید نماز ظهر را بخواند و سپس دوباره عصر را به جا آورد، و اگر در وقت مشترک یادش بیاید یا در حالی که [نماز] عصر را می‌خواند وارد وقت مشترک شود، نماز عصر برایش کفایت می‌کند و باید پس از آن نماز ظهر را به جا آورد.

پرسش: همانند سؤال پیشین، آیا به‌جا آوردن نماز عشا پیش از مغرب نیز به همین صورت است؟

پاسخ: بله؛ اگر یادش بیاید و امکان تغییر دادن نیت را داشته باشد نیتش را به مغرب تغییر دهد و عشا را پس از آن بخواند و اگر پس از غیرممکن شدن تغییر نیت یادش بیاید (مثلاً در رکعت چهارم یا پس از اتمام نماز یادش بیاید) در این صورت اگر عشا را در وقت مخصوص مغرب به جا آورده است، نماز مغرب را بخواند، سپس عشا را تکرار کند، وگرنه نماز عشا برایش

کفایت می‌کند و مغرب را پس از آن به‌جا می‌آورد.

۳. قبله

که شامل چند سرفصل خواهد بود: تعیین قبله، مُسْتَقْبِل (کسی که واجب است روبه‌قبله بایستد)، آنچه باید برایش روبه‌قبله کرد (مواردی که انجامشان نیازمند روبه‌قبله بودن است) و در پایان: احکام مربوط به مختل شدن قبله.

تعیین قبله

پرسش: قبله چیست؟

پاسخ: قبله برای کسی که در مسجدالحرام باشد کعبه، برای کسی که در حرم باشد مسجد، و برای کسی که خارج از حرم باشد حرم است.

پرسش: آیا قبله، جهت کعبه است یا منظور همان بنای شناخته‌شده است؟

پاسخ: قبله، جهت کعبه است نه خود بنا؛ و اگر بنا از بین برود به‌سمت آن نماز خوانده می‌شود.

پرسش: کسی که مکانش بالاتر یا پایین‌تر از کعبه است یا کسی که داخل کعبه باشد چگونه نماز می‌خواند؟

پاسخ: کسی که بالاتر یا پایین‌تر از آن است به‌سمت کعبه نماز می‌گزارد؛ و اگر داخل کعبه باشد به‌سمت هر یک از دیوارهایش که بخواهد نماز می‌گزارد؛ و البته خواندن فریضه داخل کعبه کراهت دارد.

پرسش: روی کعبه چگونه می‌توان نماز خواند؟

پاسخ: باید مقداری از سطح کعبه را که به‌سمتش نماز می‌گزارد در مقابل خود باقی بگذارد، به این معنا که نباید در کناره‌ها و منتهای کعبه طوری نماز بگذارد که چیزی از کعبه

که در نماز به سمتش متوجه می‌شود، باقی نماند. لازم نیست به صورتی که برخی از عامه [اهل سنت] گفته‌اند چیزی در مقابل خود نصب کند و آن را قبله خود قرار دهد.

پرسش: داخل کعبه و روبه‌روی درب که باز باشد، چگونه باید نماز خواند؟

پاسخ: باید مقداری از کعبه را که به سمتش نماز می‌خواند در مقابل خود باقی بگذارد، به همان صورتی که اگر بالای کعبه بود چنین می‌کرد.

پرسش: اگر صف مأمومین در مسجد الحرام به حدی طویل شود که برخی از آنان از جهت کعبه و روبه‌بودن به آن خارج گردند، آیا نماز کسانی که از جهت کعبه خارج شده‌اند صحیح است؟

پاسخ: نماز کسانی که از جهت کعبه خارج شده‌اند باطل می‌شود.

پرسش: کسانی که اهل سرزمین‌های دور از کعبه هستند چگونه نماز می‌گزارند؟

پاسخ: اهل هر سرزمینی باید به سمت رکنی که در جهت خودشان است رو کنند؛ بنابراین اهل عراق به سمت رکن عراقی که حجرالأسود در آن است رو می‌کنند، اهل شام به سمت رکن شامی، اهل مغرب به سمت رکن مغربی و اهل یمن به سمت رکن یمنی.

پرسش: اگر اهل عراق بخواهند قبله‌شان را بشناسند آیا راهی برای این کار وجود دارد؟

پاسخ: قبله اهل عراق بین جنوب و غرب واقع می‌شود؛ حال اگر ستاره قطبی را بشناسد شمال و جنوب را خواهد شناخت، پس زمانی که به سمت جنوب بایستند قبله میان راست و روبه‌رویش واقع می‌گردد.

مستقبل (روکنده به قبله)

پرسش: چه چیزی بر وی واجب است؟

پاسخ: در صورت دانستن جهت قبله واجب است در نماز به سوی قبله رو کند. اگر جهت قبله را نداند بر نشانه‌هایی که ظن و گمان را می‌رساند اعتماد کند.

پرسش: آیا می‌توانید برای جهت قبله نمونه‌هایی از نشانه‌هایی که ظن و گمان می‌رسانند بیان کنید؟

پاسخ: به‌عنوان مثال اگر شخصی در ترکیه یا یونان باشد و می‌داند در شهری است که در شمال مکه قرار دارد می‌تواند از این نشانه بهره گیرد؛ به این صورت که قبله نسبت به او به‌طور تقریبی در جهت جنوب واقع است؛ همچنین اگر وی طول جغرافیایی مکه و نیز طول جغرافیایی شهری را که در آن هست بداند می‌تواند تعیین کند که مکه نسبت به او در جنوب شرقی یا جنوب غربی با... واقع شده است؛ پس او نشانه‌هایی را که می‌تواند بر اساس آن‌ها جهت قبله را تعیین کند گردآوری کند. اگر جهات چهارگانه را نیز نداند می‌تواند به ستاره قطبی و طلوع و غروب خورشید اعتماد کند.

پرسش: اگر اجتهاد کند (اجتهاد یعنی سعی و تلاش برای به‌دست آوردن ظن و گمان به جهت قبله) و کسی برخلاف اجتهاد او خبر دهد چه کار کند؟

پاسخ: به چیزی که گمان می‌کند صحیح‌تر است عمل کند.

پرسش: اگر بنا به علتی مثل بیماری، حبس شدن و نظایر آن- راهی برای اجتهاد برای به‌دست آوردن جهت قبله نداشته باشد و شخص کفاری او را به جهت قبله خبر دهد، آیا می‌تواند طبق خبر او عمل کند؟

پاسخ: اگر به صحت خبرش گمان داشته باشد به خبرش عمل کند.

پرسش: آیا می‌تواند بر قبله شهری که در آن نماز می‌خواند اعتماد کند؟

پاسخ: اگر نمی‌داند جهت آن قبله بر مبنای ناصحیحی بنا شده است بر آن اعتماد کند.

پرسش: آیا می‌توان در تعیین قبله به قطب‌نما و محراب مساجد بسنده کرد؟

پاسخ: آری؛ می‌توان به محراب‌ها و قطب‌نما بسنده کرد و بهتر است همیشه قبله را خودتان به‌وسیله قطب‌نما تعیین کنید.

پرسش: کسی که نمی‌تواند برای به‌دست آوردن قبله اجتهاد کند مثل نابینا- چه کند؟

پاسخ: به دیگران اعتماد کند.

پرسش: اگر جهت قبله را نداند و ظن و گمان نیز نداشته باشد چه کند؟

پاسخ: اگر وقت به اندازه کافی داشته باشد یک نماز را به چهار جهت و در هر جهت یک مرتبه بخواند و اگر وقت برای این کار تنگ باشد به مقداری که وقت دارد به جهات مختلف نماز بگذارد؛ بنابراین اگر وقت برای ادای نماز در دو جهت کافی بود باید به دو جهت نماز بگذارد و اگر وقت فقط برای یک نماز کافی بود به هر جهتی که بخواهد نماز بگذارد.

پرسش: آیا بر مسافر واجب است که رو به قبله کند؟

پاسخ: بله؛ واجب است رو به قبله کند.

پرسش: آیا جایز است مسافر نماز واجب را بر مرکب به جا آورد؟ و در این صورت چگونه

رو به قبله کند؟

پاسخ: جایز است مسافر در هنگام ضرورت چیزی از فرایض را بر مرکب به جا آورد و باید رو به قبله کند؛ حال اگر ممکن نباشد، آن مقدار از نمازش را که می‌تواند رو به قبله کند و هر بار که مرکب تغییر جهت دهد او هم به سمت قبله تغییر جهت دهد و اگر ممکن نبود فقط تکبیرة الاحرام را رو به قبله بگوید و اگر این امکان را هم نداشت نمازش کفایت می‌کند حتی اگر رو به قبله نباشد.

پرسش: آیا این حکم شامل اتومبیل، هواپیما و سایر وسایل نقلیه مدرن نیز می‌شود؟

پاسخ: این حکم شامل اتومبیل، هواپیما و وسایل نقلیه مدرن نیز می‌شود.

پرسش: حکم کسی که پیاده می‌رود و وقت نمازش تنگ می‌شود چیست؟ آیا او همانند

کسی است که در حال ضرورت، فریضه را روی مرکب به جا می‌آورد؟

پاسخ: بله؛ به این معنا که وی در حالی که پیاده می‌رود نماز را رو به قبله بخواند؛ پس اگر امکان روکردن به قبله را نداشت باید آن مقدار که می‌تواند رو کند و هرگاه که در راه رفتن تغییر جهت داد به سوی قبله منحرف شود و اگر این کار هم ممکن نبود فقط برای تکبیرة الاحرام

رو به قبله کند و اگر این هم ممکن نبود نمازش کفایت می‌کند حتی اگر رو به قبله نباشد.

پرسش: آیا در حالت داشتن اختیار جایز است نماز بر مرکب به جا آورده شود؟

پاسخ: اگر شخص به‌گونه‌ای سوار باشد که بتواند رکوع و سجود و واجبات دیگر نماز را انجام دهد می‌تواند در حالت داشتن اختیار، فریضه را بر مرکب به جا آورد، در غیر این صورت نمی‌تواند.

آنچه باید برایش رو به قبله بود

پرسش: چه زمانی روبه‌قبله‌شدن واجب است؟

پاسخ: روبه‌قبله بودن در عناوین زیر واجب است:

۱. نمازهای واجب، در صورت امکان؛

۲. هنگام ذبح؛

۳. هنگام احتضار میت و دفن و نماز بر او.

پرسش: آیا روبه‌قبله‌بودن در نوافل واجب است؟

پاسخ: بهتر است در نوافل رو به قبله بود و واجب است پشت به قبله نباشد.

پرسش: آیا می‌توان نافله را بر مرکب به جا آورد؟

پاسخ: چه در وطن و چه در سفر می‌توان نافله را بر مرکب به جا آورد.

پرسش: آیا می‌توان نافله را به جهتی غیر از قبله به جا آورد؟

پاسخ: در وطن خود با وجود کراهت شدید می‌توان چنین کرد؛ البته تا هنگامی که پشت به قبله نباشد که در این صورت (یعنی اگر پشت به قبله کند) نمازش باطل می‌شود.

پرسش: چه هنگامی روبه‌قبله‌بودن، واجب نیست؟

پاسخ: در جایی که نمی‌توان رو به قبله کرد واجب نیست؛ مانند نماز مطارده [در حال نبرد] و هنگام ذبح حیوان گریزپا (مانند حیوانی که دچار جنون یا بیماری است که نمی‌توان آن را

به سمت قبله کرد) و حیوان سقوط کرده (مانند حیوانی که به عنوان مثال در چاه افتاده است) به طوری که امکان برگرداندنش به سوی قبله وجود نداشته باشد.

احکام مربوط به مختل شدن قبله

برخی از احکام مربوط به مختل شدن قبله عبارت‌اند از:

پرسش: آیا صحیح است که شخص نایبنا با وجود شخصی دیگر، بر رأی و تلاش خودش در تعیین قبله اعتماد کند؟

پاسخ: نایبنا به علت ناتوان بودنش از اجتهاد، به دیگران رجوع می‌کند. اگر با وجود شخصی بینا بر اساس نشانه‌ای که خودش یافته است بر رأی و نظر خودش اعتماد کند آنچه انجام داده است و نمازش، صحیح خواهد بود، در غیر این صورت اگر در تعیین قبله خطا کرده باشد باید نمازش را تکرار کند.

پرسش: اگر به دلیل غلبه ظن یا تنگی وقت به جهتی نماز بگذارد سپس اشتباهش مشخص گردد باید چه کاری انجام دهد؟

پاسخ: اگر در حد راست و چپ منحرف شده باشد ولی پشت به قبله نباشد نمازش صحیح است و نمازش را در وقت یا خارج از وقت تکرار نمی‌کند؛ ولی اگر پشت به قبله باشد، اگر در وقت نماز باشد نمازش را تکرار می‌کند و اگر خارج از وقت باشد نمازش را تکرار نمی‌کند؛ اما اگر در حین نماز معلوم شود که قبله اشتباه است، باید در هر حال به سوی قبله رو کند (یعنی به هر سمتی که نماز می‌خوانده حالا به سمت قبله رو کند) و نماز را تکرار نمی‌کند.

پرسش: اگر برای یافتن جهت قبله برای نماز تلاش کند، سپس داخل وقت نماز دیگری شود، آیا می‌تواند به اجتهاد قبلی‌اش بسنده کند؟

پاسخ: اگر تردیدش در یافتن جهت قبله تکرار شود باید دوباره اجتهاد کند و مجدداً برای

یافتن جهت قبله تلاش کند؛ در غیر این صورت طبق اجتهاد قبلی اش عمل می کند و به همان جهتی که بر آن نماز گزارده است، نماز می گزارد و اجتهاد دیگری نمی کند.

۴. لباس نمازگزار

احکام آن طی پرداختن به هشت مسئله بیان خواهد شد:

۱. نماز در پوست مردار

پرسش: آیا خواندن نماز در پوست مردار حیوان حلال گوشت مانند پوست گوسفند جایز است؟

پاسخ: جایز نیست؛ چه دباغی شده باشد و چه دباغی نشده باشد.

پرسش: معنای دباغی کردن چیست؟

پاسخ: دَبَغُ الْجِلْدُ: یعنی پوست را با ماده به خصوصی نرم کرد و رطوبت و آلودگی اش را زدود و آن را جهت استفاده آماده کرد.

پرسش: اگر حیوانی حرام گوشت بمیرد آیا می توان در پوستش نماز خواند؟

پاسخ: پوست حیوان حرام گوشتی که در حال زنده بودنش پاک و تذکیه شده باشد (یعنی به صورتی که در شرع مقرر شده است ذبح شده باشد) مثل شیر، ببر و پلنگ اگر به صورت شرعی ذبح شود پاک خواهد بود، ولی نباید در نماز استفاده شود.

پرسش: آیا در غیر نماز مثل نشستن روی آن یا پوشیدن آنچه از آن ساخته شده است می تواند استفاده شود؟

پاسخ: بله؛ و به کار بردن آن در غیر نماز مشروط به دباغی نیست، ولی استفاده از آن پیش

از دباغی کردن مکروه است.

پرسش: اگر پوست پوشیده شده در نماز به گونه ای باشد که نماز در آن به تنهایی امکان پذیر نباشد؛ مثل ساعت، کمر بند یا شبیه آن و از پوست مردار یا از حیوان حرام گوشت نیز باشد، آیا نماز خواندن با آن جایز است؟
پاسخ: جایز نیست.

۲. نماز خواندن در چیزی که حیات در آن جریان نیافته است

پرسش: آیا پشم، مو و پر حیوان حلال گوشت پاک است و می توان در آن نماز خواند؟
پاسخ: بله؛ پاک است - چه از حیوان زنده جدا شده باشد، چه از حیوان ذبح شده و چه از مرده - و نماز در آن جایز است. اگر از حیوان مرده جدا شده باشد فقط باید محل اتصال به جسد شسته شود.

پرسش: آیا نماز خواندن در اجزای حیوان مرده حلال گوشت که حیات در آن جریان نیافته، جایز است؟

پاسخ: هر آنچه از اجزای حیوان مرده که حیات در آن جریان نیافته؛ مثل شاخ، دندان و سایر چیزها؛ اگر آن حیوان در هنگام زنده بودن، پاک به شمار می رفته، پس از شستن محل اتصال، نماز در آن جایز است، ولی اگر در هنگام زنده بودن، آن حیوان نجس به شمار می رفته، همه آن نجس خواهد بود.

پرسش: حکم نماز خواندن در اجزای مذکور - که زندگی در آن ها جریان نیافته است - اگر از حیوان حرام گوشت باشد چیست؟

پاسخ: اگر از حیوان حرام گوشت باشد نماز در هیچ یک از اجزایش صحیح نیست حتی اگر ذبح شرعی شده باشد، مگر خز خالص که نماز در آن جایز است؛ اما نماز خواندن در خزی که در آن خز خرگوش و روباه به کار رفته باشد جایز نیست.

پرسش: خز چیست؟

پاسخ: منظور از خز، خز حیوان سمور و خز سمور آب رودخانه و خز سمور آب دریاست؛ که می‌توان خز آن را در نماز پوشید - حتی اگر ذبح شرعی نشده باشد - و می‌توان خز آن را همراه با پوست - اگر ذبح شرعی شده باشد - در نماز پوشید، و ذبح آن همانند ذبح سایر حیواناتی است که خون جهنده دارند.

پرسش: اگر شک کنیم که آیا لباس از جنس مو و پشم و سایر اجزای فاقد حیات - از

حیوان حلال گوشت است یا حیوان حرام گوشت، آیا نمازخواندن در این لباس جایز است؟

پاسخ: جایز نیست.

۳. نمازخواندن در پوستین

پرسش: آیا نمازخواندن در پوستین جایز است؟

پاسخ: نمازخواندن در پوستین سنجاب جایز است اما در پوستین روباه و خرگوش جایز نیست.

پرسش: اگر نداند که پوستین از سنجاب است یا روباه و خرگوش، آیا نمازخواندن در آن

جایز است؟

پاسخ: خیر؛ جایز نیست.

۴. نمازخواندن در ابریشم

پرسش: آیا انسان می‌تواند با لباسی از جنس ابریشم نماز بخواند؟

پاسخ: برای مردان پوشیدن لباسی از ابریشم خالص و نمازخواندن با آن، جز در حال

جنگ جایز نیست - که در جنگ مستحب است تکه‌ای از ابریشم را بر سینه‌اش قرار دهد - و

نیز در هنگام ضرورت؛ مثل سرمایی که مانع از برداشتن ابریشم شود.

پرسش: [پوشیدن ابریشم] در خصوص بانوان چه حکمی دارد؟

پاسخ: به طور کلی پوشیدن ابریشم برای بانوان جایز است، چه در نماز و چه موارد دیگر.

پرسش: در خصوص لباسی که نماز با آن کامل نیست -مانند بند لباس و کلاه بلند (در

زمان ما مثل کلاه فرنگی، شاپو، عرقچین و...) - اگر از ابریشم باشد چه حکمی دارد؟

پاسخ: برای مردان جایز نیست.

پرسش: آیا فرش کردن با ابریشم یا قراردادن ابریشم روی زین اسب برای سواری جایز

است؟

پاسخ: جایز است.

پرسش: اگر لباس مرد با ابریشم لبه دوزی شده باشد، حکم نمازخواندن در آن چیست؟

پاسخ: نمازخواندن در آن کراهت دارد.

پرسش: اگر ابریشم با چیزی دیگر مثل پنبه که نماز در آن صحیح است ترکیب شود

به طوری که ابریشم خالص به شمار نرود آیا پوشیدن و نمازخواندن در آن جایز است؟

پاسخ: پوشیدن و نماز در آن جایز است -چه بیشتر آن از ابریشم باشد و چه مقدار کمترش-

ولی کراهت دارد.

پرسش: آیا جایز است که مرد در نماز با خود ابریشم حمل کند؟

پاسخ: جایز است.

پرسش: در خصوص کودک: آیا نماز کودک با لباس ابریشمی صحیح است؟

پاسخ: جایز است.

پرسش: متناسب با بحث ابریشم، پرسشی نیز مربوط به طلا وجود دارد: آیا جایز است

مردان در نماز یا غیر نماز طلا بپوشند؟

پاسخ: جایز نیست.

۵. لباس غصبی

پرسش: آیا نمازخواندن در لباس غصبی جایز است؟

پاسخ: جایز نیست.

پرسش: اگر صاحب لباس اجازه نمازخواندن با آن [لباس غصبی] را بدهد چه حکمی

دارد؟

پاسخ: اجازه به دو صورت است:

اول: اینکه مالک لباس به شخص معینی اجازه بدهد (مثلاً بگوید به زید اجازه دادم که با لباسم نماز بخواند). در این صورت نمازخواندن با آن لباس برای شخصی که به او اجازه داده شده، جایز است و فرقی نمی‌کند که شخصی که به او اجازه نماز داده شده، خودش غاصب باشد یا شخصی دیگر؛ اما شخص غاصب با اینکه نمازش صحیح است، اما چون غصب کرده است گناه می‌کند.

دوم: اینکه مالک لباس بدون معین کردن شخصی خاص به‌طورکلی اجازه بدهد: در این صورت نمازخواندن برای غیر غاصب جایز است، ولی نمازخواندن در آن لباس برای خود غاصب جایز نیست.

پرسش: اگر لباس غصبی طوری باشد که نماز در آن تمام نیست (مثل کمر بند و جوراب)،

آیا نمازخواندن با آن لباس جایز است؟

پاسخ: جایز نیست.

۶. نمازخواندن با کفش

پرسش: آیا نمازخواندن با کفش یا نعلین جایز است؟

پاسخ: نمازخواندن با کفشی که زیره‌ای دارد به‌گونه‌ای که انگشتان شصت پا را معلق در

هوا نگه می‌دارد و مانع از قراردادن انگشتان شصت بر زمین می‌شود جایز نیست؛ اما با کفش

و نعلینی که به این صورت نباشد جایز است.

پرسش: آیا عامل منع کننده نماز با آن، زیره‌ای است که مانع رسیدن انگشتان شصت پا به زمین می‌شود یا زیره‌ای است که زیر پا قرار می‌گیرد؟

پاسخ: آنچه مانع نماز می‌شود زیره‌ای است که مانع قرار گرفتن انگشتان شصت پا بر زمین می‌شود؛ زیرا این دو انگشت از اعضای سجده هستند که واجب است بر زمین تکیه کنند و بر زمین قرار بگیرند.

۷. سایر احکام لباس نمازگزار

پرسش: آیا برای لباس نمازگزار شروط دیگری هم وجود دارد؟

پاسخ: نمازخواندن در هر چیزی غیر از آنچه گفتیم صحیح است، به شرط اینکه:

۱. متعلق به نمازگزار باشد یا از سوی مالکش اجازه داشته باشد؛

۲. پاک باشد.

پرسش: حکم نجس بودن لباسی که نماز در آن تمام نیست مثل جوراب و کمر بند و غیره-

چیست؟

پاسخ: نمازخواندن در چیزی که نماز با آن به تنهایی تمام نیست جایز است، حتی اگر

نجاستی در آن باشد که اگر در غیر این مورد بود، بخشیده نمی‌شد.

پرسش: آن نجاستی که اگر حین نماز در لباس نمازگزار یا بدنش وجود داشته باشد،

بخشیده می‌شود، چیست؟

پاسخ: نجاستی که بخشیده می‌شود -طبق آنچه در احکام نجاست‌ها در کتاب طهارت

بیان شده است- موارد زیر هستند:

۱. خون جراح و زخمی که پرهیز از آن مشقت دارد و خوب نمی‌شود و بند نمی‌آید حتی

اگر زیاد باشد؛

۲. لکه خونیه که قطر دایره‌اش کمتر از ۱ سانتی‌متر باشد (غیر از موارد مربوط به خون‌های سه‌گانه بانوان).

و در هر مسئله‌ای غیر از این‌ها واجب است از بدن و لباس نمازگزار برطرف شود.

پرسش: حکم کسی که در نماز عمداً [از خود] خونی خارج کند و خون روی لباسش بیفتد و به مقدار بخشیده شده باشد، چیست؟

پاسخ: اشکالی در نمازش نخواهد بود.

پرسش: به‌طور کلی آیا خارج شدن خون از بدن نمازگزار حین نماز -چه عمدی باشد چه غیر عمدی- نمازش را باطل می‌کند؟

پاسخ: باطل نمی‌کند.

پرسش: اگر کسی در لباسش منی ببیند و غسل جنابت کند و با آن غسل -که نیازی به وضو ندارد- نماز بخواند، سپس معلوم شود که این لباس از آن او نبوده است، حکم این نمازی که بدون وضو خوانده چیست؟

پاسخ: اگر نیتش فقط غسل جنابت بوده، طهارت و نمازش باطل است، ولی اگر همراه آن غسل جنابت اشتباهی، نیت غسل توبه یا شکر یا سایر غسل‌ها را هم کرده باشد طهارتش صحیح و به‌دنبال آن- نمازش هم صحیح است.

پرسش: آیا لباس مرد و زن در نماز متفاوت است؟

پاسخ: جایز است که مرد تنها در یک لباس و تن‌پوش نماز بخواند، اما برای زن جایز نیست مگر در دو تکه لباس: پیراهن بلند (پوشش بلندی که از بالای سینه تا روی پاها را بپوشاند) و روسری (پوششی که سر تا گردنش را بپوشاند) به‌طوری که با آن دو، تمام بدنش را جز صورت و دست‌ها [از سر انگشت تا مچ‌ها] و روی دو پایش را بپوشاند.

پرسش: حکم نماز زنی که مقداری از مویش هنگام نماز آشکار شود و متوجه آن گردد چیست؟ آیا اگر آن را بپوشاند و نمازش را کامل کند، نمازش صحیح خواهد بود؟

پاسخ: نمازش صحیح است.

پرسش: آیا به صورت عریان نماز خواندن برای مرد امکان پذیر است؟

پاسخ: اگر مرد جلو و عقبش را بپوشاند جایز است عریان نماز بخواند، ولی کراهت دارد و اگر لباسی برای پوشاندن جلو و عقبش نیابد، باید آن را با هر چیزی که پیدا می کند بپوشاند حتی با برگ درخت؛ و اگر چیزی برای پوشاندن آن دو نیافت اگر کسی او را نمی بیند باید عریان و ایستاده بخواند و اگر احساس ایمنی نمی کند نشسته بخواند.

پرسش: رکوع و سجودش در این دو حالت (دیده نشدن و دیده شدن) چگونه خواهد بود؟

پاسخ: به جای رکوع و سجود، ایما و اشاره می کند.

پرسش: ایما و اشاره در این امر و در بحث نماز فراوان ذکر شده است؛ آیا مقصود معنای

لغوی آن است (یعنی اشاره کردن با اعضای مثل سر و دست و چشم و پلک) یا هنگام ضرورت در نماز، کیفیت خاصی دارد؛ مثل نماز شخص عریان یا وارونه یا خوابیده به پهلو یا خوابیده به پشت یا کسی که از خم شدن در رکوع و سجود و غیره ناتوان است؟

پاسخ: منظور، معنای لغوی آن است.

پرسش: کنیز و دختر کوچک چگونه نماز می خواند؟

پاسخ: بدون روسری نماز می خواند. اگر کنیز را در وسط نماز آزاد کنند واجب است سرش

را بپوشاند و اگر برای پوشاندن سرش نیازمند انجام کارهای بسیاری باشد نمازش را دوباره به جا می آورد؛ همچنین دختر کوچک اگر در میان نماز با چیزی که باطل کننده نماز نیست به بلوغ برسد مثلاً به واسطه در این صورت واجب است سرش را بپوشاند و نمازش را تمام کند و اگر نیازمند انجام کارهای بسیاری [برای این منظور] باشد باید نمازش را دوباره به جا آورد.

سایر احکام لباس نمازگزار:

پرسش: به استثنای لباس هایی که در خصوصشان سخن گفته شد، درباره سایر احکام لباس نمازگزار از نظر طهارت، غصبی نبودن یا اجازه داشتن و سایر مسائل، آیا بین مرد و زن تفاوتی وجود دارد؟

پاسخ: مرد و زن در آن ها یکسان هستند.

پرسش: آیا باید خمس لباس نمازگزار داده شود؟ و اگر بداند خمسش داده نشده یا در آن شک داشته باشد حکمش چیست؟

پاسخ: این مسئله از شروط نیست و طبق فرض این پرسش، اشکالی در نمازش وجود ندارد.

پرسش: آیا نمازخواندن با لباس های تنگ که اندام را برجسته نشان می دهد نه از نظر نازک بودن صحیح است؟

پاسخ: جایز است.

پرسش: اگر به دلیل نازک بودن، بدن نما باشد چه حکمی دارد؟

پاسخ: جایز نیست.

۸. سنت های لباس نمازگزار (مستحبات و مکروهات)

پرسش: لباسی که نماز در آن مستحب است، کدام است؟

پاسخ: نمازخواندن در لباس سفید مستحب است.

پرسش: آیا نمازخواندن در لباس سیاه کراهت دارد؟

پاسخ: کراهت ندارد.

پرسش: مکروهات لباس نمازگزار کدام اند؟

پاسخ: برای مردان نماز خواندن در یک لباس نازک - اگر بدنش را نمایان نکند - کراهت دارد و اگر بدنش را نمایان کند (یعنی عورتش نمایان باشد) جایز نیست.

بستن روی پیراهن (یعنی داخل کردن پایین لباس در شلوار یا محکم کردن لنگ و کمر بند روی لباس) کراهت دارد؛ همچنین مکروه است خود را با پارچه بزرگی بپوشاند (یعنی خودش را با پارچه بزرگ بپوشاند و دو سرش را با دستش بگیرد و روی یک کتفش جمع کند آن چنان که برخی افغان‌ها امروزه چنین می‌کنند). خواندن نماز با عمامه بدون حنک نیز مکروه است (حنک کردن یعنی یک طرف عمامه را از زیر چانه‌اش بچرخاند و بر شانه دیگریش بیندازد).
روبند (پوشاندن دهان و مقداری بالاتر از آن) برای مرد مکروه است. نقاب زدن (پوشاندن دهان و بینی و باز گذاشتن دو چشم و مقداری از زیر دو چشم) برای زنان مکروه است و اگر روبند و نقاب مانع قرائت در نماز باشد حرام است.

نماز با قبا (نوعی لباس) اگر بسته باشد جز در جنگ کراهت دارد؛ همچنین امام بودن بدون عبا (یعنی امام جماعت برای نماز خواندن بدون عبا باشد)، داشتن مقداری از آهن که نمایان باشد، نماز خواندن در لباسی که صاحبش متهم باشد (مثلاً به پرهیز نکردن از نجاست یا غصبی بودن یا به اهل باطل بودن متهم باشد). نماز خواندن زن با خلخال که صدا می‌دهد مکروه است. نماز خواندن در لباسی که در آن عکسی باشد یا انگشتری که روی آن عکس باشد مکروه است.

پرسش: لباس‌هایی که در آن‌ها عکس انسان یا مناظر طبیعی یا مانند آن‌ها باشد آیا مصداق لباسی که در آن تمثالی وجود دارد و نماز با آن مکروه است، به شمار می‌رود؟

پاسخ: لباسی که بر [روی] آن عکس انسان یا حیوان باشد.

پرسش: گفته شد که نماز خواندن با عمامه بدون حنک مکروه است. در غیر نماز چه حکمی دارد؟

پاسخ: پوشیدن عمامه بدون حنک به‌طور کلی - چه در نماز و چه در غیر نماز - مکروه است.

۵. مکان نمازگزار

مسائل مربوط به مکان نمازگزار:

پرسش: شروط مکانی که در آن نماز خوانده می شود چیست؟

پاسخ: نمازخواندن در همه جا جایز است؛ به شرط اینکه ملک او باشد یا اجازه استفاده از آن را داشته باشد.

پرسش: چگونه از سوی مالک، اجازه صادر می شود؟

پاسخ: اجازه گاهی در برابر اجرت و امثال آن است و گاهی نیز به صورت زیر مشخص می شود:

- یا صریح است؛ مثل اینکه بگوید: «در آنجا نماز بخوان».

- یا به طور ضمنی است؛ مانند اینکه اجازه بدهد در مکانی بماند؛ به عنوان مثال اگر اجازه بدهد که شب را در خانه اش بیتوته کند، قطعاً [به طور ضمنی] اجازه نمازخواندن در آنجا را نیز داده است.

- یا با قرینه ای مشخص است؛ مثلاً علامتی وجود داشته باشد که نشان دهد مالک این مکان از نمازخواندن در آن ناراحت نمی شود و به عنوان مثال برایش سجاده ای پهن می کند یا برایش تربتی می آورد که بر آن سجده کند یا سایر علامت ها.

پرسش: آیا معنای این شرط این است که نمازخواندن در مکان غصبی صحیح نیست؟

پاسخ: بله؛ نماز در چنین مکانی برای شخص غصب کننده یا دیگرانی که از غصبی بودن آنجا اطلاع دارند، صحیح نیست.

پرسش: اگر غاصب یا شخص آگاه به غصبی بودن در آنجا نماز بخواند، حکم نمازش

چیست؟

پاسخ: اگر از روی عمد و دانسته باشد نمازش باطل است و اگر فراموش کند، نمازش

صحیح است.

پرسش: حکم نمازخواندن جاهل در مکان غصبی چیست؟

پاسخ: اگر بداند مکان غصبی است، اما نمی‌داند که نمازخواندن در مکان غصبی حرام است، معذور نیست و نمازش باطل است، ولی اگر از غصبی بودن آنجا اطلاعی نداشته باشد (یعنی نمی‌داند آن مکان غصبی است) نمازش صحیح خواهد بود.

پرسش: اگر وقت نماز تنگ شود و بخواند در مکان غصبی نماز بخواند، آیا نمازش صحیح است؟

پاسخ: اگر در حال بیرون رفتن از مکان، نماز بخواند صحیح است، اما اگر در حال بیرون رفتن نباشد، صحیح نیست.

پرسش: اگر در حال خارج شدن از مکان نماز بخواند رو به قبله بودن و رکوع و سجود نمازش، چگونه خواهد بود؟

پاسخ: به هر صورتی که می‌تواند نماز بخواند؛ اگر امکان رو به قبله بودن را داشته باشد رو به قبله بایستد و اگر امکان سجده کردن داشته باشد سجده کند، در غیر این صورت [می‌تواند] رو به قبله نایستد و سجده نکند؛ بلکه به [محل] سجده اشاره کند (یعنی با اعضایش اشاره کند؛ مثلاً با سرش یا دستش یا چشمش).

پرسش: اگر پس از اجازه گرفتن از مالک نماز بخواند، سپس مالک دستور بیرون رفتن از مکان را بدهد، باید چه کار کند؟

پاسخ: واجب است از آنجا بیرون برود.

پرسش: اگر در این حالت نماز بخواند (یعنی پس از دستور مالک به بیرون رفتن) چه حکمی خواهد داشت؟

پاسخ: نمازش باطل است.

پرسش: اگر وقت تنگ باشد و مالک دستور به بیرون رفتن بدهد، چگونه نماز بخواند؟

پاسخ: در بیرون نماز بخواند.

پرسش: اگر پس از شروع نماز، مالک دستور به بیرون رفتن بدهد، آیا باید نمازش را قطع کند؟

پاسخ: باید در حال بیرون رفتن نمازش را تمام کند.

احکام دیگری که به مکان نمازگزار تعلق دارند:

پرسش: آیا پشت کردن به قبور معصومین و فرزندانشان (علیهم السلام)، در حال نماز خواندن و وضعیت‌های دیگر جایز است؟

پاسخ: پشت کردن به قبر معصوم جایز نیست.

پرسش: آیا جایز است در حالی که کنارش یا مقابلش یک زن نماز می‌گزارد، نماز بخواند؟

پاسخ: جایز نیست، چه آن زن برای نماز جماعت به او اقتدا کرده باشد و چه به صورت انفرادی نماز بگزارد، چه محرم باشد و چه نامحرم.

پرسش: چه هنگامی حرمت این وضعیت از بین می‌رود؟

پاسخ: وقتی که بینشان حایلی یا به اندازه ده ذراع فاصله باشد.

پرسش: اگر زن طوری پشت سر مرد قرار بگیرد که محل سجده‌اش هم‌ردیف پای‌های مرد

باشد، چه حکمی خواهد داشت؟

پاسخ: این کار جایز است و ممنوعیت برداشته می‌شود و نماز صحیح است.

پرسش: اگر زن و مرد در یک مکان باشند و امکان دور شدن نداشته باشند، چگونه نماز

بخوانند؟

پاسخ: اول مرد نماز بخواند و سپس زن.

پرسش: اگر در کنار کعبه باشند، به طوری که زن کنار مرد یا مقابلش باشد، آیا نمازشان

حکم خاصی دارد؟

پاسخ: از نظر جایز نبودن نماز زن در مقابل مرد یا هم‌ردیف او، حکم کعبه مانند سایر مکان‌هاست.

پرسش: اگر زن نمازش را تمام کند، سپس ببیند مردی پشت‌سر یا هم‌ردیفش نماز می‌خواند، حکمش چیست؟

پاسخ: اگر اول زن نمازش را شروع کند و سپس مرد برای نماز بایستد، در نماز زن اشکالی وجود نخواهد داشت.

پرسش: بهترین مکان برای نماز زن کجاست؟ خانه، مسجد همسایه یا مسجد نزدیک خانه؟

پاسخ: بهتر است زن در خانه نماز بخواند، مگر اینکه مطلب دیگری باشد که فایده‌ای در بر داشته باشد؛ مثل شنیدن خطبه نماز جمعه یا اینکه حضورش باعث یاری دادن حق باشد.

پرسش: آیا انسان می‌تواند در جای نجس نماز بخواند؟

پاسخ: اگر نجاست به لباس یا بدنش نرسد و موضع پیشانی پاک باشد اشکالی ندارد.

پرسش: آیا مکان‌هایی وجود دارد که نماز خواندن در آنجا مکروه باشد؟

پاسخ: بله؛ نماز خواندن در این مکان‌ها کراهت دارد: حمام (مکان شستن)، مستراح (جایی که در آن مدفوع دفع می‌شود. در گذشته اتاقی را مخصوص غایط و رفع نجاست قرار می‌دادند که در جای دیگری بود و مثل امروز نبود)، محل اقامت شتر (محل خواب شتر)، محل خانه‌های مورچه‌ها (زمینی که در آن سوراخ‌های زیادی برای مورچگان وجود داشته باشد)، مسیر آب‌ها (مثل مسیره‌های خالی آب رودخانه)، شوره‌زار، برف (زمین برفی)، میان قبرها، مگر اینکه حایلی وجود داشته باشد؛ حتی اگر یک چوب دراز بین او و آن قبرها قرار بگیرد یا ده ذراع فاصله باشد؛ همچنین آتشکده‌ها (معبدهای آتش‌پرستان)، شراب‌خانه وقتی که نجاستش به او نرسد (اگر نجاست به او برسد واضحاً نماز خواندن در آنجا جایز نیست)،

بزرگراهها (جاده‌ها و راه‌های اصلی)، خانه‌های مجوسی‌ها (یعنی محل سکونتشان)؛ ولی در معبد یهودی‌ها و کنیسه‌ها (معبد نصرانی‌ها) اشکالی وجود ندارد.

نمازخواندن در حالی که در برابرش آتیش افروخته یا تصویرهایی وجود داشته باشد، کراهت دارد. به جا آوردن نماز واجب در داخل کعبه و بر بام آن کراهت دارد. نمازخواندن در اصطبل اسب و الاغ و قاطر نیز کراهت دارد، اما در آخور گوسفندان (محل خواب گوسفندان) کراهت ندارد؛ همچنین در خانه‌ای که مجوسی در آن باشد نیز کراهت دارد (مثلاً مهمان دوستش باشد که مسلمان است، ولی در خانه او مردی مجوسی نیز باشد؛ که در این صورت نمازخواندن در آنجا کراهت دارد) ولی در خصوص یهودی و نصرانی کراهتی وجود ندارد.

همچنین کراهت دارد در مقابل قرآن گشوده نماز بخواند، یا در برابرش حصری باشد که از فاضلاب دارای ادرار رطوبت گرفته باشد (یعنی مقابله حصری باشد که از نجاست فاضلاب پشتش به آن ترشح می‌کند)؛ همچنین کراهت دارد که روبه‌روی یک انسان نماز بخواند، مگر اینکه آن انسان حجت بر مردم باشد، مثل امام (علیه السلام) و نمازخواندن به سمت در باز نیز کراهت دارد.

پرسش: آیا این کراهت‌داشتن، مخصوص نماز فریضه است؟ یا علاوه بر فریضه شامل نافله‌ها نیز می‌شود؟
پاسخ: به‌طور کلی مکروه است.

۶. آنچه بر آن سجده می‌شود

هر آنچه سجده بر آن‌ها صحیح است، و مسائلی که این مطلب را روشن می‌کند:

پرسش: سجده بر چه چیزهایی صحیح نیست؟

پاسخ: سجده بر این چیزها جایز نیست:

۱. آنچه زمین به شمار نمی‌رود؛ مانند پوست، پشم، مو و کرک.
۲. آنچه از زمین است، اما معدن به شمار می‌رود؛ مانند نمک، عقیق، طلا، نقره و قیر مگر در صورت وجود ضرورت.
۳. آنچه از زمین است ولی خوردنی است؛ مانند نان و میوه‌ها.
۴. آنچه پوشیدنی است؛ مانند پنبه و کتان.
۵. گل، که اگر ناچار باشد بر آن سجده کند به جای سجده اشاره می‌کند (یعنی با اعضایش مثل سر و دست و چشم و پیشانی‌اش به محل سجده اشاره می‌کند).

پرسش: حکم سجده بر گیاهانی که خوراک حیوانات هستند، چیست؟

پاسخ: سجده بر آن‌ها جایز است.

پرسش: آیا سجده بر کاغذ جایز است؟

پاسخ: سجده بر کاغذ جایز است، اما اگر نوشته‌ای داشته باشد کراهت دارد.

پرسش: آیا جایز بودن سجده بر دستمال کاغذی نیز حکم کاغذ را دارد؟

پاسخ: سجده بر آن جایز است.

پرسش: آیا سجده بر کاشی - که امروزه کف خانه‌ها را با آن می‌پوشانند - صحیح است؟

پاسخ: اگر در آن تکه‌هایی از سنگ دیده می‌شود، حکم زمین را خواهد داشت.

پرسش: حکم سجده بر بدن چیست؟

پاسخ: بر هیچ‌جایی از بدن نمی‌توان سجده کرد.

پرسش: اگر گرما مانع سجده بر زمین شود، چه کند؟

پاسخ: بر لباسش سجده کند و اگر ممکن نبود بر دستش سجده کند.

پرسش: آیا این احکام در تمام سجده‌گاه‌های هفت‌گانه جاری است (یعنی پیشانی، کف

دست‌ها، زانوان و دو پا)؟

پاسخ: آنچه گفتیم فقط در خصوص پیشانی معتبر است نه درباره سایر سجده‌گاه‌ها.

پرسش: در خصوص آنچه بر آن سجده می‌شود، چه چیزهای دیگری را باید رعایت کند؟
پاسخ: مالک آن باشد یا اجازه داشته باشد و نیز خالی از نجاست باشد.

پرسش: اگر زمین طوری نجس شده باشد که نجاست به پیشانی یا جای دیگری سرایت نکند مثلاً در زمین، بول خشک باشد. آیا در این صورت سجده بر آن صحیح است؟
پاسخ: جایز نیست. جایی که پیشانی را بر آن می‌گذارد باید پاک باشد.

پرسش: اگر نجاست در مکانی وجود داشته باشد، اما نداند کجا، آیا سجده بر آن مکان صحیح است؟

پاسخ: اگر نجاست در جایی محصور مثل خانه و مانند آن باشد، اما نداند محل نجاست کجای خانه است نباید بر هیچ جای آن سجده کند، ولی اگر در مکان‌های گسترده و پهناور باشد به دلیل وجود مشقت و سختی - سجده جایز است.

پرسش: آیا محل سجده باید ساکن و استوار باشد؟ مثلاً اگر تربت را بر کفپوش اسفنجی و مشابه آن قرار دهد، آیا در این حالت سجده صحیح است؟

پاسخ: اگر اسفنج قطور باشد به طوری که محل سجده ساکن و استوار نباشد جایز نیست، اما اگر اسفنج نازک باشد به طوری که هنگام قراردادن پیشانی، سکون و استقرار حاصل شود اشکالی ندارد.

پرسش: سجده بر تربت امام حسین علیه السلام فضیلتی بزرگ دارد. سؤال این است که آیا منظور از تربت، به طور کلی خاکی است که اطراف قبر شریف باشد؟ یا منظور فقط خاک قبر امام حسین علیه السلام و گودال است؟

پاسخ: تربت حسینی علیه السلام یعنی خاک فاصله بین ضریح مقدس و دو فرسخ از تمام جهات از ساحل نهرها و جاهای دیگر از مکان‌های پاک، و پس از دو فرسخ (۱۱ کیلومتر) تربت حسینی علیه السلام به شمار نمی‌رود و هر قدر تربت به ضریح مقدس نزدیک‌تر باشد، فضیلتش بیشتر خواهد بود.

پرسش: آیا برای چیزی که بر آن سجده می‌شود مانند تربت و کاغذ حجیم معینی مطرح است؟ یا حتی اگر تربت و کاغذ خیلی کوچک باشند نیز سجده بر آن‌ها کفایت می‌کند؟ پرسش بنده در این خصوص است که آیا ضابطه‌ای در این باره وجود دارد؟

پاسخ: محل سجده باید به گونه‌ای باشد که پیشانی روی آن آرام گیرد، حتی اگر به مقدار چند دانه تسبیح باشد.

پرسش: آیا سجده بر سمتی از تربت که نوشته یا نقش دارد جایز است؟

پاسخ: سجده بر هر دو سمت سمتی که نوشته دارد و سمتی که خالی است جایز است.

۷. اذان و اقامه

که در چهار محور مطرح می‌شود:

- آنچه برایش اذان و اقامه گفته می‌شود؛
- مؤذن؛
- چگونگی اذان و اقامه؛
- احکام اذان و اقامه.

مسائل مربوط به این موضوعات به ترتیب تقدیمتان می‌شود:

آنچه برایش اذان و اقامه گفته می‌شود

پرسش: چه هنگامی اذان و اقامه واجب است؟

پاسخ: اذان و اقامه در نمازهای پنج‌گانه واجب در حالت ادا و قضا، انفرادی و جماعت، برای مرد و زن واجب است، اما شرط است که زن اذان و اقامه را آهسته بگوید. تأکید شده است که اذان و اقامه در نمازهایی که بلند خوانده می‌شوند (نمازهای جهری؛ یعنی نمازهای صبح و مغرب و عشا) بلند گفته شوند و شدت آن در صبح و مغرب بیشتر است.

پرسش: آیا آهسته‌گفتن برای زن فقط در خصوص اذان است نه اقامه؟

پاسخ: هر دو را آهسته بگوید.

پرسش: آیا آهسته‌گفتن اذان و اقامه توسط زن فقط در جایی لازم است که مردان

صدایش را می‌شنوند؟ یا باید همیشه آهسته بگوید؟

پاسخ: اگر مردی باشد که صدای او را می‌شنود یا زن در مکانی عمومی باشد که هر لحظه

احتمال وارد شدن مردان به آنجا وجود دارد، باید اذان و اقامه را آهسته بگوید.

پرسش: آیا اذان و اقامه بر کودکی که به سن تکلیف نرسیده نیز واجب است؟

پاسخ: نماز کودک حتی بدون اذان و اقامه نیز صحیح است.

پرسش: اگر کسی نماز فریضه‌ای را انفرادی به جا آورد، سپس بخواند با اقتدا کردن به

کودکی مجدداً آن نماز را به جماعت بخواند، اگر کودک اذان و اقامه نگوید، آیا اقتدای این

شخص صحیح است؟

پاسخ: «متنقل» نمی‌تواند به کودک اقتدا کند، مگر با اذان و اقامه.

پرسش: مقصود شما از «متنقل» چیست؟ واضح است که خواندن نافله به صورت جماعت

صحیح نیست.

پاسخ: اینجا مقصود بنده از «متنقل» کسی نیست که نماز نافله می‌خواند، بلکه مقصودم

همان چیزی است که در پرسش شما مطرح شد؛ یعنی کسی که فریضه‌ای را به صورت

انفرادی به جا آورده است و سپس می‌خواهد دوباره به صورت جماعت به جا آورد.

پرسش: آیا در نمازهای نافله یا نمازهای واجب غیر یومیه باید اذان گفت؟

پاسخ: غیر از نمازهای یومیه برای نافله‌ها یا هیچ‌یک از نمازهای واجب مثل نماز عید

قربان و عید فطر و نماز آیات. اذان گفته نمی‌شود؛ بلکه مؤذن هنگامی که می‌خواهد نماز

بخواند سه مرتبه می‌گوید: «الصلاة».

پرسش: اگر بخواند نمازهای پنج‌گانه را قضا کند، حکم اذان و اقامه چیست؟

پاسخ: قضاکننده نمازهای پنج‌گانه دو حالت دارد:

اول: اینکه برای هر کدام، یک اذان و یک اقامه بگوید.

دوم: اینکه برای خواندن چند نماز پشت‌سرهم برخیزد و برای نماز اول اذان و اقامه بگوید و برای بقیه نمازها فقط اقامه می‌گوید؛ مثلاً اگر لازم است قضای نمازهای یک روز را به جا آورد، برای نماز صبح اذان و اقامه می‌گوید و می‌تواند برای نمازهای بعدی فقط اقامه بگوید. و فضیلت حالت دوم کمتر از حالت اول است.

پرسش: اگر بخواهد در روز جمعه نماز ظهر و عصر بخواند، اذانش چگونه خواهد بود؟

پاسخ: در روز جمعه، نماز ظهر را با اذان و اقامه می‌خواند و عصر را فقط با اقامه. وضعیت نماز ظهر و عصر در عرفه نیز به همین صورت است.

پرسش: اگر امام، نماز را به جماعت بخواند و عده دیگر بیایند که اذان و اقامه نگفته باشند، آیا بر آنان واجب است اذان و اقامه بگویند؟

پاسخ: مادامی که جماعت اول پراکنده نشده‌اند اذان و اقامه نمی‌گویند. که البته این مکروه است. ولی هنگامی که صف‌های آن‌ها پراکنده شده باشند، آن عده دیگر اذان و اقامه می‌گویند.

پرسش: اگر شخصی به نیت نماز فرادا اذان و اقامه بگوید، سپس بخواهد نماز جماعت بخواند، آیا به آن اذان و اقامه اکتفا می‌کند؟ یا مجدداً می‌گوید؟

پاسخ: مستحب است دوباره اذان و اقامه بگوید.

پرسش: دانستیم که در نماز جماعت می‌توان به اذان دیگری اکتفا کرد، حتی اگر مؤذن، فرادا نماز بخواند. حال اگر شخصی غیر از امام اقامه بگوید، آیا امام می‌تواند به آن بسنده کند و با تکبیرة الاحرام نماز را شروع کند؟

پاسخ: جایز است که امام یا دیگری برای نماز جماعت اقامه بگوید.

پرسش: آیا کسی که فرادا نماز می‌خواند می‌تواند به اذان شخص دیگر که او هم فرادا

اذان گفته است اکتفا کند؟

پاسخ: جایز است که به آن اکتفا کند.

پرسش: اگر انفرادی نماز بخواند و سهواً اذان نگوید، چه حکمی خواهد داشت؟

پاسخ: نمازش را ادامه دهد.

پرسش: اگر از روی فراموشی (سهو) اقامه نگوید، حکمش چیست؟

پاسخ: به نمازش ادامه دهد.

پرسش: اگر به جماعت بخوانند و اذان را از روی سهو و غفلت فراموش کنند، حکم

نمازشان چیست؟

پاسخ: به نمازشان ادامه دهند و صحیح است.

کسی که اذان می‌گوید

پرسش: مؤذن چه شرایطی باید داشته باشد؟

پاسخ: عقل، اسلام، ایمان و مذکر بودن.

پرسش: آیا باید بالغ نیز باشد؟

پاسخ: بلوغ شرط نیست؛ بلکه مُمَيِّز بودن کفایت می‌کند.

پرسش: آیا لازم است شرایط دیگری هم داشته باشد؟

پاسخ: مستحب است عادل، خوش صدا (صدای خوب و قوی)، بینا (نابینا نباشد)، آگاه

به اوقات نماز و با طهارت باشد و بر بلندای ایستد.

پرسش: آیا جایز است زن اذان بگوید؟

پاسخ: اگر زن برای بانوان اذان بگوید، جایز است.

پرسش: آیا اذان کسی که در زبانش سنگینی وجود دارد یا قادر به گفتن برخی حروف

نیست، صحیح است؟

پاسخ: صحیح است.

پرسش: اگر مخالف بعضی از قواعد نحو باشد، چه حکمی دارد؟

پاسخ: صحیح است.

پرسش: آیا مؤذن می‌تواند اجرت بگیرد؟

پاسخ: بله؛ اگر داوطلبی برای گفتن اذان نباشد از بیت‌المال به مؤذن اجرت می‌دهند.

چگونگی اذان و اقامه

پرسش: آیا اذان گفتن قبل از داخل شدن به وقت صحیح است؟

پاسخ: اذان را باید بعد از داخل شدن به وقت بگویند. می‌توان پیش از صبح (فجر) اذان

گفت، ولی واجب است پس از طلوع فجر دوباره اذان بگوید.

پرسش: اذان چه فصل‌هایی دارد؟

پاسخ: فصل‌های اذان عبارت‌اند از: تکبیرهای چهارگانه (الله اکبر)، شهادت‌دادن به

توحید (اشهد ان لا اله الا الله)، شهادت‌دادن به رسالت (اشهد ان محمدا رسول الله)، سپس

شهادت‌دادن به ولایت (اشهد ان علیاً و الائمه من ولده حجج الله)، شهادت‌دادن به هدایت

(اشهد ان المهدی و المهیین من ولده حجج الله)؛ سپس می‌گوید: «حی علی الصلاة»،

سپس «حی علی الفلاح»، سپس «حی علی خیر العمل»، سپس تکبیر (الله اکبر)، سپس

تهلیل (لا اله الا الله)، هر فصل دو مرتبه.

پرسش: اقامه چگونه است؟

پاسخ: فصل‌های اقامه دوتا دوتا است، در آن «قد قامت الصلاة» را دو بار می‌افزاید و از

تهلیل انتهای آن یک مرتبه کم می‌شود؛ و «قد قامت الصلاة» بعد از «حی علی خیر العمل»

گفته می‌شود.

پرسش: آیا رعایت ترتیب بین فصل‌های اذان و اقامه شرط است؟

پاسخ: بله، شرط است.

پرسش: آیا می‌توان در اذان به جای لفظ مهدی عَلَيْهِ السَّلَام، اسم مهدی را گفت؟

پاسخ: جایز است، اما در حال حاضر نگفتن آن بهتر است.

پرسش: مستحبات اذان و اقامه چیست؟

پاسخ: در اذان و اقامه هفت مورد مستحب است:

۱. رو به قبله بایستد.

۲. در انتهای هر فصل و مقطع از اذان و اقامه توقف کند؛ یعنی بعد از قرائت هر فصل و وقفه‌ای داشته باشد و فصل دیگر را به آن متصل نکند.

۳. اذان را با تأنی و درنگ بخواند.

۴. در اقامه شتاب کند؛ یعنی با سرعت بخواند.

۵. در میان اذان و اقامه سخنی نگوید.

۶. میان اذان و اقامه با یک نماز دورکعتی یا یک نشستن یا یک سجده، فاصله بیندازد، مگر در نماز مغرب، که در نماز مغرب بهتر است با برداشتن یک گام یا یک سکوت بین اذان و اقامه فاصله بیندازد.

۷. اگر مذکر باشد صدایش را بلند کند.

و همه این مسائل در اقامه تأکید بیشتری دارند.

پرسش: حکم ترجیح (یعنی گفتن شهادتین با صدای آرام سپس تکرار شهادتین برای

مرتبه دوم با صدای بلند، که بیشتر اهل سنت به مستحب بودن این کار عقیده دارند) در اذان چیست؟

پاسخ: ترجیح در اذان کراهت دارد، مگر اینکه قصد اطلاع‌رسانی داشته باشد (یعنی

اعلام کردن به بیشترین تعداد ممکن از مردم).

پرسش: حکم گفتن «الصلاة خیر من النوم» در اذان چیست؟

پاسخ: حرام است.

احکام اذان و اقامه

پرسش: در صورت تنگ بودن وقت، آیا اذان ساقط می‌شود؟ یا اقامه؟ یا هر دو باهم؟

پاسخ: اگر وقت تنگ باشد و فقط به اندازه به جا آوردن رکعت‌های نماز وقت داشته باشد، اذان و اقامه هر دو ساقط می‌شوند. اگر وقت فقط برای اقامه کافی باشد، گفتن اقامه واجب است و اذان واجب نخواهد بود.

پرسش: کسی که در حال اذان گفتن یا پس از اتمام اذان در یکی از بخش‌های آن شک

کند، باید چه کار کند؟ همین پرسش در خصوص اقامه نیز مطرح است.

پاسخ: اگر هنوز در حال گفتن اذان باشد به همان بخشی که شک کرده است بازمی‌گردد

و آن را می‌خواند و اذان را پس از آن کامل می‌کند و همین طور در اقامه. اما اگر اذان یا اقامه را تمام کرده باشد به شکش اعتنایی نمی‌کند.

پرسش: اگر نماز ظهر را با اذان و اقامه به جا آورد و بعد از نماز، تعقیبات نافله و دعا و ذکر

خدا را به جا آورد و آن را تا نماز عصر طول بدهد، آیا همان اذانی که برای نماز ظهر گفته است، کفایت می‌کند؟ یا باید اذان دیگری برای نماز عصر بگوید؟

پاسخ: اگر از محل سجده‌اش جدا نشده باشد، می‌تواند به همان اذان اول بسنده کند.

پرسش: اگر اذان و اقامه را بگوید و وارد نماز شود و در حین نماز، چیزی را که نماز باطل

می‌کند از او خارج شود، آیا واجب است پس از گرفتن وضو، اذان و اقامه را تکرار کند؟ چرا که محل نشستنش با رفتن به محل وضو تغییر کرده است؟

پاسخ: اذان و اقامه را تکرار نمی‌کند؛ تنها کسی اذان و اقامه را تکرار می‌کند که

سجده‌گاهش را در حالی که از نماز برای انجام کار دیگری روی گردان شده است ترک کرده باشد؛ اما طبق فرض این سؤال، این مؤمن محل سجده‌اش را فقط به قصد وضوگرفتن برای

نماز ترک کرده، پس او برای کار دیگری از نماز روی نگردانده است.

پرسش: کسی که در میان اذان و اقامه خوابیده، سپس بیدار شده باشد باید چه کار کند؟

پاسخ: مستحب است آن را تکرار کند و جایز است بنا را بر جایی که بیدار شده است بگذارد و نماز را کامل کند. در خصوص کسی که بی‌هوش شده است نیز حکم به همین صورت است.

پرسش: اگر اذان بگوید، سپس پناه بر خدا مرتد شود، آیا شخص دیگری می‌تواند به

اذان او اکتفا کند و اذان نگوید؟

پاسخ: جایز است شخص دیگری به اذان او اکتفا کند و اقامه بگوید.

پرسش: اگر در حین اذان مرتد شود، سپس بازگردد، آیا باید اذان را تکرار کند؟

پاسخ: اذان را تکرار کند.

پرسش: به‌طور کلی حکم حکایت کردن اذان برای کسی که اذان را می‌شنود چیست؟

پاسخ: مستحب است کسی که اذان را می‌شنود آن را برای خودش حکایت کند (آنچه را

که مؤذن می‌گوید او نیز بگوید).

پرسش: حکم سخن گفتن، هنگامی که مؤذن بگوید «قد قامت الصلاة» چیست؟

پاسخ: سخن گفتن در این هنگام کراهت شدیدی دارد جز آنچه مربوط به رسیدگی به کار

نمازگزاران و ترتیب صفوفشان باشد.

پرسش: حکم روکردن به راست و چپ در هنگام اذان گفتن چیست؟

پاسخ: مکروه است مؤذن به راست و چپ توجه کند، اما لازم است سمت قبله را در اذانش

حفظ کند.

پرسش: اگر مردم در گفتن اذان به رقابت برخیزند و دچار اختلاف شوند، چه باید کرد؟

پاسخ: برای اذان گفتن، داناترین فرد، سپس متقی‌ترین فرد مقدم است و در صورت

مساوی بودن به‌وسیله قرآن از خداوند استخاره می‌گیرند.

پرسش: اگر گروهی بخوانند اذان بگویند، آیا جایز خواهد بود؟

پاسخ: جایز است که همه اذان بگویند و بهتر است اگر وقت وسعت داشته باشد یکی یکی اذان بگویند.

پرسش: وقتی امام، اذان مؤذن را بشنود آیا می‌تواند به همان اکتفا کند؟

پاسخ: می‌تواند در نمازجماعت به همین اذان اکتفا کند، حتی اگر خود آن مؤذن فرادا نماز بخواند.

پرسش: این در خصوص اذان بود. اگر کسی غیر از امام جماعت اقامه بگوید، آیا امام

می‌تواند به اقامه او اکتفا کند و با تکبیرة الاحرام نماز را آغاز کند؟

پاسخ: جایز است امام یا شخصی دیگر برای نمازجماعت اقامه بگوید.

پرسش: اگر کسی در حین گفتن اذان یا اقامه، حدیثی برایش عارض شود باید چه کار کند؟

پاسخ: طهارت می‌گیرد و بنا را بر جایی که باقی مانده می‌گذارد و کامل می‌کند چه در اذان و چه در اقامه. و بهتر است اقامه را بعد از طهارت تکرار کند.

پرسش: آیا شرط داشتن طهارت در اذان و اقامه با توجه به اینکه برای خودش اذان بگوید

یا برای دیگری، تفاوتی وجود خواهد داشت؟

پاسخ: فرقی وجود ندارد و داشتن طهارت در اذان و اقامه مستحب است.

پرسش: روشن است کسی که در حین نماز برایش حدیثی عارض می‌شود طهارت می‌گیرد

و دوباره نماز می‌گذارد؛ اما سؤال این است که آیا باید اذان و اقامه را نیز تکرار کند؟

پاسخ: نماز را تکرار می‌کند اما اذان را خیر؛ و در خصوص اقامه، اقامه را هم تکرار

نمی‌کند، مگر اینکه صحبتی کرده باشد.

پرسش: اگر کسی پشت سر امام جماعتی که به دلیل نداشتن شروط امامت به او اقتدا

نکرده است بخواند نماز بگذارد، در خصوص اذان و اقامه باید چه کار کند؟

پاسخ: باید برای خودش اذان و اقامه بگوید و اگر بنرسد که نماز را از دست بدهد به دو

۷۲..... احکام شریعت در قالب پرسش و پاسخ، جلد دوم

تکبیر [الله اکبر] و گفتن «قد قامت الصلاة» بسنده می‌کند و اگر امام جماعت در بخشی از اذان اشکال داشته باشد، مستحب است مأموم آن را به‌طور صحیح بگوید.

(۲)

اعمال نماز

اعمال نماز شامل دو بخش می‌شود: واجب و مستحب. اعمال واجب هشت تا است: نیت، تکبیرة الاحرام، قیام، قرائت، رکوع، سجده، تشهد و سلام» و کارهای مستحب، پنج تا است: «دعا، قنوت، مشغول کردن نگاه در نماز، مشغول کردن دست‌ها در حال نماز و تعقیبات». در این فصل مسائل مخصوص به اعمال نماز در هر دو بخش واجب و مستحب ارائه می‌شود و بحث را با واجبات شروع می‌کنیم.

اول: واجبات نماز

پرسش: آیا وضعیت همه واجبات نماز به یک صورت است؟

پاسخ: خیر؛ برخی رکن است و برخی دیگر رکن محسوب نمی‌شود.

پرسش: تفاوت میان رکن و غیر رکن چیست؟

پاسخ: به طور کلی اگر در رکن خللی ایجاد شود -چه از روی عمد، چه نادانسته و چه از روی نسیان و فراموشی- نماز باطل می‌شود.

پرسش: واجبات رکنی نماز کدام‌اند؟

پاسخ: نیت، تکبیرة الاحرام، قیام، رکوع و دو سجده.

به هر حال به طور کلی واجبات (چه رکن و چه غیر رکن) هشت مورد است:

۱. نیت

اولین واجب نماز، نیت است و مسائل توضیح‌دهنده احکام نیت به شرح زیر هستند:

پرسش: آیا نیت در نماز رکن است یا تنها یک واجب؟

پاسخ: نیت در نماز رکن است و خلل ایجاد کردن در آن -از روی عمد یا فراموشی- باعث می‌شود نماز منعقد نگردد.

پرسش: حقیقت نیت چیست؟

پاسخ: حقیقت نیت، حاضر کردن صفت نماز در ذهن و قصد کردن چهار مسئله است: واجب بودن یا مستحب بودن، قربت، معین کردن نماز، ادا یا قضا بودن.

مثلاً: اگر بخواهد نماز صبح را به جا آورد و نیتش صحیح باشد باید در ذهنش این را حاضر کند که می‌خواهد نماز بخواند، نه کار دیگر؛ مثل حرکات ورزشی با ایستادن و نشستن و خم شدن. پس از حاضر کردن صفت نماز در ذهن، مسائل چهارگانه زیر را قصد می‌کند:

۱. اینکه می‌خواهد نماز واجبی را که بر گردنش هست بخواند و نه مستحب؛
۲. آن را به قصد قربت و نزدیک شدن به خداوند متعال انجام می‌دهد نه به منظوری دیگر؛
۳. می‌خواهد نماز صبح را به جا آورد نه سایر نمازهای واجب را؛
۴. و می‌خواهد آن را به صورت ادا به جا آورد نه به صورت قضا.

پرسش: آیا لازم است نیت را تلفظ کند و به زبان بیاورد؟

پاسخ: تلفظ کردن شرط نیست.

پرسش: اگر شخصی فریضه‌ای را در دلش نیت کند، ولی از روی غفلت یا فراموشی

فریضه‌ای دیگر را بر زبان براند، آیا فریضه‌ای که نیت کرده صحیح است؟

پاسخ: نمازی که نیت کرده صحیح است و آنچه از روی غفلت یا فراموشی تلفظ کرده است ارزشی ندارد.

پرسش: زمان نیت نماز چه موقع است؟

پاسخ: وقت نیت، هنگام اولین بخش از تکبیرة الاحرام است و واجب است حکم نیت تا پایان نماز استمرار داشته باشد؛ به این معنا که نیت اول را با نیت دیگری که آن را باطل می‌کند

نقض نکند.

پرسش: آیا غفلت و دل مشغولی به چیزی حین نماز با استمرار حکم نیت، منافات دارد؟

پاسخ: منافاتی ندارد و نیت صحیح است.

پرسش: اگر نیت کند از نماز خارج شود، ولی در عمل خارج نشود یا نیت انجام کاری

منافی با نماز کند (مثلاً نیت حدث کند ولی انجام ندهد)، چه حکمی خواهد داشت؟

پاسخ: اگر نیت کند از نماز خارج شود، ولی خارج نشود نمازش باطل نمی‌شود؛ همچنین

اگر نیت کند کاری منافی نماز انجام دهد، نمازش باطل نمی‌شود، اما اگر انجامش دهد باطل می‌گردد.

پرسش: اگر همراه اعمال نماز قصد ریا داشته باشد (یعنی انجام آن کار برای غیر خداوند

سبحان) یا از انجام اعمال نماز، نیت غیر نماز را داشته باشد (مثلاً برای تعظیم به شخصی رکوع کند و منظورش نماز نباشد) آیا نماز باطل می‌شود؟

پاسخ: نماز باطل می‌شود.

پرسش: آیا تغییر دادن نیت جایز است؟ و چه زمانی؟

پاسخ: تغییر دادن نیت در موضوعات زیر جایز است:

۱. منتقل شدن از نماز ظهر روز جمعه به نافله برای کسی که قرائت سوره جمعه را فراموش

کند و سوره دیگری را بخواند.

۲. منتقل شدن از فریضه حاضر به فریضه پیشین در صورت فراهم بودن وقت؛ مثلاً اگر

نماز عصر را شروع کند و یادش بیاید که نماز ظهر را نخوانده است نیتش را از عصر به ظهر تغییر می‌دهد و نماز را کامل می‌کند و پس از آن، نماز عصر را می‌خواند. طبیعتاً این کار، مشروط به این است که در آخر وقت مخصوص نماز عصر - که بیان شد - نباشد که در این صورت تغییر دادن نیت جایز نیست.

۲. تکبیره الاحرام

تکبیره الاحرام یکی از واجبات نماز و مسائلش به شرح زیر است:

پرسش: آیا تکبیره الاحرام رکنی از ارکان نماز است؟ یا فقط از واجبات است؟

پاسخ: تکبیره الاحرام رکن است و نماز بدون آن صحیح نیست، حتی اگر از روی فراموشی خللی به آن وارد شود.

پرسش: تکبیره الاحرام به چه صورت است؟

پاسخ: به این صورت که بگوید: «اللهُ أَكْبَرُ».

پرسش: آیا تکبیر کسی که بگوید «الله و اکبر» یا «الله اکبر» صحیح است؟

پاسخ: در صورت دانستن لفظی که در تکبیر به کار برده می شود و داشتن توانایی بر ادای آن جایز نیست عمداً آن را تحریف کند، اما اگر بر غیر عرب سخت باشد یا از لفظی که به کار برده می شود آگاهی نداشته باشد یا بر زبانش سنگین باشد معذور است؛ این افراد باید آنچه را در توان دارند انجام دهند.

پرسش: آیا متصل کردن «الله اکبر» به مابعدش «یعنی بسم الله» جایز است؟ یعنی

این طور بگوید: الله اکبر بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لله رب العالمين... تا انتهای سوره فاتحه.

پاسخ: جایز است.

پرسش: آیا نماز با گفتن تکبیره الاحرام به زبانی دیگر منعقد می شود؟ مثلاً مسلمان

فارسی زبان بگوید: «خدا بزرگ است» یا مسلمان انگلیسی زبان بگوید «God is the Greatest»
پاسخ: منعقد نمی گردد.

پرسش: آیا در صورت خلل وارد کردن به یکی از حروف تکبیره الاحرام نماز منعقد می شود؟

مثلاً در همزه لفظ جلاله «الله» یا حرف «را» در «اکبر» خللی وارد کند.

پاسخ: نماز منعقد نمی‌گردد.

پرسش: و اگر شخصی مثل غیر عرب‌ها (که نمی‌توانند نطق و فصاحت داشته باشند، چه عرب و چه غیر عرب) - امکان تلفظ آن را نداشته باشد، باید چه کار کند؟

پاسخ: لازم است یاد بگیرد و در صورت داشتن وقت، نباید نماز را شروع کند، ولی در صورت تنگ بودن وقت احرام می‌بندد و با ترجمه‌اش تکبیر می‌گوید.

پرسش: تکبیره الاحرام شخص گنگ چگونه است؟

پاسخ: شخص گنگ باید تکبیره الاحرام را به قدر امکان بگوید. اگر به طور کامل از سخن گفتن ناتوان باشد قلبش را با اشاره به معنای آن گره می‌زند؛ یعنی معنای الله اکبر را در دلش می‌گذراند و مثلاً با کنایه از تکبیره الاحرام با انگشتش به آسمان اشاره می‌کند.

پرسش: آیا ترتیب (گفتن «الله» و سپس «اکبر») در تکبیره الاحرام واجب است؟ و اگر برعکس بگوید (الاکبر الله) چه حکمی دارد؟

پاسخ: ترتیب واجب است و اگر برعکس بگوید نماز منعقد نمی‌گردد.

پرسش: آیا بعد از تکبیره الاحرام، تکبیرهای واجب دیگری هم هستند؟ و کدام تکبیر شروع نماز محسوب می‌شود؟

پاسخ: واجب است پس از تکبیره الاحرام، شش تکبیر دیگر نیز بگوید و به این ترتیب تکبیرهای واجب هفت تا می‌شوند که اولی تکبیر شروع نماز است.

پرسش: اگر تکبیر بگوید و نیتش شروع نماز باشد، سپس تکبیر بگوید و باز هم نیتش شروع نماز باشد، آیا نمازش باطل می‌شود؟

پاسخ: به دلیل زیادکردن یک رکن، نمازش باطل می‌شود و اگر تکبیر سوم را بگوید و با آن تکبیر، نیت شروع داشته باشد با این تکبیر سوم نماز منعقد می‌گردد و پس از آن تکبیرهای شش گانه را بگوید.

پرسش: کسی که در نماز واجب و نافله بعد از تکبیره الاحرام، تکبیرهای شش گانه را از

روی فراموشی ترک کند، حکمش چیست؟

پاسخ: نمازش صحیح است و چیزی بر عهده‌اش نیست.

پرسش: آیا تکبیرهای هفت‌گانه حتی در نماز نافله نیز واجب است؟

پاسخ: نافله اذان و اقامه ندارد و مستحب است در نافله پس از تکبیرة الاحرام تکبیرهای شش‌گانه را بگوید، همچنان که در نافله مستحب است برای رکوع و سجود و برخاستن از سجده تکبیر بگوید.

پرسش: حکم کسی که در لفظ یکی از تکبیرهای شش‌گانه پس از تکبیرة الاحرام خطا کند یا تکبیر را به زبان بیاورد، اما یکی از حروف کلمه الله اکبر از دهانش خارج نشود چیست؟

پاسخ: اگر می‌داند آن را به شکل خطا قرائت کرده است باید تکرار کند.

پرسش: کسی که پس از داخل شدن در قرائت نماز در تکبیرة الاحرام یا در تعداد تکبیرها شک کند، چه حکمی دارد؟

پاسخ: نمازش را ادامه بدهد.

پرسش: آیا واجب است تکبیر را ایستاده بگوید؟

پاسخ: بله؛ و اگر با داشتن توانایی، نشسته یا در حال بلندشدن تکبیر بگوید، نمازش منعقد نمی‌گردد.

پرسش: آیا استقرار و ثبات داشتن هنگام تکبیرة الاحرام شرط است؟ یا فقط ایستاده‌بودن کافی است؟

پاسخ: فقط قیام [ایستادن] شرط است.

پرسش: اگر نتواند ایستاده تکبیر بگوید، آیا وضعیت خاصی پس از قیام اولویت دارد؟ مثلاً نشسته تکبیر بگوید و اگر نتوانست بر پهلو راست تکبیر بگوید و به همین صورت؟

پاسخ: آنچه را در توان دارد انجام بدهد.

پرسش: حکم کسی که در حال تکیه‌دادن به چیزی مثل عصا یا دیوار، برای نماز تکبیر

بگویند چیست؟

پاسخ: جایز است.

پرسش: آیا در تکبیرة الاحرام مستحباتی وجود دارد؟

پاسخ: سنت و مستحب در تکبیرة الاحرام چهار مورد است:

۱. لفظ جلاله «الله» را بدون مد بین حروفش [کشیدن حروف] بگوید.

۲. لفظ «اکبر» را بر وزن «أفعل» بگوید.

۳. امام جماعت لفظ تکبیرة الاحرام را به سمع مأمومین پشت سرش برساند.

۴. نمازگزار دو دستش را به سوی گوش هایش بالا ببرد، به طوری که کنار انگشت وسطش

را به سمت گوشش ببرد و انگشت شصت باز باشد به گونه ای که تا جلوی گلو برسد.

پرسش: آیا جایز است آن قدر آهسته تکبیر بگوید که خودش نشنود؟ و آیا تکبیرگفتن بدون

بالا بردن دستها جایز است؟

پاسخ: آهسته گفتن جایز است، ولی باید خودش بشنود؛ و بدون بالا بردن دستها نیز

صحیح است.

۳. قیام

یکی از واجبات نماز، قیام است و احکام مربوط به آن به شرح زیر است:

پرسش: آیا قیام رکن است؟

پاسخ: قیام با داشتن توانایی بر انجام آن، یک رکن است؛ پس هرکس از روی عمد یا

فراموشی خللی به آن وارد کند نمازش باطل می شود.

پرسش: آیا مکلف می تواند در حال قیام، به چیزی تکیه دهد؟

پاسخ: اگر بتواند به طور مستقل و بدون تکیه دادن به چیزی قیام کند واجب است چنین

کند، در غیر این صورت (مثلاً اگر بیمار یا مسن باشد و توانایی قیام را به طور مستقل نداشته

باشد) واجب است بر چیزی تکیه دهد تا بتواند با آن قیام کند.

پرسش: آیا با داشتن توانایی بر قیام جایز است به دیوار تکیه دهد؟

پاسخ: جایز است.

پرسش: اگر در بخشی از نماز، توانایی بر قیام داشته باشد و در بخشی دیگر توانایی نداشته

باشد، باید چه کار کند؟

پاسخ: واجب است به مقدار توانش قیام کند و در غیر این صورت نشسته نماز بخواند.

پرسش: شخص نشسته اگر فقط توان قیام به رکوع داشته باشد، آیا واجب است برای آن

قیام کند؟

پاسخ: بله؛ واجب است و در غیر این صورت باید نشسته رکوع کند.

پرسش: اگر از خواندن نماز به صورت نشسته نیز ناتوان باشد، چگونه نماز بخواند؟

پاسخ: خوابیده به پهلو نماز بخواند.

پرسش: اگر از به‌جا آوردن نماز در حالت خوابیده به پهلو نیز ناتوان باشد، چگونه نماز

بخواند؟

پاسخ: در حالت خوابیده به پشت نماز بخواند.

پرسش: در نماز، خوابیدن به پهلو یا به پشت چگونه است؟

پاسخ: کسی که به پهلو خوابیده است باید جلوی بدنش به سمت قبله باشد (یعنی صورت

و سینه‌اش به سوی قبله باشد) و کسی که به پشت خوابیده است باید به شکل شخص محتضر

دراز بکشد (یعنی کف پایش به سمت قبله باشد).

پرسش: رکوع و سجود نمازگزار در حالت خوابیده به پهلو یا به پشت چگونه خواهد بود؟

پاسخ: برای رکوع و سجود اشاره کند (یعنی با اعضایش مثل سر و دست و چشم اشاره

کند).

پرسش: به طور کلی چه هنگام نمازگزار از یک حالت به حالت پایین تر از آن منتقل می شود؟

پاسخ: کسی که از یک حالت در هنگام نماز ناتوان باشد، به طور مرتب به وضعیت پایین تر از آن منتقل می شود؛ مانند ایستاده که ناتوان می شود و می نشیند و نماز را تمام می کند، یا مانند نشسته که ناتوان می شود و به پهلو می خوابد و نمازش را تمام می کند، یا مانند کسی که به پهلو دراز کشیده است و ناتوان می شود و به پشت دراز می کشد و نمازش را تمام می کند؛ و همین طور «برعکس».

پرسش: منظور شما از «برعکس» چه بود؟

پاسخ: یعنی اگر در حالت درازکشیده به پشت نماز می خواند و در بین نماز توانایی بر درازکشیدن به پهلو پیدا کند، به پهلو دراز بکشد و نمازش را تمام کند، و اگر پس از آن، امکان نشستن بیابد، باید بنشیند و نماز را تمام کند، و اگر پس از آن امکان برخاستن بیابد باید برخیزد و نماز را کامل کند.

پرسش: کسی که از نماز ایستاده عاجز شود و وادار به یکی از دو حالت «نشستن روی زمین» یا «نشستن روی صندلی» شود، کدامیک بهتر خواهد بود؟

پاسخ: نشستن روی صندلی بهتر خواهد بود.

پرسش: کسی که توانایی سجده نداشته نباشد باید چه کار کند؟

پاسخ: سجده گاهش را بالا بیاورد و اگر توانایی این کار را هم نداشته باشد به سجده اشاره کند.

پرسش: مستحبات برای کسی که نشسته نماز می گزارد چیست؟

پاسخ: در حال قرائت، چهارزانو بنشیند (وضعیت چهارزانو مشخص است) و در رکوع بر پاهایش خم شود (به طوری که ران راستش روی پای راست و ران چپش روی پای چپ قرار گیرد) و در تشهد، تَوَكُّع کند (یعنی روی ران چپ بنشیند و هر دو پایش را بیرون قرار دهد،

به طوری که روی پای چپش را روی زمین و روی پای راستش را بر کف پای چپ قرار دهد).

۴. قرائت

قرائت در نماز واجب است. مسائل مربوط به قرائت که احکام آن را روشن می کند به شرح زیر است:

پرسش: آیا قرائت در نماز رکن است؟

پاسخ: واجب است، اما رکن نیست.

پرسش: چه چیزی در خصوص آن تعیین شده است؟

پاسخ: خواندن سوره حمد در تمام نمازهای دورکتی و در دو رکعت اول از نمازهای چهاررکعتی و سه رکعتی.

پرسش: در رکعت سوم و چهارم از نمازهای چهارگانه چه چیزی خوانده می شود؟

پاسخ: نمازگزار (امام یا مأموم یا نمازگزار فرادا) در رکعت های سوم و چهارم حمد را می خواند و اگر عذری داشته باشد، ده بار بسم الله الرحمن الرحیم می گوید و اگر باز هم عذر داشته باشد خدا را تسبیح می گوید.

پرسش: آیا قرائت بخشی از سوره حمد کافی است؟

پاسخ: واجب است تمام آن را بخواند.

پرسش: آیا با خلل وارد کردن عمدی به قرائت، نماز صحیح خواهد بود؟

پاسخ: خلل وارد کردن عمدی به قرائت صحیح نیست؛ حتی اگر در حد یک حرف یا حتی یک تشدید یا یک اعراب باشد.

پرسش: اگر نمازگزار در قرائت خطا کند آیا فقط باید بخش خطا کرده را تکرار کند؟ یا واجب

است عبارت را طوری که معنا مختل نشود، تکرار کند؟ یا واجب است تمام آیه را تکرار کند؟

پاسخ: باید بخش خطا کرده را تصحیح و بعد از آن را تکرار کند.

پرسش: آیا مد [= کشیدن] در نماز واجب است؟ و حکم احکام تجوید مثل غُنه، إخفا و اظهار و سایر موارد- و مخارج حروف- طبق آنچه علمای تجوید گفته‌اند- چیست؟

پاسخ: هیچ کدام واجب نیست؛ آنچه واجب است التزام به قرائت به صورت صحیح است که معنای صحیح را به شنونده برساند.

پرسش: آیا خواندن نون به صورت قلب به میم در قرآن مثل «آباء» که «امباء» خوانده می‌شود- در نماز صحیح است؟

پاسخ: نون را میم قرائت کردن صحیح نیست. بله، اگر لفظ آن در قرائت نزدیک به میم خارج شود، اشکالی ندارد.

پرسش: آیا «بسم الله الرحمن الرحيم» آیه‌ای از سوره حمد است؟

پاسخ: «بسم الله الرحمن الرحيم» آیه‌ای از آن است و واجب است با سوره حمد قرائت شود.

پرسش: آیا در قرائت می‌توان ترجمه سوره حمد را خواند؟

پاسخ: نمی‌توان ترجمه‌اش را خواند.

پرسش: آیا واجب است کلمات و آیات سوره حمد را به ترتیبی که نقل شده است بخواند؟

پاسخ: بله، واجب است؛ و اگر عمداً خلاف ترتیبی که گفته شده بخواند باید نماز را تکرار کند، و اگر از روی فراموشی، خلاف ترتیب بخواند، مادامی که رکوع نکرده است قرائت را تکرار کند و اگر رکوع کند به نمازش ادامه دهد؛ حتی اگر بعداً یادش بیاید.

پرسش: کسی که سوره حمد را خوب نمی‌خواند باید چه کار کند؟

پاسخ: واجب است یاد بگیرد.

پرسش: اگر وقت تنگ باشد و حمد را فرا نگرفته باشد راه چاره چیست؟

پاسخ: در صورت تنگ بودن وقت باید آنچه را مقدور است بخواند، یا بسم الله الرحمن الرحيم حمد را ده بار بخواند.

پرسش: اگر آن هم سخت باشد باید چه کار کند؟

پاسخ: غیر از حمد آنچه را در توان دارد می‌خواند یا به مقدار قرائت سوره حمد، خدا را تسبیح و حمد و تهلیل و تکبیر می‌گوید (یعنی بگوید سبحان الله و الحمد لله و لا اله الا الله و الله اکبر)؛ سپس واجب است که پس از آن، قرائت را فرا بگیرد.

پرسش: شخص لال چگونه قرائت کند؟

پاسخ: شخص لال باید زبانش را به قصد قرائت حرکت دهد و قلبش را متوجه آن کند (یعنی آن را در دلش حاضر کند).

پرسش: در قرائت، غیر از حمد چه چیزی واجب است؟

پاسخ: در دو رکعت اول نمازهای فریضه، واجب است پس از حمد یک سوره کامل را بخواند؛ اما به شرط:

۱. داشتن وقت کافی؛ به این معنا که اگر وقت کافی دارد واجب است بعد از حمد یک سوره خوانده شود، اما در صورت تنگ بودن وقت یعنی برای خواندن سوره پس از حمد وقت کافی نداشته باشد (مثلاً وقت کمی به طلوع خورشید مانده است و فقط برای قرائت سوره حمد وقت دارد)، سوره پس از حمد واجب نخواهد بود.

۲. امکان فراگرفتن؛ یعنی اگر امکان یادگرفتن سوره‌ای را داشته باشد واجب می‌شود و در غیر این صورت واجب نخواهد بود.

۳. اختیار؛ اگر ناگزیر از ترک گفتن سوره پس از حمد باشد واجب نخواهد بود.

پرسش: آیا مشخص کردن «بسم الله الرحمن الرحيم» سوره بعد از حمد واجب است؟ یا می‌تواند بسم الله را با تعیین نکردن سوره به زبان بیاورد و سپس سوره‌ای را برای قرائت انتخاب کند؟

پاسخ: «بسم الله الرحمن الرحيم» در ارتباط با سوره است و هر سوره‌ای بسم الله خودش را دارد؛ پس واجب است ابتدا سوره را تعیین کند، سپس بسم الله آن سوره را به زبان بیاورد.

پرسش: اگر اغلب بعد از سوره حمد، سوره توحید را می‌خواند و به‌طور اتفاقی از روی سهو یا غفلت آن را بدون تعیین بسم الله مخصوص به خودش بخواند و در حین خواندنش متوجه شود، آیا لازم است آن را تکرار کند یا خیر؟

پاسخ: باید بسم الله سوره را معین کند؛ پس اگر قرائت بسم الله را شروع کند، ناگزیر باید از روی علم و معرفت به سوره‌ای باشد که قصد خواندنش را دارد.

پرسش: آیا به‌صورت اختیاری منتقل شدن از سوره‌ای که شروع کرده به سوره‌ای دیگر جایز است؟ و کسی که بخشی از سوره‌ای را خوانده و بقیه‌اش را به یاد نیاورده و به سوره دیگری پرداخته است چه حکمی دارد؟

پاسخ: جایز است از سوره‌ای به سوره دیگر منتقل شود، اگرچه بخشی از آن را خوانده باشد.

پرسش: آیا جایز است بعد از حمد، دو سوره بخواند؟

پاسخ: جایز است.

پرسش: بیش از دو سوره (یعنی بعد از حمد بیش از دو سوره بخواند) چطور؟

پاسخ: جایز نیست بیش از دو سوره بخواند.

پرسش: آیا جایز است مقداری از آیات یک سوره طولانی را به‌جای سوره‌ای کوتاه بخواند؟

پاسخ: جایز نیست بخشی از آیات یک سوره را به‌جای یک سوره کوتاه بخواند.

پرسش: آیا در نافله‌ها قرائت سوره بعد از حمد واجب است؟

پاسخ: مستحب است.

پرسش: اگر سوره را بر حمد مقدم بدارد، باید چه کار کند؟

پاسخ: باید بعد از حمد همان سوره را یا سوره‌ای دیگر تکرار کند.

پرسش: آیا جایز است در فریضه‌ها یکی از سوره‌های عزائم [دارای سجده واجب] را

بخواند؟

پاسخ: جایز نیست.

پرسش: اگر در نماز واجب، خلاف حکم فوق را انجام دهد و یکی از سوره‌های عزائم را بخواند، آیا نمازش باطل می‌شود؟

پاسخ: باطل نمی‌شود.

پرسش: حکم کسی که در وسط نماز واجب یا جایی که نمی‌تواند سجده کند، آیه‌ای بشنود که سجده واجب دارد چیست؟

پاسخ: پس از پایان نماز و با داشتن امکان سجود، سجده کند.

پرسش: کسی که سوره‌ای از سوره‌های عزائم را در نماز نافله بخواند (که لازم باشد وسط نماز سجده کند) باید چه کار کند؟

پاسخ: واجب است که در جای سجده کردن، سجده کند سپس برخیزد و بقیه نماز را بخواند و رکوع کند.

پرسش: اگر آیه سجده‌دار در انتهای سوره باشد (مثل وضعیت سوره اقرأ) و این سوره را در نماز نافله بخواند، چگونه عمل می‌کند؟

پاسخ: هنگام خواندن آن، سجده می‌کند، سپس برمی‌خیزد و رکوع می‌کند و مستحب است پس از برخاستن دوباره سوره حمد را پیش از رکوع بخواند و سپس رکوع کند تا رکوعش متصل به قرائت باشد.

پرسش: اگر کس دیگری آن را بخواند (آیه سجده‌دار) و او بشنود و در حال خواندن نافله باشد (مثلاً اینکه او در ابتدای خواندن نافله باشد و می‌شنود که شخصی آیه سجده‌دار یکی از سوره‌های عزائم را می‌خواند) چه حکمی خواهد داشت؟

پاسخ: هنگام شنیدن آن، سجده می‌کند، سپس برمی‌خیزد و نافله‌اش را به پایان می‌رساند.

پرسش: آیا قرائت کردن آنچه خواندنش باعث فوت وقت می‌شود (مثلاً اگر یک ربع به

طلوع خورشید مانده است و می‌خواهد پس از فاتحه سوره بقره را بخواند، آیا جایز است چنین کند؟

پاسخ: جایز نیست.

پرسش: چه زمانی جهر [بلندخواندن] یا اخفات [آهسته‌خواندن] در قرائت واجب است؟

پاسخ: جهر [بلندخواندن] حمد و سوره در نماز صبح و دو رکعت اول از مغرب و عشا واجب و اخفات [آهسته‌خواندن] در نمازهای ظهر و عصر و رکعت سوم مغرب و رکعت سوم و چهارم عشا واجب است.

پرسش: کمترین میزان جهر و اخفات در قرائت چیست؟

پاسخ: کمترین میزان جهر به اندازه‌ای است که شخص نزدیک و دارای شنوایی صحیح اگر گوش کند بشنود، و اخفات این است که خودش اگر شنواست بشنود.

پرسش: اگر از روی جهل یا فراموشی در جای جهر، آهسته بخواند یا در جای اخفات،

بلند بخواند، آیا باید تکرار کند؟

پاسخ: تکرار نمی‌کند.

پرسش: آیا جهر [بلندخواندن] برای بانوان لازم است؟

پاسخ: برای بانوان بلندخواندن واجب نیست.

پرسش: اگر زنی در نمازش بلند بخواند و بیگانه‌ای بشنود یا نشنود چه حکمی دارد؟

پاسخ: نمازش صحیح است.

پرسش: سنت‌ها در قرائت چیست؟

پاسخ: سنت‌ها و مستحبات در قرائت عبارت‌اند از:

۱. در جای اخفات، «بسم الله الرحمن الرحيم» در سوره حمد و ابتدای سوره را بلند و

آشکار بخواند؛ مثلاً اگر بخواند نماز ظهر را بخواند معلوم است که قرائت نماز ظهر باید آهسته باشد، اما فقط بسم الله الرحمن الرحيم از سوره حمد و سوره بعدی را بلند می‌خواند.

۲. ترتیل در قرائت و وقف در جاهای وقف؛ مثلاً با یک نفس بگوید: «بسم الله الرحمن الرحیم» و وقف کند، سپس بگوید «الحمد لله رب العالمین» و وقف کند و به همین صورت.

۳. قرائت سوره‌ای پس از حمد در نافله‌ها.

۴. در نمازهای ظهر و عصر و مغرب، سوره‌های کوتاه را بخواند؛ مثل قدر و جحد (یعنی کافرون)، و در نماز عشا، سوره اعلی و طارق و شبیه آن‌ها را بخواند و در نماز صبح، سوره مدثر و مزمل و شبیه آن‌ها را بخواند.

در نماز صبح دوشنبه و پنجشنبه سوره «هل ائی» و در مغرب و عشا شب جمعه سوره جمعه و اعلی و در نماز صبح جمعه، سوره جمعه و «قل هو الله احد» و در ظهر و عصر جمعه، سوره جمعه و منافقون را بخواند.

در نافله‌های روز، سوره‌های کوتاه را آهسته بخواند و در نافله‌های شب سوره‌های طولانی را بلند بخواند و در صورت تنگ بودن وقت، نماز را سبک بخواند (یعنی سوره‌های کوتاه را به جای سوره‌های بلند بخواند).

در هفت جا در رکعت اول سوره «قل یا ایها الکافرون» و در رکعت دوم سوره «توحید» را بخواند؛ و اگر این هفت جا را با سوره «توحید» شروع کند و در رکعت دوم سوره «کافرون» را بخواند نیز جایز است؛ این جاهای هفت‌گانه عبارت‌اند از: رکعت اول نافله ظهر، رکعت اول نافله مغرب، رکعت اول نافله شب، رکعت اول نافله صبح، رکعت اول نماز صبح، رکعت اول از شش رکعت احرام (یعنی رکعت‌های شش‌گانه‌ای که پیش از احرام به دلیل مستحب بودن می‌خواند)، و رکعت اول از دو رکعت نماز طواف.

در دو رکعت اول نماز شب، سی بار «قل هو الله احد» یعنی سی بار در رکعت اول و سی بار در رکعت دوم و در سایر رکعت‌ها سوره‌های طولانی را بخواند.

۵. امام صدای قرائت را به مأمومین پشت سرش برساند، در حدی که صدایش زیاد بلند نباشد؛ و مستحب است در تشهد، شهادتین را به همین شکل به سمع آن‌ها برساند.

۶. اگر نمازگزار آیه رحمت می‌خواند، از خدا رحمت بخواهد و اگر آیه نعمت می‌خواند از آن

به خدا پناه ببرد.

مسائل دیگری در ارتباط با قرائت:

پرسش: آیا گفتن آمین در پایان حمد جایز است؟

پاسخ: جایز نیست.

پرسش: آیا موالات (پیوسته خواندن سوره حمد و سوره پس از آن) در صحیح بودن قرائت

شرط است؟

پاسخ: موالات در قرائت شرط است؛ پس اگر چیز دیگری در حین قرائت بخواند باید قرائت

را تکرار کند.

پرسش: اگر تصمیم بگیرد قرائت را قطع و سکوت کند، حکمش چیست؟

پاسخ: قرائت را تکرار کند، اما اگر در وسط قرائت بدون تصمیم به قطع کردن قرائت

سکوت کند یا تصمیم به قطع قرائت بگیرد و قطع نکند، نمازش را ادامه دهد.

پرسش: گاهی انسان در حین قرائت یا جاهای دیگر نماز غیر از قنوت دعا می خواند؛

حکمش چیست؟

پاسخ: جایز است.

پرسش: اگر در رکعت سوم و چهارم پس از حمد قسمتی از یک سوره را نادانسته بخواند،

سپس متوجه شود آیا واجب است سوره را کامل کند؟ یا قطع می کند و به رکوع می رود؟

پاسخ: واجب نیست آن سوره را کامل کند، بلکه می تواند قطع کند و به رکوع برود، اما اگر

سوره توحید را شروع کرده باشد بهتر است آن را تمام کند و سپس به رکوع برود.

پرسش: اگر قرائت حمد برایش سخت باشد، آیا چیزی وجود دارد که به جای حمد بخواند؟

پاسخ: اگر قرائت حمد برایش سخت باشد به جای ده مرتبه «بسم الله الرحمن الرحيم»

سوره حمد را بخواند یا ۱۲ مرتبه تسبیح بگوید؛ به این صورت که سه مرتبه تکرار کند:

«سبحان الله و الحمد لله و لا اله الا الله و الله اکبر» که معادل دوازده مرتبه تسبیح است.

۹۰ احکام شریعت در قالب پرسش و پاسخ، جلد دوم

پرسش: آیا در مصحف امروزی، دو سوره وجود دارد که در حقیقت یک سوره باشند و لازم باشد که نمازگزار متوجه این مطلب باشد؟

پاسخ: سوره‌های «ضحی» و «الم نشرح» یک سوره هستند، و همین طور «فیل» و «ایلاف» یک سوره‌اند، و جایز نیست آن‌ها را جداگانه بخواند و نیازی به گفتن «بسم الله الرحمن الرحیم» در میان آن‌ها نیست.

پرسش: آیا سوره‌های «معوذتین»^۱ جزو قرآن هستند؟

پاسخ: «معوذتین» جزو قرآن هستند و جایز است این دو سوره را در نمازهای فریضه و نافله بخواند.

۰۵ رکوع

در نماز، یک مرتبه رکوع در هر رکعت از نمازهای یومیه واجب است و این بدیهی است و به جهت روشن شدن احکام مربوط به آن، مسائل مرتبط با آن تقدیم می‌شود:

پرسش: در واجب بودن رکوع تردیدی نیست، ولی چند مرتبه در نماز واجب است؟

پاسخ: در هر رکعت یک مرتبه رکوع واجب است، جز در نماز کسوف (خورشیدگرفتگی یا ماه‌گرفتگی) و نماز آیات (بقیه نشانه‌های ترسناک آسمانی؛ مثل زلزله‌ها، بادهای سرخ و نظایر آن) که بیان آن‌ها و تعداد رکوع‌هایشان خواهد آمد.

پرسش: آیا رکوع در نماز، رکن است؟

پاسخ: رکوع در نماز، رکن است و با ایجاد اخلال عمدی یا سهوی در آن، نماز باطل می‌شود؛ که جزئیات آن، در احکام مربوط به خلل واردکردن در مباحث آینده روشن خواهد شد.

پرسش: پیش از پرداختن به واجبات رکوع، درباره سخن نمازگزاری که پس از کامل شدن

۱. سوره‌های «قل اعوذ برب الناس» و «قل اعوذ برب الفلق». (مترجم)

قرائت سوره و پیش از رفتن به رکوع «الله اکبر» می گوید پرسشی دارم: نمازگزار معمولاً تکبیر می گوید و سپس رکوع می کند. حکم این تکبیر چیست؟
پاسخ: تکبیرگفتن پیش از رفتن به رکوع واجب است.

پرسش: آیا آهسته گفتن این تکبیر صحیح است؟
پاسخ: آهسته گفتن آن صحیح است.

پرسش: آیا صحیح است نمازگزار در حال رفتن به رکوع یا در وسط رکوع پیش از گفتن ذکر تکبیر بگوید؟
پاسخ: گفتن تکبیر در حال رفتن به رکوع یا در حین رکوع و پیش از گفتن ذکر رکوع، هر دو صحیح است.

پرسش: اگر گفتن تکبیر را پیش از رکوع فراموش کند و در وسط رکوع یادش بیاید، چه حکمی خواهد داشت؟ و همین پرسش را در خصوص تکبیر سجود دارم.
پاسخ: اگر تکبیر را فراموش کند و در رکوع یادش بیاید، همان جا تکبیر می گوید و مشکلی نخواهد بود؛ و در سجده نیز به همین صورت است.

پرسش: حال که واجب بودن تکبیر برای رکوع روشن شد، از واجبات رکوع سؤال دارم.
پاسخ: واجبات در رکوع پنج مورد هستند:

۱. به قدری خم شود که بتواند دو دستش را بر زانویش بگذارد

پرسش: اگر دو دستش به قدری دراز باشد که بدون خم شدن یا با کمترین مقدار خم شدن یک انسان معمولی به زانویش برسد، چگونه رکوع کند؟
پاسخ: همانند یک انسان متعارف خم شود.

پرسش: اگر به دلیلی مثل بیماری امکان خم شدن را نداشته باشد، چه حکمی دارد؟
پاسخ: به مقداری که می تواند خم شود؛ و خداوند هیچ کس را جز به قدر توانش تکلیف

نمی‌کند (ولا یكلف الله نفسا الا وسعها).

پرسش: اگر به‌طور کامل، از خم‌شدن در رکوع ناتوان باشد، چه کند؟

پاسخ: به اشاره بر رکوع اکتفا کند؛ مثلاً با اعضایش مثل سر و دست و چشم به رکوع اشاره کند.

پرسش: اگر خلقتش مثل شخص رکوع‌کننده باشد (یعنی پشتش خمیده باشد) یا بیماری

داشته باشد (مثل پیری و بیماری) چگونه رکوع کند؟

پاسخ: واجب است برای رکوعش کمی بیشتر خم شود تا تفاوتی بین حالت رکوع و ایستاده

ایجاد شود.

پرسش: و آیا واجب است در رکوع دو دستش را بر زانوانش قرار دهد؟

پاسخ: واجب نیست، بلکه مستحب است.

۲. آرام‌گرفتن در رکوع با وجود توانایی بر آن بقدری که ذکر واجب را ادا کند

پرسش: طمأنینه و آرام‌گرفتن در رکوع چه معنایی دارد؟

پاسخ: یعنی پشتش را خمیده نگه دارد و به‌اندازه‌ای که ذکر واجب را در رکوع کامل

می‌کند، به همین صورت باقی بماند، سپس سرش را بالا بیاورد و قامت راست کند.

پرسش: اگر مریض باشد و توانایی آرام‌گرفتن و باقی ماندن به شکل مذکور را نداشته باشد،

چه حکمی خواهد داشت؟

پاسخ: آرام‌گرفتن از او ساقط می‌شود؛ همانند کسی که در خود رکوع کردن عذری دارد.

پرسش: گاهی مکلف با عجله رکوع می‌کند و استقرار را از دست می‌دهد و در حالی

می‌ایستد که ذکر رکوع را کامل نکرده است؛ در این صورت آیا باید یک بار دیگر رکوع کند؟ یا

رکوعش صحیح است؟

پاسخ: این کار جایز نیست، ولی اگر از روی غفلت و فراموشی چنین کند رکوعش صحیح

است و رکوع یا نمازش را تکرار نمی‌کند.

۳. سر برداشتن از رکوع

پرسش: آیا جایز است پیش از قامت‌راست کردن و برخاستن از رکوع به سجده برود؟

پاسخ: جایز نیست، مگر در صورت داشتن عذری.

پرسش: اگر در قامت‌راست کردن و برخاستن از رکوع نیاز به تکیه‌دادن به چیزی مثل عصا

یا دیوار و مانند آن داشته باشد، حکمش چیست؟

پاسخ: واجب است به آن تکیه دهد.

۴. طمأنینه و آرام‌گرفتن در قامت‌راست کردن

پرسش: و منظور شما از آرام‌گرفتن در ایستادن پس از رکوع چیست؟

پاسخ: یعنی راست و درست بایستد و آرام گیرد و مستقر شود - حتی اگر لحظه‌ای باشد -

سپس به سجده برود.

۵. تسبیح (ذکر) در رکوع

پرسش: آیا گفتن ذکر حتی اگر یک تکبیر یا «لا اله الا الله» یا حمد یا «شکراً لله» باشد،

کافی خواهد بود؟

پاسخ: کفایت می‌کند.

پرسش: کمترین مقدار ذکر در رکوع چیست؟

پاسخ: کمترین ذکر برای شخصی که اختیار دارد، یک تسبیح کامل است؛ یعنی «سبحان

ربی العظیم و بحمده» یا «سبحان ربی العلی و بحمده» یا سه بار بگوید «سبحان الله»؛ و در

صورت ضرورت، گفتن یک تسبیح کوچک کافی است (یعنی سبحان الله).

پرسش: آیا در ذکر سجده، گفتن «سبحان ربی الاعظم» به جای «الاعلی» جایز است؟
پاسخ: جایز است.

پرسش: پس از روشن شدن وضعیت آنچه در رکوع، واجب است، از مستحبات رکوع سؤال دارم؛ مستحبات رکوع کدام اند؟

پاسخ: سنت‌ها در رکوع عبارت‌اند از:

۱. اینکه برای رکوع در حال ایستاده دست‌هایش را برای تکبیر بالا ببرد، هم‌ردیف گوش‌هایش قرار دهد و پایین بیاورد (یعنی پس از بالا بردن دست‌ها هم‌ردیف با گوش‌هایش آن‌ها را پایین بیاورد)، سپس رکوع کند.

۲. دست‌هایش را با انگشتان باز روی زانوانش قرار دهد و اگر در یکی از دستانش عذری داشته باشد، دست دیگر را قرار دهد، زانوانش را به عقب براند، پشتش را صاف کند، و گردنش را به موازات پشتش بکشد.

۳. پیش از تسبیح، دعا کند و سه یا پنج یا هفت مرتبه تسبیح بگوید؛ یعنی به تعداد فرد تسبیح بگوید، نه زوج.

۴. امام جماعت ذکر را با صدای بلند بخواند، طوری که مأمومین بشنوند، اما صدایش زیاد بلند نباشد.

۵. پس از قامت‌راست کردن بگوید «سمع الله لمن حمده» و سپس دعا بخواند.

امام باقر علیه السلام به زواره چنین تعلیم داده، می‌فرماید: «هنگامی که خواستی رکوع کنی در حال ایستاده بگو «الله اکبر»؛ سپس رکوع کن و سه بار با ترتیل بگو: «اللهم لک رکعتٌ و لک أسلمتٌ و یک أمنتٌ و علیک توکلتٌ و أنت ربی خَشَع لک قلبی و سَمَعی و بَصَری و شَعْری و بَشْری و لَحْمی و دَمی و مَخی و عِظامی و عَصَبی و ما أفلتتُه قَدَمای غیر مُستَنکفٍ و لا مُستَکبِرٍ و لا مُستَحسِرٍ» «سُبْحَانَ رَبِّی الْعَظِیمِ وَ بِحَمْدِهِ» و در رکوعت پاهایت را هم‌ردیف کن و بینشان به مقدار یک‌و‌جوب فاصله بینداز و کف دست‌هایت را از زانوانت پر کن، پیش از دست چپ، دست راست را بر زانوی راست قرار ده، کناره‌های انگشتانت را به کاسه زانو برسان، هنگامی

که انگشتان را بر زانوانت گذاشتی انگشتان را باز کن، پشتت را راست کن و گردنت را بکش و نگاهت باید میان دو قدمت باشد، سپس در حالی که راست ایستاده‌ای بگو «سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ» و «الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ أَهْلِ الْجَبَرُوتِ وَ الْكِبْرِيَاءِ وَ الْعِظَمَةِ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ» و صِدائیت را به گفتن آن بلند کن، سپس دست‌هایت را برای تکبیر بالا ببر و سپس به سجده بیفت.»^۱

پرسش: در رکوع چه چیزی مکروه است؟

پاسخ: مکروه است که در حال رکوع، دست‌هایش زیر لباسش باشد.

۶. سجده

سجده در نماز واجب است و هر رکعت دو سجده دارد و هیچ تردیدی در این مطلب وجود ندارد، و این دو سجده رکنی است که با ایجاد خلل در آن -چه عمدی و چه سهوی- نماز باطل می‌شود. مسائلی که سجده را توضیح می‌دهند تقدیم حضور می‌گردد:

پرسش: آیا یک سجده در نماز رکن محسوب نمی‌شود؟

پاسخ: دو سجده با هم در نماز یک رکن محسوب می‌شوند و با ایجاد خلل، چه عمدی و سهوی در هر دو سجده (در یک رکعت) نماز باطل می‌شود.

پرسش: در صورتی که به‌طور سهوی در یک سجده از یک رکعت خللی وارد شود، آیا نماز باطل می‌گردد؟

پاسخ: با خلل وارد شدن به‌صورت سهوی به یک سجده، نماز باطل نمی‌شود.

پرسش: پیش از بیان واجبات سجود، سؤالی دارم دربارهٔ تکبیر پس از برخاستن از رکوع با قصد رفتن به سجده؛ حکم این تکبیر چیست؟

پاسخ: تکبیر برای شروع به سجده رفتن واجب است.

پرسش: تکبیر پس از برخاستن از سجده چه حکمی دارد؟

پاسخ: تکبیر پس از برخاستن از سجده واجب است.

به علاوه احکامی که درباره تکبیر رکوع گفته بودیم اینجا هم جاری است؛ می‌توانید مراجعه کنید.

پرسش: واجبات سجود چیست؟

پاسخ: واجبات سجود شش مورد است:

۱. سجده بر هفت عضو

پرسش: اعضای هفت‌گانه‌ای که سجده بر آنها واجب است، کدام‌اند؟

پاسخ: پیشانی، دو کف دست، دو زانو، و دو انگشت شصت پا.

پرسش: اگر نمازگزار به دو پایش چیزی شبیه روپوش تختخواب (پتو و لحاف) بپיچاند،

آیا این کار آسیبی به قرارگرفتن دو انگشت شصت پا به زمین -که در سجده شرط است- می‌رساند؟

پاسخ: آسیبی نمی‌رساند و سجده و نمازش صحیح هستند.

۲. قراردادن پیشانی بر آنچه سجده بر آن صحیح است

پرسش: اگر به سر و پیشانی‌اش عمامه بپيچاند، آیا می‌تواند به‌جای پیشانی، بر دور عمامه

سجده کند؟

پاسخ: جایز نیست.

۳. خم‌شدن برای سجده طوری که محل پیشانی با جای خودش هم‌تراز شود

پرسش: اگر محل سجود مقداری بالاتر باشد، آیا در صحت سجده تأثیری دارد؟

پاسخ: تأثیری ندارد؛ به شرط اینکه مقدار بلندی، کم و حداکثر به اندازه یک آجر باشد نه بیشتر.

پرسش: اگر بخواهیم مقدار یک آجر را با انگشتان بسته معین کنیم، ارتفاع آن چقدر خواهد بود؟

پاسخ: پانزده سانتی متر.

پرسش: آیا بین سجده‌گاه‌ها موازی بودن به صورت افقی شرط است؟ مثلاً اگر روی کف پوشی بایستد که ارتفاعش از یک آجر بیشتر باشد، ولی محل پیشانی کمتر از آن باشد آیا نماز صحیح است؟

پاسخ: موازی بودن افقی شرط نیست و در حالت اختیارداشتن جایز است محل پیشانی پایین‌تر یا اندکی به مقدار یک آجر از بقیه محل‌های سجده بالاتر باشد، و در حالت اضطرار پستی و بلندی بیشتر از این مقدار نیز جایز است.

پرسش: اگر برای نمازگزار چیزی مانع از هم‌تراز شدن محل ایستادن و محل سجده‌اش شود، یا عاملی مانع گردد از اینکه بلندی و پستی از مقدار مجاز (یعنی یک آجر) تجاوز نکند، باید چه کار کند؟

پاسخ: باید به همان مقداری که برایش امکان‌پذیر است اکتفا کند؛ پس اگر ناچار از بلند بودن و پست بودن به مقدار دو آجر باشد باید به همان مقدار اکتفا کند و سجده و نمازش صحیح است.

پرسش: اگر نمازگزار نیازمند بالابردن چیزی باشد که بر آن سجده می‌کند؛ مثلاً بیماری مانع از قراردادن پیشانی‌اش بر زمین شود، باید چه کار کند؟

پاسخ: واجب می‌شود چیزی را که بر آن سجده می‌کند بالا ببرد تا حدی که بتواند پیشانی‌اش را بر آن قرار دهد.

پرسش: اگر از این کار ناتوان شود، چگونه سجده کند؟

پاسخ: برای سجده با اعضای بدنش مثل سر و دست و چشم اشاره کند.

۴. ذکر در سجده

پرسش: ذکر سجده چیست؟

پاسخ: مانند رکوع اما به جای «العظیم» و «العلی» بگوید «الاعظم» و «الاعلی».

۵. طمأنینه و آرام گرفتن در سجود

پرسش: آیا آرام گرفتن در سجده در هر صورتی واجب است؟

پاسخ: آرام گرفتن واجب است، مگر در صورتی که ضرورتی مانع شود.

۶. سر برداشتن از سجده اول تا به حالت راست و آرام بنشینند

پرسش: هنگام شروع به رفتن به سجده دوم و برخاستن از آن، آیا باز هم تکبیر واجب

است به همان صورت که در سجده اول واجب بود؟

پاسخ: بله، واجب است.

پرسش: مستحبات سجود چیست؟

پاسخ: مستحبات سجده عبارت‌اند از:

۱. بعد از رکوع در حالت ایستاده، برای سجده تکبیر بگوید، طوری که دستانش را مقابل صورتش، و اطراف انگشتانش را نزدیک گوش‌هایش و انگشتان شصتش را به سمت گلویش بالا ببرد؛ و نماز ملائکه به همین صورت است.

۲. سپس در حالی که دستانش را پیش از سایر اعضا به طرف زمین می‌برد به سجده بیفتد؛ یعنی دست‌هایش را پیش از زانوانش بر زمین قرار دهد.

۳. محل سجده‌اش مساوی با محل ایستادنش یا پایین‌تر از آن باشد.

۴. بینی‌اش را بر خاک قرار دهد (یعنی وضعیت بینی‌اش همانند وضعیت سایر

سجده‌گاه‌هایش در قرارگرفتن بر زمین باشد) و دعا کند و بیش از یک تسبیح - آن قدر که میسر است - بگوید و بین دو سجده دعا کند.

۵. به صورت تَوَزُّک بنشیند (یعنی بر ران چپش بنشیند، دو پایش را در کنار خود قرار دهد، روی پای چپش را بر زمین و روی پای راست را بر کف پای چپ قرار دهد).

۶. پس از سجده دوم با آرامش بنشیند، هنگام برخاستن پس از سجده دوم دعا کند و برای بلندکردن زانوهایش ابتدا به دو دستش تکیه دهد.

آنچه امام صادق (علیه السلام) به حلیه تعلیم داده است: «وقتی سجده می‌کنی تکبیر بگو و بخوان: «اللَّهُمَّ لَكَ سَجَدْتُ وَ بِكَ آمَنْتُ وَ لَكَ أَسْلَمْتُ وَ عَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ وَ أَنْتَ رَبِّي سَجَدَ وَجْهِي لِلذِّي خَلَقَهُ وَ شَقَّ سَمْعَهُ وَ بَصَرَهُ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ تَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ».

سپس سه مرتبه بگو «سبحان ربی الاعلی و بحمده» و وقتی از سجده برخاستی میان دو سجده بگو: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَ اِرْحَمْنِي وَ اجْزِنِي وَ اذْفَعْ عَنِّي اِنِّي لِمَا اَنْزَلْتَ اِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ»^۱.

و از امام صادق (علیه السلام) نقل شده است: «هنگامی که برمی‌خیزی بر دو دست تکیه کن و بگو: بِحَوْلِ اللَّهِ وَ قُوَّتِهِ اُقُوْمُ وَ اَقْعُدُ؛ زیرا امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) چنین می‌کرد»^۲.

پرسش: آیا مسئله مکروهی در سجده وجود دارد؟

پاسخ: «إقعا» میان دو سجده مکروه است (اقعا یعنی باسن‌هایش را روی زمین قرار دهد و بر آن‌ها بنشیند و دو پایش را مقابل خود جمع کند؛ یعنی زانوهایش مقابل صورتش قرار بگیرد و دو ساقش و دو زانویش راست باشند؛ به صورتی که گاهی یک سگ چنین می‌نشیند و دو دستش را بالا می‌برد).

مسائل دیگر متعلق به سجده

۱. کافی، ج ۳، ص ۳۲۱، ح ۱.

۲. کافی، ج ۳، ص ۳۳۸.

۱۰۰ احکام شریعت در قالب پرسش و پاسخ، جلد دوم

پرسش: کسی که مانعی برای قراردادن پیشانی اش بر زمین دارد مثل دُمَل (زخم) اگر تمام پیشانی اش را نپوشانده باشد چگونه سجده کند؟

پاسخ: حفره‌ای در محل سجده ایجاد کند تا بخش سالم پیشانی اش بر زمین قرار گیرد.

پرسش: اگر این کار بر او سخت باشد، چه کند؟

پاسخ: بر یک طرف پیشانی اش سجده کند (یک طرف پیشانی یعنی کنار پیشانی که نزدیک کجی پیشانی قرار دارد).

پرسش: اگر در دو طرف پیشانی چیزی مانع از سجده باشد چه کند؟

پاسخ: بر چانه اش سجده کند (چانه یعنی جایی که ریش و محاسن جمع می‌شود).

پرسش: و آیا می‌توانید بفرمایید سجده‌های قرآن در چه جاهایی (سوره‌ها) است؟

پاسخ: سجده‌های قرآن در پانزده مورد است: چهار سجده واجب است که در سوره‌های سجده، فصلت، نجم و علق قرار دارند، و یازده سجده مستحب است که در سوره‌های اعراف، رعد، نحل، اسراء، مریم، حج (دو جا از حج)، فرقان، نمل، ص و انشقاق هستند.

پرسش: آیا سجده در عزائم چهارگانه بر کسی که می‌خواند و کسی که می‌شنود (کسی که در حال گوش کردن است) و شنونده (کسی که صدای قرآن بی‌آنکه در حال گوش کردن به آن باشد به او می‌رسد) واجب است؟

پاسخ: بله؛ برای خواننده و گوش‌دهنده هر دو واجب و برای شنونده مستحب است.

پرسش: در خصوص سایر سجده‌های قرآن غیر از سوره‌های عزائم چگونه است؟

پاسخ: در هر حال (برای خواننده، گوش‌کننده و شنونده) مستحب هستند.

پرسش: آیا در سجده‌های قرآن (برای سوره‌های عزائم و دیگر سوره‌های سجده‌دار)

تکبیر یا تشهد یا سلام واجب است؟

پاسخ: در هیچ‌کدام از این سجده‌ها، تکبیر یا تشهد یا سلام واجب نیست.

پرسش: آیا برای این سجده‌ها، طهارت یا رو به قبله بودن شرط است؟

پاسخ: شرط نیست.

پرسش: اگر سجده‌های واجب یا مستحب را فراموش کند، چه می‌کند؟

پاسخ: بعداً به جا می‌آورد.

پرسش: سجده‌های شکر چه حکمی دارند؟ و چه موقع انجام می‌شوند؟

پاسخ: هنگام دریافت نعمت جدید و دفع نعمت الهی و پس از نمازها، دو سجده شکر مستحب است، و تعفیر بین آن دو نیز مستحب است (یعنی قراردادن دو طرف پیشانی و صورت بر خاک).

۷. تشهد

تشهد از واجبات نماز، و چگونگی و احکام مربوط به آن به قرار زیر است:

پرسش: تشهد در نماز چند مرتبه واجب است؟

پاسخ: تشهد در نماز دورکعتی یک بار و در نمازهای سه و چهار رکعتی دو بار واجب است.

پرسش: اگر به هر دو یا یک تشهد عمداً خللی وارد کند، حکم نمازش چه خواهد بود؟

پاسخ: نمازش باطل می‌شود.

پرسش: در دو تشهد چه چیزی واجب است؟

پاسخ: در هریک از دو تشهد پنج مورد واجب است:

۱. نشستن به مقدار تشهد.

۲ و ۳. دو شهادت.

۴. صلوات بر نبی ﷺ.

۵. صلوات بر آل محمد ﷺ.

پرسش: صورت و شکل تشهد که ذکرش در نماز واجب است چگونه است؟

پاسخ: صورت و شکل تشهد واجب چنین است: «أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ

لَهُ وَ أَشْهَدُ أَنْ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ».

پرسش: کسی که تشهد را به طور کامل نیاموخته است باید چه کار کند؟

پاسخ: در صورت تنگ بودن وقت واجب است آن را به هر شکلی که می تواند به جا آورد و سپس واجب است آنچه را نیاموخته، فرابگیرد.

پرسش: سنت و مستحبات در تشهد چیست؟

پاسخ: مستحبات در تشهد عبارت اند از:

۱. اینکه به حالت توڑک بنشیند؛ و توڑک عبارت است از: بر ان چپ بنشیند و هر دو پایش را در کنارش قرار دهد و روی پای چپش را بر زمین بنهد و روی پای راستش را بر کف پای چپش قرار دهد. وڑک به معنای «کنار ران» است.
۲. حمد و دعا را بیش از آنچه واجب است، به جا آورد.

۸. سلام

آخرین واجب نماز، سلام دادن است. احکامی که لازم است دانسته شود به قرار زیر است:

پرسش: حکم سلام دادن در نماز چیست؟

پاسخ: سلام دادن واجب است و بدون آن نباید از نماز خارج شد.

پرسش: در سلام باید چه چیزی بگوید تا از نماز خارج شود؟

پاسخ: می گوید: «السَّلَامُ عَلَیْكُمْ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَکَاتُهُ».

پرسش: گفتن «السلام علیک ایها النبی...، السلام علینا و علی عباد الله» اگر در حالی

بگوید که گاهی ملتفت است و گاهی ملتفت نیست، آیا آسیبی به سلام نماز می رساند؟

پاسخ: آسیبی نمی رساند و می تواند با هر دعایی که بخواهد دعا کند و بهتر است قبل از سلام دادن دعا کند.

پرسش: سنت در سلام دادن چیست؟

پاسخ: در سلام دادن مستحب است اگر نمازگزار به صورت فرادا نماز می‌خواند در حین سلام به سوی قبله باشد و با گوشه چشمش به سمت راست اشاره کند. [در نماز جماعت] امام با صورتش سلام می‌دهد و اشاره می‌کند و مأموم نیز به همین صورت؛ و سپس اگر شخص دیگری در سمت چپش باشد با صورتش به سمت چپ اشاره می‌کند و سلام دیگری می‌دهد. تا اینجا واجبات هشت گانه نماز و احکام مربوط به آن‌ها روشن شد. در ادامه به مستحبات نماز خواهیم پرداخت.

دوم: مستحبات نماز

پنج مورد است:

۱. دعا کردن بعد از هر دو تکبیر از تکبیرهای شش گانه پس از تکبیره الاحرام مستحب است؛ به این صورت که ابتدا سه تکبیر بگوید، سپس دعا کند، بعد دو تکبیر بگوید و دعا کند، سپس دو تکبیر بگوید و متوجه نماز شود. اولین تکبیر از هفت تکبیر، تکبیره الاحرام است، پس باید با این تکبیر نماز را نیت کند و این، ابتدای نماز است.

پرسش: آیا ممکن است دعایی وارد شده از ائمه طاهرين (علیهم السلام) معرفی بفرمایید که در تکبیرات شش گانه خوانده شود؟

پاسخ: از حلبی از اباعبدالله (علیه السلام) نقل شده است که فرمود: «هنگامی که نماز را آغاز کردی دو دست را بالا ببر، بعد بازشان کن، سه تکبیر بگو و سپس بخوان: «قُلِ اللَّهُمَّ أَنْتَ الْمَلِكُ الْحَقُّ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاعْفُزْ لِي ذَنْبِي إِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ». سپس دو تکبیر بگو و بخوان: «لَيْبِكَ وَ سَعْدَيْكَ وَ الْخَيْرُ فِي يَدَيْكَ وَ الشَّرُّ لَيْسَ إِلَيْكَ وَ الْمَهْدَى مِنْ هَدَيْتَ لَا مَلْجَأَ مِنْكَ إِلَّا إِلَيْكَ سُبْحَانَكَ وَ حَنَانِكَ تَبَارَكَتَ وَ تَعَالَيْتَ سُبْحَانَكَ رَبِّ الْبَيْتِ». سپس دو تکبیر بگو و بخوان: «وَجَّهْتُ وَجْهِي لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ عَالِمِ الْغَيْبِ وَ الشَّهَادَةِ حَنِيفًا مُسْلِمًا وَ مَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ إِنَّ صَلَاتِي وَ نُسُكِي وَ مَحْيَايَ وَ

مَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ لَا شَرِيكَ لَهُ وَ بِذَلِكَ أُمِرْتُ وَ أَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ». سپس از شیطان رانده شده به خدا پناه بجوی و پس از آن فاتحه‌الکتاب را بخوان.»^۱

۲. قنوت: قنوت در رکعت‌های دوم، پیش از رکوع و پس از قرائت است، و مستحب است با ذکرهای روایت‌شده دعا کند و در غیر این صورت به هر چیزی که بخواهد دعا کند و کمترین مقدارش سه بار تسبیح گفتن است.

برخی از ذکرهای روایت‌شده از آل محمد (علیهم‌السلام) که می‌توان در قنوت خواند عبارت‌اند از:
- اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَنَا وَ إِزْحَمْنَا وَ عَافِنَا وَ اغْفُ عَنَّا فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ.
- اللَّهُمَّ اهْدِنِي فِيمَنْ هَدَيْتَ وَ عَافِنِي فِيمَنْ عَافَيْتَ وَ تَوَلَّيْ فِيمَنْ تَوَلَّيْتَ وَ بَارِكْ لِي فِيمَا أُعْطِيتَ وَ قِنِي شَرَّ مَا قَضَيْتَ إِنَّكَ تَقْضِي وَ لَا يَقْضِي عَلَيْكَ إِنَّهُ لَا يَذِلُّ مَنْ وَآلَيْتَ تَبَارَكَ رَبَّنَا وَ تَعَالَيْتَ.

- «اللَّهُمَّ إِنَّكَ أَشْكُو ضَعْفَ قُوَّتِي وَ قِلَّةَ حِيلَتِي وَ هَوَانِي عَلَى النَّاسِ، يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ. أَنْتَ رَبُّ الْمُسْتَضْعِفِينَ وَ أَنْتَ رَبِّي، إِلَى مَنْ تَكَلَّمِي؟! إِلَى بَعِيدٍ يَتَجَهَّمُنِي؟! أَوْ إِلَى عَدُوِّ مَلَكَتَهُ أَمْرِي؟! إِنْ لَمْ يَكُنْ بِكَ عَلَيَّ غَضَبٌ فَلَا أَبَالِي؛ وَلَكِنَّ عَافِيَتَكَ هِيَ أَوْسَعُ لِي. أَعُوذُ بِنُورِ وَجْهِكَ الَّذِي أَشْرَقَتْ لَهُ الظُّلُمَاتُ وَ صَلَحَ عَلَيْهِ أَمْرُ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ، مِنْ أَنْ يَنْزِلَ بِي غَضَبُكَ، أَوْ يَجَلَّ عَلَيَّ سَخَطُكَ! لَكَ الْعُتْبَى حَتَّى تَرْضَى وَلَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِكَ» «خداوند! تنها به تو شکایت

می‌کنم از اندک بودن نیروی خود و کوتاه بودن چاره‌اندیشی‌ام و ناتوانی‌ام در برابر مردم. ای پروردگار ضعیفان! مرا به که و ا می‌گذاری، در حالی که تویی پروردگار من؟ به فردی دور که بر من روی در هم کشد؟ یا به دشمن تا امر مرا مالک شود؟ اگر تو بر من خشمگین نباشی، هیچ هراسی ندارم، لیکن نعمت عافیت تو بر من وسیع‌تر است. خدایا! به روشنی رویت که تاریکی‌ها را زوده و کار دنیا و آخرت را به سامان رسانیده است پناه می‌برم، که مبادا غضبت را بر من فرود آوری یا خشمت را بر من رها سازی. عتاب و سرزنش من تنها از آن توست تا تو خشنود و راضی گردی، و هیچ تبدیل و تغییر و هیچ قوتی نیست، مگر به وسیله تو).

پرسش: آیا جای دیگری از نماز هم هست که قنوت در آن مستحب باشد؟

پاسخ: بله؛ مستحب است بعد از آخرین رکوع (و پیش از رفتن به سجده) در هر نمازی قنوت بگیرد و بعد از آن به سجده برود.

پرسش: در نماز جمعه، چه وقت قنوت می‌گیرد؟

پاسخ: نماز جمعه دو قنوت دارد: در رکعت اول پیش از رکوع و در رکعت دوم بعد از رکوع.

پرسش: اگر قنوت را در رکعت دوم پیش از رکوع فراموش کند، حکمش چیست؟

پاسخ: پس از رکوع، قنوت را قضا کند.

۳. دوختن نگاه در حال قیام به محل سجود، در حال قنوت به کف دست‌ها، در حال رکوع به بین دو پای خود، در حال سجود به جلوی بینی‌اش، و در حال تشهد به آغوش؛ و بهتر است چشمش را در نماز فرو گیرد [و پایین بیاورد].

۴. قراردادن دو دست در حال قیام بر ران‌ها هم‌ردیف با زانوها، در حال قنوت روبه‌روی صورت، در حین رکوع روی زانوان، در حین سجود کنار گوش‌ها، و در حین تشهد روی ران‌ها.

۵. تعقیبات نماز؛ و کمترین مقدارش سه تکبیر است که بعد از سلام می‌گوید و در هر حال نباید آن را ترک گوید؛ زیرا این تکبیرها کامل کردن ده‌گانه حج و کمال معرفت هستند.

پرسش: کامل کردن ده‌گانه حج و کمال معرفت یعنی چه؟

پاسخ: امام احمد الحسن (علیه السلام) می‌فرماید:

نام‌های خداوند سبحان و متعال چهار تاست که سه‌تای آن‌ها ظاهر و یکی غایب است. اسم‌های ظاهر عبارت‌اند از: الله، رحمن و رحیم. نام غایب نیز گنه و حقیقت است و با «هو» یا اسم «اعظم اعظم اعظم» به آن اشاره می‌شود.

با تجلی این اسما در تمام عوالم، موجودات تجلی پیدا می‌کنند و پس از آنکه چیز قابل‌ذکری نبودند ظهور می‌یابند. عوالم ده تا هستند که عبارت‌اند از: آسمان‌های هفت‌گانه، کرسی، عرش اعظم، سرادق عرش اعظم؛ که سه‌تای آن‌ها در حج است

و هفت تا، هنگامی که برگشتید:

«وَأْتُمُوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ فَإِنْ أُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ وَلَا تَخْلُقُوا زُرُوسَكُمْ حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحَلَّهُ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ بِهِ آدَى مِنْ رَأْسِهِ ففِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ فَإِذَا أَمِنْتُمْ فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامٌ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةً إِذَا رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشْرَةٌ كَامِلَةٌ ذَلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ أَهْلَهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ»^۱ (حج و عمره را برای خدا کامل به جای آرید و اگر شما را از حج بازداشتند، آن قدر که میسر است قربانی کنید و سر متراشید تا قربانی شما به قربانگاهش برسد. اگر یکی از شما بیمار یا در سرش آزاری بود به عنوان فدیة، روزه بدارد یا صدقه دهد یا قربانی کند و چون ایمن شوید، هرکس از عمره تمتع به حج بازآید، آن قدر که او را میسر است قربانی کند و هرکه را قربانی میسر نشد، سه روز در حج روزه بدارد و هفت روز چون از حج بازگردد، تا ده روز کامل شود و این حکم برای کسی است که از مردم مکه نباشد. از خدا بترسید و بدانید که خدا به سختی عقوبت می کند).

سه عالم که در حج یعنی در خانه خدا هستند عبارت اند از: کرسی، عرش اعظم و سرادق عرش اعظم؛ اما هفت تایی که وقتی برگشتید، عبارت اند از: آسمان های هفت گانه. این حکم برای کسی است که از مردم مکه نباشد؛ یعنی برای کسی است که از آل محمد علیهم السلام نباشد.^۲

تکبیرهای هفت گانه که نماز با آن ها آغاز می شود اشاره به آسمان های هفت گانه و سه تکبیر پس از پایان نماز، اشاره به مراتب سه گانه (کرسی، عرش اعظم و سراپرده عرش اعظم) دارند و کامل کردن ده گانه حج و مراتب ده گانه ایمان، با آن ها به انجام خواهد رسید.

پرسش: بهترین تعقیب پس از نماز چه چیزی است؟

۱. بقره، ۱۹۶.

۲. متشابهات، ج ۳، پرسش ۹۳.

پاسخ: بهترین تعقیبات، تسبیح حضرت زهرا (علیها السلام) است. ابوالفضل (علیه السلام) فرموده است: «هر کس بعد از نماز واجب، پیش از جنباندن پاهایش، تسبیح فاطمه زهرا (علیها السلام) را بگوید، خداوند او را می‌آمرزد». سپس با دعاهای روایت شده دعا کند و در غیر این صورت با هر چه می‌تواند دعا کند.

پرسش: تسبیح حضرت زهرا (علیها السلام) چگونه است؟

پاسخ: از امام صادق (علیه السلام) روایت شده است که فرمود: «در تسبیح فاطمه (سلام و صلوات خداوند بر او) با سی و چهار تکبیر آغاز کند، سپس سی و سه حمد و پس از آن، سی و سه تسبیح بگوید»^۱.

قطع‌کننده‌های نماز

مقصود از قطع‌کننده‌های نماز هر چیزی است که اگر در حین به جا آوردن نماز حاصل شود، نماز را قطع و باطل می‌کند و گاهی به صورت عمدی و گاهی سهوی از نمازگزار سر می‌زند؛ لذا لازم است احکام مربوط به آن را شرح دهیم؛ که به شرح زیر است:

پرسش: آیا قطع‌کننده‌های نماز همگی به یک صورت هستند؟

پاسخ: قطع‌کننده‌های نماز بر دو نوع هستند: اول: قطع‌کننده‌هایی که چه در صورت عمدی بودن و چه در صورت سهوی بودن، نماز را باطل می‌کنند. دوم: قطع‌کننده‌هایی که فقط در صورت عمدی بودن، نماز را باطل می‌کنند.

پرسش: قطع‌کننده‌هایی که عمدی و سهوی آن‌ها نماز را باطل می‌کند، کدام‌اند؟

پاسخ: هر آنچه طهارت را باطل می‌کند چه اختیاری باشد چه خارج از اختیار؛ مانند بول و غایط و همانند آن‌ها که وضو را واجب می‌کنند (مثل باد شکم، خواب و بی‌هوشی) و جنابت و حیض و مانند آن‌ها که غسل را واجب می‌کنند (مثل نفاس، استحاضه کثیره و مس میت). همه این موضوعات، چه سهوی و چه عمدی، چه به اختیار انسان و چه خارج از اختیار انسان، نماز را باطل می‌کند.

پرسش: قطع‌کننده‌هایی که فقط در صورت عمدی بودن (نه سهوی بودن) نماز را باطل

می‌کنند، کدام‌ها هستند؟

پاسخ: چند مورد هستند:

۱. قراردادن دست راست بر دست چپ (تَكْتِفُ)؛ این بدعتی است که خلیفه دوم به پیروی

از مجوسیان تشریح کرد.

۲. برگشتن به پشت سر.

۳. سخن گفتن با دو حرف یا بیشتر؛ مگر برای هشدار دادن به امام برای تعداد رکعات بوده باشد.

۴. قهقهه.

۵. انجام کارهای فراوان که از کارهای نماز محسوب نمی‌شوند؛ مثل پای کوبی، دویدن، پخت‌وپز، شست‌وشو و مانند آن‌ها.

۶. گریه برای مسئله‌ای از امور دنیوی.

۷. خوردن و آشامیدن بسیار؛ اما اگر کم باشد آسیبی به نماز نمی‌رساند؛ مانند فروبردن باقی‌مانده غذا در دهان، یا نوشیدن آب در نماز وتر برای کسی که دچار عطش شود و قصد روزه‌گرفتن در صبح آن شب را دارد؛ اما نباید پشت به قبله کند.

پرسش: چگونه مأموم، طوری که نمازش باطل نشود، به امام هشدار بدهد؟

پاسخ: مثلاً اگر امام نماز ظهر را سه رکعت خواند و تشهد گفت و سلام داد، مأموم به قصد هشدار به امام به وی می‌گوید: «ما فقط سه رکعت خواندیم.» در این صورت پس از اینکه مأموم به امام هشدار داد، اشکالی ندارد که برخیزد و رکعت چهارم را به همراه امام به پایان برساند.

پرسش: بیچیدن مو (یعنی بافتن و جمع کردن مو در وسط سر) برای مرد چه حکمی دارد؟
پاسخ: مکروه است و نماز را باطل نمی‌کند.

پرسش: چه چیزهای دیگری در نماز مکروه است و باطل‌کننده نیست؟

پاسخ: برگشتن به راست و چپ، خمیازه (دهن‌دره کردن و بازکردن دهان به مقدار زیاد)، کشیدن عضلات (کشیدن دست‌ها برای رفع خستگی یا خواب)، بازی کردن (با بینی، ریش، لباس و نظایر آن)، فوت کردن محل سجود، خلط‌انداختن (بیرون‌انداختن خلط از سینه یا بینی)، تُف کردن (بیرون‌انداختن آب دهان)، شکستن انگشتان (فشار دادن آن تا حدی که صدا ایجاد شود)، آه کشیدن، ناله کردن با یک حرف، و با فشار جلوی بول، غایط و باد شکم را

گرفتن. اگر پاپوش شخص (نوعی پاپوش از پوست که ساق و بند دارد) تنگ باشد مستحب است آن را از پایش درآورد.

برخی از کارهایی که نمازگزار انجام می‌دهد، ولی نمازش را باطل نمی‌کند عبارت‌اند از:

پرسش: اگر نمازگزار در نماز عطسه کند، باید چه کار کند؟

پاسخ: مستحب است خدا را حمد گوید.

پرسش: آیا نمازگزار مجاز است به شخصی دیگر که عطسه کرده است «تسمیت» بگوید

(یعنی برایش دعا کند؛ مثل یرحمکم الله یا نظایر آن)؟

پاسخ: مستحب است به او تسمیت بگوید.

پرسش: اگر کسی به او سلام کند، آیا می‌تواند پاسخ سلامش را بدهد؟ و چگونه باید این

کار را انجام دهد؟

پاسخ: جایز است پاسخ سلامش را مثل سخن خودش «سلام علیکم» بدهد و نگوید «و

علیکم السلام».

پرسش: آیا می‌تواند حین نماز در غیر قنوت دعا کند؟ و چگونه دعا می‌کند؟

پاسخ: می‌تواند در حالت ایستاده، نشسته، رکوع یا سجود با هر دعایی که شامل تسبیح یا

حمد یا درخواست چیز مباحی از امور دنیا و آخرت باشد، دعا کند.

پرسش: آیا جایز است در نمازش چیز حرامی بخواهد؟

پاسخ: جایز نیست چیز حرامی بخواهد و اگر در حالی که می‌داند حرام است چنین کند،

نمازش باطل می‌شود.

پرسش: آیا می‌تواند نمازش را به اختیار قطع کند؟

پاسخ: جایز نیست.

پرسش: گاهی نمازگزار نمازش را به دلیل وقوع چیزی حین نماز قطع می‌کند و سپس

مجدداً نماز می‌گزارد، در حالی که حکم آن را نمی‌داند؛ آیا می‌تواند چنین کند؟

پاسخ: جایز نیست نمازش را بر اساس شک و تردید قطع کند.

پرسش: چه زمانی نمازگزار می‌تواند نمازش را قطع کند؟

پاسخ: زمانی که از تلف شدن مال، فرار کردن بدهکار (بدهکاری که مالی به نمازگزار مدیون است)، افتادن کودک (یعنی افتادن کودک در چاه، گودال و مانند آن) و موارد دیگری مانند آن‌ها - که از موارد ترس از تلف شدن جان یا مال محسوب می‌شوند - بترسد، جایز است نمازش را قطع کند.

(۴)

سایر نمازها

احکام سایر نمازها [غیر از نمازهای یومیه و نافله‌های آن‌ها] به شرح زیر است:

۱. نماز جمعه؛ ۲. نماز عیدین (قربان و فطر)؛ ۳. نماز آیات؛ ۴. نماز میت؛ ۵. نمازهای

سفارش شده.

مسائل مربوط به این نمازها که باید تبعیت نمود - ان شاء الله تعالی - تقدیم می‌شود:

۱. نماز جمعه

نماز جمعه هنگام حضور امام عَلَيْهِ السَّلَام یا کسی که امام برای ادای نماز جمعه منصوب کرده است واجب می‌شود، و چگونگی، شرایط، آداب و احکام مربوط به آن طی سؤالات زیر، روشن خواهد شد.

پرسش: نماز جمعه چگونه برگزار می‌شود؟

پاسخ: مانند نماز صبح دو رکعت است.

پرسش: آیا با به‌جا آوردن نماز جمعه، نماز ظهر ساقط می‌شود؟

پاسخ: بله؛ نماز ظهر با ادای نماز جمعه ساقط می‌گردد.

پرسش: آیا نماز جمعه به‌صورت جهر [آشکار و بلند] خوانده می‌شود؟ یا به‌صورت اخفات

[آهسته]؟

پاسخ: مستحب است با صدای بلند خوانده شود.

پرسش: نماز جمعه چه موقع شروع می‌شود و چه موقع پایان می‌پذیرد؟

پاسخ: با زوال خورشید [نیمروز] واجب می‌شود و وقت آن مانند وقت نماز ظهر طول

می‌کشد.

پرسش: آیا معنای این گفته، آن است که وقت نماز جمعه تا به اندازه زمان ادای نماز عصر مانده به غروب آفتاب ادامه دارد؟

پاسخ: بله، وقت آن به همان مقدار که شما گفتی ادامه می‌یابد.

پرسش: آیا نماز جمعه مدت معینی از زمان شروع اذان تا پایان دو رکعت نماز جمعه دارد؟

پاسخ: مدت شرط نیست، اما لازم است زمان برای دو خطبه و دو رکعت کافی باشد و مستحب است امام در تمام طول نماز سبک‌بودن را رعایت کند و از طول دادن خسته‌کننده و خلاصه‌گویی که ایجاد خلل کند پرهیز کند.

پرسش: اگر در حالی که مشغول نماز جمعه است وقت نماز جمعه تمام شود، چه می‌کند؟

پاسخ: نماز جمعه را به پایان می‌رساند، چه امام باشد و چه مأموم.

پرسش: اگر وقت از دست برود و نماز جمعه نخوانده باشد و بخواهد قضا کند، آیا نماز جمعه را قضا کند یا نماز ظهر را؟

پاسخ: نماز جمعه با از دست رفتن وقت از دست می‌رود و قضا هم نمی‌شود؛ پس فقط نماز ظهر را قضا کند.

پرسش: اگر بر کسی نماز جمعه واجب شود ولی او نماز ظهر را بخواند، آیا نماز ظهرش صحیح خواهد بود؟

پاسخ: واجب است برای ادای نماز جمعه تلاش کند؛ حال اگر به نماز جمعه رسید که هیچ، اما اگر نرسید باید نماز ظهر را تکرار کند و نماز ظهری که پیش‌تر خوانده است، کافی نیست (یعنی نماز ظهری که پیش از تلاش برای رسیدن به نماز جمعه خوانده است، کافی نیست).

پرسش: اگر یقین داشته باشد که وقت، تنها برای خطبه و دو رکعت سبک (بدون مستحبات) کافی است، آیا نماز جمعه واجب می‌شود یا خیر؟

پاسخ: نماز جمعه واجب می‌گردد.

پرسش: اگر یقین کند یا ظن و گمانش غالب شود که وقت برای خطبه و دو رکعت سبک هم کافی نیست، حکمش چه خواهد بود؟

پاسخ: نماز جمعه از دست رفته است و نماز ظهر را بخواند.

پرسش: اگر نماز جمعه اقامه شود و به خطبه اول نماز نرسد و به رکعت اول امام برسد باید چه کار کند؟

پاسخ: نماز جمعه را با اقتدا به امام به جا می آورد؛ همچنین اگر در رکعت دوم برسد به امام اقتدا می کند و نماز می گزارد.

پرسش: اگر در حالی که امام در رکوع رکعت دوم باشد به نماز ملحق شود، تکبیر بگوید و رکوع کند و سپس شک کند که آیا در حین تکبیر گفتن او، امام در رکوع بوده یا از رکوع برخاسته است، آیا نماز جمعه را باید کامل کند؟

پاسخ: نماز جمعه ای ندارد و باید نماز ظهر را بخواند.

شرایط نماز جمعه

پرسش: شروط نماز جمعه چیست؟

پاسخ: نماز جمعه واجب نمی شود مگر با شرایطی:

۱. وجود سلطان عادل (امام معصوم) یا شخص منتصب از سوی او

پرسش: زمانی که امام (علیه السلام) یا شخصی منتصب از سوی امام نباشد، ولی امکان اجتماع برای نماز وجود داشته باشد، حکم چه خواهد بود؟

پاسخ: خواندن نماز جمعه در این حالت مستحب است.

پرسش: آیا منظور از «نبودن امام یا شخص منتصب از سوی او» این است که آن‌ها در جای دیگری باشند و در نماز حضور نداشته باشند؟ یا مقصود چیز دیگری است؟ و اگر

نماز جمعه با عدم حضور آن دو ولی با راهنمایی و ارشاد از سوی امام منعقد شود، چه حکمی خواهد داشت؟

پاسخ: منظور حضور نداشتن آن دو یا حتی حضور نداشتن امام در صورت تعیین نشدن شخصی برای اقامه نماز جمعه است.

پرسش: اگر امام علیه السلام در حین نماز بمیرد، آیا نماز باطل می‌شود؟

پاسخ: نماز جمعه باطل نمی‌شود و جایز است مردم کسی را که نماز را با آن‌ها به پایان می‌رساند پیش بیندازند؛ همچنین اگر برای شخص منتصب از سوی امام، چیزی که نماز را باطل می‌کند مانند بی‌هوشی، جنون و حدث- عارض شود مردم کسی را که نماز را با آن‌ها به پایان می‌رساند، پیش می‌اندازند.

پرسش: آیا کسی را که پیش می‌اندازند باید همان نماز را با آنان کامل کند؟ یا نماز دیگری را از نو آغاز کند؟ و چگونه در حین نماز خواندن او را پیش می‌اندازند؟

پاسخ: شخصی را که مُقَدِّم می‌کنند همان نماز را با آنان کامل می‌کند و واجب نیست همه مردم او را پیش بیندازند، بلکه کافی است بعضی از مردم با اشاره کردن به نحوی او را مُقَدِّم کنند.

۲. تعداد؛ که حداقل پنج نفر است و خود امام یکی از آن پنج نفر است

پرسش: اگر در حین خطبه یا پس از آن و پیش از وارد شدن به نماز و آغاز کردن نماز پراکنده شوند، حکم چیست؟

پاسخ: واجب بودن نماز جمعه ساقط می‌گردد.

پرسش: اگر وارد نماز شوند - حتی با یک تکبیر- و پیش از تمام شدن نماز متفرق شوند، چه حکمی خواهد داشت؟

پاسخ: به پایان رساندن نماز واجب می‌شود، حتی اگر یک نفر باقی مانده باشد.

پرسش: آیا کودک ممیز تعداد نفراتی را که نماز جمعه با آن منعقد می‌شود، کامل می‌کند؟
پاسخ: تعداد نفرات با کودک ممیز کامل نمی‌شود.

پرسش: گاهی تعداد نفرات مدنظر پس از نیمروز یعنی در اول وقت حاصل نمی‌شود؛ بلکه بعد از دو ساعت پس از زوال در حالی که نماز ظهر را در اول وقت خوانده‌اند حاصل می‌شود؛ حال اگر تعداد نفرات کامل شود، آیا واجب است نماز جمعه را تکرار کنند؟ و اگر نماز ظهر را نخوانده باشند چگونه؟

پاسخ: اقامه نماز جمعه با نبودن امام تعیین شده برای نماز، مستحب است، ولی با وجود امام تعیین شده برای نماز که «امام معصوم» یا «شخص منصوب از سوی امام که برای تعیین امامان جمعه مشخص شده است» او را معرفی کرده باشد، اقامه نماز جمعه واجب می‌شود. هنگام زوال [نیمروز] اگر تعداد نفرات و سایر شرایط کامل شود، اقامه نماز بر این امام واجب خواهد بود. اگر هنگام زوال تعداد نفرات کامل نشود و او نماز ظهر را به جا آورد واجب نیست که پس از آن نماز جمعه را اقامه کند، اما اگر نمازش را پس از نیمروز به تأخیر بیندازد تا تعداد نفرات کامل شود در این صورت تا هنگامی که وقت باقی باشد اقامه نماز جمعه واجب می‌گردد، و با آگاهی از وجود امام تعیین شده برای نماز، حاضر شدن نزد او یا حاضر شدن در مکانی که وی برای اقامه نماز جمعه تعیین می‌کند واجب می‌شود و با علم به اقامه نماز جمعه، حاضر شدن واجب خواهد بود.

پرسش: در صورت کامل نبودن تعداد نفرات آیا بهتر است به امید کامل شدن تعداد نفرات و اقامه نماز جمعه مدتی منتظر باشند؟ یا بهتر است نماز ظهر را در اول وقت به جا آورند؟
پاسخ: اگر امید به کامل شدن تعداد نفرات وجود داشته باشد، منتظر ماندن بهتر است.

۳. دو خطبه

پرسش: در دو خطبه چه چیزی واجب است؟

پاسخ: در هریک از دو خطبه این مسائل واجب است: حمد خدا، صلوات بر نبی و آل نبی ﷺ، موعظه، و قرائت یک سوره کوتاه یا یک آیه.

پرسش: در خصوص این دو خطبه چه دستوری از ائمه هدی علیهم السلام وارد شده است؟

پاسخ: اهل بیت علیهم السلام فرموده‌اند که حمد و ثنای خدا را به جا آورد؛ سپس به تقوای الهی توصیه کند، سوره‌ای کوتاه از قرآن را قرائت کند و بعد بنشیند. سپس برخیزد و حمد الهی و ثنای او را بگوید، بر نبی و آل نبی و ائمه مسلمانان صلوات بفرستد و برای مردان و زنان مؤمن درخواست آمرزش کند.

پرسش: آیا جایز است دو خطبه را پیش از زوال به‌گونه‌ای بخواند که در پایان دو خطبه، خورشید رو به پایین رفتن متمایل شود؟^۱

پاسخ: جایز است.

پرسش: خطبه‌ها را چه زمانی باید بخواند؟ پیش از نماز یا پس از آن؟

پاسخ: واجب است خطبه را پیش از نماز بخواند. اگر نماز را پیش از خطبه بخواند، نماز جمعه صحیح نیست.

پرسش: آیا واجب است خطیب ایستاده باشد؟

پاسخ: با داشتن توانایی بر ایستادن واجب است خطیب هنگام ایراد خطبه ایستد.

پرسش: فاصله انداختن بین دو خطبه چه حکمی دارد؟

پاسخ: واجب است بین دو خطبه با اندکی نشستن فاصله بیندازد.

پرسش: آیا داشتن طهارت در دو خطبه لازم است؟

پاسخ: در هر دو خطبه، داشتن طهارت برای امام واجب است و برای مأمومین واجب نیست.

پرسش: اگر در خطبه حدثی بر امام عارض شود، چه کار می‌کند؟

پاسخ: طهارت می‌گیرد و ادامه می‌دهد؛ یعنی خطبه‌اش را کامل می‌کند.

پرسش: اینکه خطیب در خطبه صدایش را بلند کند، چه حکمی دارد؟

پاسخ: واجب است صدایش را به حدی بلند کند که حداقل تعداد (یعنی پنج نفر) و بیشتر

باشند.

پرسش: گوش دادن مأمومین به خطبه چه حکمی دارد؟

پاسخ: واجب است.

پرسش: صحبت کردن در حین خطبه‌ها چه حکمی دارد؟ و آیا نماز را باطل می‌کند؟

پاسخ: حرام است، اما باطل‌کننده نماز جمعه نیست.

پرسش: آیا لازم است دو خطبه به زبان عربی بیان شوند؟ و حکم شخص عرب که به غیر

عرب در نماز جمعه اقتدا می‌کند، چیست؟

پاسخ: جایز است خطبه به زبان بیشتر حاضرین در نماز باشد، ولی حمد الهی و صلوات

بر نبی و آل او و قرائت بخشی از قرآن باید به عربی باشد، و بهتر است که خطبه به زبان عربی

باشد و برای غیر عرب ترجمه شود، حتی اگر بیشتر حاضرین عرب نباشند. کسی که عربی را

خوب می‌داند جایز است به کسی اقتدا کند که عربی‌اش خوب نیست، ولی بهتر است که

خطیب، عربی را به خوبی بداند و به عربی خطبه بخواند و این موضوع ارتباطی به قومیت و

نژاد ندارد. امامی که عربی را به خوبی می‌داند، می‌تواند از هر قومیتی باشد.

پرسش: آیا جایز است امام جمعه هنگام ادای خطبه سلاحی به دست بگیرد؟

پاسخ: تکیه دادن به سلاح مکروه است جز در صورت وجود ترس و احتمال نیاز به سلاح؛

و مستحب است بر عصا، ستون یا میز خطابه تکیه کند.

۴. [نماز جمعه] به جماعت خوانده می‌شود و به صورت انفرادی صحیح نیست

پرسش: اگر خودِ امام (معصوم) حاضر باشد، آیا باید او مقدم باشد؟ یا جایز است غیر او مقدم شمرده شود؟

پاسخ: بر او واجب است که حاضر گردد و مقدم شود.

پرسش: اگر چیزی مانع شود حکم چیست؟

پاسخ: جایز است کسی را نایب بگیرد (یعنی کسی را نایب خویش قرار دهد تا بر نمازگزاران امامت کند).

پرسش: امام جمعه چه شرایطی باید داشته باشد؟

پاسخ: کمال عقل، ایمان، عدالت و حلال زاده بودن؛ و اگر در بین مأمومین، مرد باشد باید امام نیز مرد باشد.

پرسش: آیا جایز است امام جمعه یک بنده یا نایبنا باشد؟

پاسخ: می‌تواند بنده باشد یا کسی که بیماری پیسی یا جذام داشته باشد یا نایبنا باشد.

پرسش: آیا شخص گنگ و لال می‌تواند امامت کند؟ و چگونه برای نمازگزاران خطبه

بخواند؟

پاسخ: اگر مأمومین گنگ و لال باشند، امام نیز می‌تواند این چنین باشد و با اشاره خطبه بخواند و واجب نیست غیر از آن‌ها در آنجا حضور یابند.

پرسش: به تناسب این مبحث پرسش دیگری را مطرح می‌کنیم: نمازگزار گنگ و لال

چگونه نماز جمعه مبارک را می‌خواند، در حالی که مأمومین نه می‌فهمند و نه خطبه را می‌شنوند؟ و آیا آن‌ها نیاز دارند به کسی که خطبه را با زبان اشاره به آن‌ها بفهماند؟ یا فقط حاضر شدن کافی است و تکلیف شرعی ساقط می‌شود؟

پاسخ: وجود کسی که خطبه را با اشاره به آن‌ها بفهماند بهتر است، ولی واجب نیست.

۵. نماز جمعه دیگری با فاصله کمتر از ۵/۵ کیلومتر از آنجا برپا نباشد

پرسش: اگر دو نماز جمعه با فاصله کمتر از این مقدار (۵/۵ کیلومتر) منعقد گردند، حکمشان چیست؟

پاسخ: اگر در یک زمان برقرار شده باشند هر دو با هم باطل می شوند.

پرسش: اگر یکی پیش از دیگری برقرار شده باشد، حکم چیست؟

پاسخ: اگر یکی پیش از دیگری منعقد شده باشد - حتی به اندازه یک تکبیرة الاحرام - نمازی که زودتر شروع شده صحیح است و دیگری باطل می گردد.

پرسش: اگر مشخص نشود کدام یک زودتر شروع شده و ندانیم کدام یک زودتر و کدام یک دیرتر شروع شده است، حکم چیست؟

پاسخ: کسانی که در هر دو نماز جمعه حضور دارند نماز ظهر را دوباره بخوانند.

نماز جمعه بر چه کسانی واجب است

پرسش: نماز جمعه بر چه کسانی واجب است؟

پاسخ: در وجوب نماز جمعه هفت شرط باید رعایت شود: تکلیف (یعنی بلوغ، عقل و اختیار)، مرد بودن، آزاد بودن، حاضر بودن (مسافر نبودن)، سالم بودن از «نابینایی، بیماری و معلولیت»، پیرمرد مسن نبودن، و فاصله مکلف از نماز جمعه بیش از ۱۱ کیلومتر نباشد.

پرسش: همه این کسانی که نماز جمعه بر آنها واجب نیست اگر به خود زحمت دهند و حاضر شوند، آیا نماز جمعه بر آنها واجب می شود؟

پاسخ: اگر حاضر شوند نماز جمعه بر آنان واجب می شود و با آنها منعقد می گردد (یعنی جزو تعداد نفرات مطلوب به شمار می روند) به استثنای کسی که از تکلیف خارج شود؛ بنابراین اگر نمازگزاران چهار نفر باشند و پیرمرد مسن یا شخص نابینا یا شخصی معلول همراهشان حاضر شود، تعداد نفرات کامل شده و نماز جمعه را به جا می آورند.

پرسش: آیا در خصوص زن و بنده اگر حاضر شوند نماز جمعه بر آنان واجب می‌شود و از جمله نفراتی که نماز با آنان منعقد می‌شود، محسوب خواهند شد؟

پاسخ: اگر به خود سختی دهند و حضور به هم رسانند نماز جمعه بر آنان واجب می‌شود، جزو تعداد نفرات مطلوب به شمار می‌روند و نماز جمعه با آنان منعقد می‌گردد.

پرسش: شخص معلولی که می‌تواند در نماز جمعه حاضر شود، آیا حاضر شدن بر او واجب است؟

پاسخ: حاضر شدن بر او واجب نیست.

پرسش: اگر کافر در نماز جمعه حاضر شود، آیا نماز جمعه او صحیح است؟

پاسخ: گرچه نماز جمعه بر او واجب است اما نماز جمعه کافر صحیح نیست و نماز با او منعقد نمی‌شود.

پرسش: آیا نماز جمعه بر حاشیه‌نشینان (بستان‌نشینان، روستاییان و مزرعه‌داران) و صحرائنشینان واجب است؟

پاسخ: نماز جمعه همان گونه که بر شهرنشینان واجب است بر حاشیه‌نشینان هم با داشتن شروط واجب است؛ همچنین بر چادرنشینان -مانند صحرائنشینان- اگر مقیم باشند واجب است (یعنی ساکن باشند، نه کوچ‌کننده و مسافر).

مسائل دیگری در ارتباط با شروط نماز جمعه:

پرسش: آیا نماز جمعه بر بنده‌ای که به صورت جزئی آزاد شده باشد [به‌طور کامل آزاد نشده باشد] واجب است؟

پاسخ: نماز جمعه بر او واجب نیست.

پرسش: اگر مولا با بنده سازش کند (یعنی بگوید: یک روز را آزادی که هرکاری بخواهی انجام دهی و یک روز را باید در خدمت من باشی) آیا نماز جمعه بر او واجب می‌شود؟

پاسخ: نماز جمعه بر او واجب نمی‌شود، حتی در روزی که آزاد است.

پرسش: در خصوص بنده «مکاتب» (بنده‌ای که با مولایش قرار داد کند مالی به او بدهد و آزاد شود) و بنده «مدبّر» (یعنی بنده‌ای که مولایش بگوید پس از وفات من تو آزادی)، آیا حضور در نماز جمعه بر این دو واجب است؟

پاسخ: نماز جمعه بر این دو نیز واجب نیست.

پرسش: کسی که وجوب نماز جمعه از او ساقط شده باشد (مانند مسافر و بیمار)، آیا جایز است نماز ظهر را در اول وقتش بخواند؟ یا باید به تأخیر بیندازد تا نماز جمعه به پایان برسد؟

پاسخ: جایز است چنین کند؛ و واجب نیست نماز ظهر را تا پایان نماز جمعه به تأخیر بیندازد و حتی استحباب هم ندارد، مگر زمانی که گمان کند در نماز جمعه حاضر خواهد شد.

پرسش: اگر پس از آن در نماز جمعه حاضر شود، حکم چیست؟

پاسخ: بر او واجب می‌شود.

پرسش: اگر خورشید از نیمه بگذرد آیا مکلف جایز است در حالی که نماز جمعه را نخوانده به سفر برود؟

پاسخ: سفر جایز نیست؛ زیرا نماز جمعه برای او تعیین و بر او واجب شده است.

پرسش: آیا می‌تواند پیش از زوال [نیمروز] به سفر برود؟

پاسخ: پس از طلوع فجر روز جمعه، سفر مکروه است.

پرسش: آیا نماز جمعه بر مسافری که در یک شهر، نیت اقامت ده روز یا بیشتر کرده، واجب است؟

پاسخ: نماز جمعه بر او واجب است؛ همچنین اگر نیت اقامت نکرده و سی روز از اقامتش در یک شهر گذشته باشد.

پرسش: اگر امام جمعه مسافر باشد، آیا جمعه او و مأمومینی که نمازشان کامل یا شکسته است صحیح خواهد بود؟

پاسخ: صحیح است.

پرسش: حکم اذان دوم در روز جمعه چیست؟

پاسخ: بدعت است.^۱

پرسش: آیا انجام معاملات در روز جمعه حرام است؟

پاسخ: بله؛ بعد از اذان حرام است؛ و اگر معامله کند گناه کرده، ولی معامله صحیح است.

پرسش: اگر یکی از معامله‌کنندگان از کسانی باشد که حضور در نماز جمعه بر او واجب

نیست، چه حکمی خواهد داشت؟

پاسخ: آن معامله برای او روا و بر دیگری حرام است.

پرسش: اگر مأوموم به‌عنوان مثال- به‌دلیل ازدحام و شلوغی بسیار نتواند همراه امام در

رکعت اول سجده کند، حکم چیست؟

پاسخ: اگر بتواند پیش از رکوع (رکوع امام در رکعت دوم) سجده کند و به امام ملحق شود

صحیح است و در غیر این صورت (مثل زمانی که بداند انجام دو سجده مانع ملحق شدن به

امام قبل از رکوع رکعت دوم می‌شود) باید صبر کند و منتظر امام شود و به متابعت از امام در

دو سجده بسنده کند (زمانی که امام دو سجده رکعت دوم را به‌جا می‌آورد او نیز دو سجده

رکعت اول را به‌جا آورد). اگر در این حالت- از روی جهل یا سهو- همراه آن دو سجده، دو

سجده رکعت دوم را نیت کند آسیبی نمی‌رساند؛ سپس برخیزد و رکعت دوم را تمام کند.

پرسش: اگر امام در نماز جمعه، بعد از رکوع، قنوت رکعت دوم را به‌جا آورد و به‌جای اینکه

به سجده برود بار دیگر به رکوع برود حکم چیست؟ و اگر نماز او باطل باشد حکم مأومومین

در این حالت چه خواهد بود؟

پاسخ: اگر پیش از برخاستن از رکوع متوجه شود برای سجده تکبیر می‌گوید و به زمین

۱. منظور، اذان دوم بعد از خواندن دو خطبه و قبل از خواندن نماز جمعه است. (گروه فقهی مکتب سید

می‌رود و سجده می‌کند و نمازش صحیح است، اما اگر متوجه نشود تا اینکه از رکوع برخیزد نماز او و مأمومین باطل می‌شود.

آداب نماز جمعه

پرسش: مستحبات روز جمعه چیست؟

پاسخ: غسل، بیست رکعت نافله: ۶ رکعت هنگام برآمدن خورشید، ۶ رکعت هنگام بالارفتن در آسمان، ۶ رکعت پیش از نیمروز و ۲ رکعت هنگام نیمروز؛ و اگر [همه بیست رکعت] نافله را تا پس از زوال (نیمروز) به تأخیر بیندازد جایز است، اما بهتر است نافله را پیش از زوال بخواند. اگر بین دو فریضه (ظهر و عصر یا جمعه و عصر) شش رکعت از نافله را بخواند جایز است. مستحب است نمازگزار برای حضور در مسجد اعظم بر دیگران سبقت بگیرد، و پیش از آن، موی سرش و ناخن و سیبش را کوتاه کند، آرام و با وقار باشد، به خود عطر بزند، بهترین لباسش را بپوشد و پیش از حرکت دعا کند.

پرسش: آیا ممکن است تعریفی از «برآمدن خورشید» و «بالارفتن آن» که نافله جمعه در آن هنگام خوانده می‌شود را بر حسب ساعت پس از طلوع بفرمایید.

پاسخ: مدت‌زمان بین طلوع خورشید و نیمروز به سه بخش تقسیم می‌شود: یک‌سوم اول پس از طلوع «برآمدن خورشید»، یک‌سوم بعدی «ارتفاع خورشید»، و یک‌سوم آخر «پیش از زوال» است.

پرسش: آداب نماز جمعه چیست؟

پاسخ: خطیب جمعه سخنور و بلیغ باشد، بر اقامه نمازها در اول وقت مداومت داشته باشد، سخن‌گفتن خطیب در میان خطبه غیر از آنچه مربوط به خطبه است مکروه است، مستحب است چه در زمستان و چه در تابستان عمامه به سر ببندد، عبای یمنی بپوشد، بر چیزی (مانند عصا و دیوار) تکیه کند، ابتدا پیش از خطبه به نمازگزاران سلام کند، و پیش از خطبه بنشیند و نباید به محض رسیدن، بدون نشستن، خطبه را آغاز کند.

پرسش: در بحث قرائت گفتید که خواندن سوره جمعه در رکعت اول نماز جمعه و خواندن سوره منافقون در رکعت دوم مستحب است. اگر امام در نماز به طور اتفاقی غیر آن دو سوره را آغاز کند، چه حکمی خواهد داشت؟

پاسخ: اگر از نصف سوره‌ای که در حال خواندنش است رد نشده باشد به سوره جمعه و در رکعت دوم به سوره منافقون عدول [برگشت] کند، ولی اگر از نصف رد شده باشد همان را کامل کند و سوره جمعه یا منافقون را نخواند. اگر سوره‌های کافرون و توحید را آغاز کرده باشد به جمعه یا منافقون عدول نکند.

پرسش: در بحث قرائت گفتید که آهسته خواندن نماز ظهر واجب است. آیا در روز جمعه نیز به همین صورت است؟

پاسخ: جهر (آشکار خواندن) در روز جمعه مستحب است و کسی که نماز ظهر را به جا می‌آورد بهتر است آن را در مسجد اعظم بخواند.

پرسش: اگر امام جمعه از کسانی نباشد که بتوان به آن‌ها اقتدا کرد (مثل کسی که مؤمن به حق نیست) آیا جایز است مأموم نمازش را پیش از امام بخواند؟

پاسخ: جایز است مأموم نمازش را پیش از امام به جا آورد، و بهتر است همراه او (بدون نیت اقتدا) دو رکعت از نماز ظهر را بخواند و پس از سلام امام، نمازش را تمام کند.

۲. نماز عیدین (فطر و قربان)

نماز عید با حضور امام علیه السلام و با همان شروطی که در نماز جمعه گفته شد (تعداد نفرات، به جماعت بودن، دو خطبه و رعایت مسافت ۵/۵ کیلومتر بین دو نماز) واجب می‌شود. احکام مخصوص به نماز عید را با سؤالاتی که در ادامه می‌آید توضیح خواهیم داد:

پرسش: نماز عید چه زمانی واجب می‌شود؟

پاسخ: نماز عید با وجود امام (علیه السلام) با همان شرایط نماز جمعه واجب می‌شود.

پرسش: آیا واجب است به جماعت خوانده شود؟

پاسخ: واجب است به جماعت خوانده شود.

پرسش: آیا می‌توان در نماز عید شرکت نکرد؟

پاسخ: جایز نیست، مگر اینکه عذری داشته باشد که در این صورت از روی استحباب،

جایز است به صورت انفرادی خوانده شود.

پرسش: اگر شرایط فراهم نشود، آیا نماز عید خوانده می‌شود؟

پاسخ: وجوب آن ساقط می‌گردد و ادای آن چه به صورت جماعت و چه به صورت فرادا

مستحب می‌شود.

پرسش: وقت نماز عید چه زمانی است؟

پاسخ: وقتش مابین طلوع خورشید تا زوال آن است.

پرسش: اگر نماز عید از دست برود، آیا قضا می‌شود؟

پاسخ: قضا نمی‌شود.

پرسش: نماز عید چگونه خوانده می‌شود؟

پاسخ: چگونگی آن به شرح زیر است:

نماز عید دو رکعت است؛ مثل نماز صبح:

رکعت اول: برای بستن احرام، هفت تکبیر می‌گوید (تکبیر اول برای آغاز نماز است و بقیه

تکبیرهای واجب، پس از آن هستند)، سپس حمد و یک سوره را می‌خواند و بهتر است سوره

اعلی را بخواند، بعد از قرائت تکبیر می‌گوید و قنوت می‌گیرد و دعایی مرسوم که از اهل بیت

(علیهم السلام) وارد شده است را می‌خواند، سپس تکبیر می‌گوید و قنوت می‌گیرد، سپس تکبیر می‌گوید

و قنوت می‌گیرد، سپس تکبیر می‌گوید و قنوت می‌گیرد، سپس تکبیر می‌گوید و قنوت

می‌گیرد (در مجموع پنج تکبیر و پنج قنوت)؛ سپس تکبیر می‌گوید و رکوع می‌کند و

هنگامی که دو سجده کرد برای رکعت دوم برمی‌خیزد.

رکعت دوم: حمد و یک سوره می‌خواند و بهتر است سوره غاشیه را بخواند، سپس چهار تکبیر می‌گوید و پس از هر تکبیر قنوت می‌گیرد (مثل رکعت اول منتها این بار چهار قنوت می‌گیرد)؛ سپس تکبیر پنجم را برای رکوع می‌گوید و به رکوع می‌رود، سپس دو سجده به‌جا می‌آورد و تشهد و سلام می‌گوید.

پس نه تکبیر، بیشتر از تعداد عادی در سایر نمازهای واجب دارد پنج تکبیر در رکعت اول و چهار تکبیر در رکعت دوم- و سایر تکبیرها (یعنی تکبیرة الاحرام، تکبیرهای شش‌گانه، دو تکبیر برای رکوع در دو رکعت، و تکبیرهای چهارگانه سجود در دو رکعت برای رفتن به سجده و برخاستن از سجده) بین نماز عید و سایر فریضه‌ها مشترک است.

پرسش: سنت‌ها و آداب نماز عید چیست؟

پاسخ: سنت‌های این نماز:

۱. نماز را در صحرا بخوانند؛ جز شهر مکه که مستحب است در مسجدالحرام خوانده شود.

۲. سجده بر زمین.

۳. مؤذن سه بار بگوید: «الصلوة»؛ زیرا نمازهای غیر از نمازهای یومیة پنج‌گانه اذان ندارند.

۴. امام، پابرهنه، پیاده، دل‌آرام و باوقار، در حالی که خدای سبحان را یاد می‌کند [از خانه‌اش] بیرون بیاید.

۵. قبل از بیرون آمدن برای نماز فطر چیزی بخورد و پس از بازگشتن از نماز نیز از آنچه قربانی شده است چیزی بخورد.

۶. در عید فطر پس از چهار نماز تکبیر بگوید که اولینش نماز مغرب شب عید فطر و آخرینش نماز عید است؛ و کسی که در روز عید قربان در منا باشد، پس از پانزده نماز تکبیر می‌گوید که اولینش نماز ظهر روز قربانی کردن است؛ و کسی که در شهرها باشد پس از ده

نماز تکبیر می گوید و تکبیر به این شکل است: «الله اکبر الله اکبر، لا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَ اللهُ أَكْبَرُ، وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى مَا هَدَانَا وَ لَهُ الشُّكْرُ عَلَى مَا أَوْلَانَا» و در عید قربان اضافه می کند: «و رَزَقَنَا مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ».

۷. بیرون رفتن با سلاح کراهت دارد.

۸. نافله بخواند؛ یعنی قبل از نماز عید یا پس از آن، نماز مستحبی بخواند جز در مسجد النبی ﷺ در مدینه که چنین شخصی پس از نماز و پیش از خارج شدن از مسجد دو رکعت مستحبی می خواند.

برخی از مسائل مرتبط با نماز عید:

پرسش: حکم تکبیرهای اضافه شده و قنوت نماز عید چیست؟

پاسخ: تکبیرهای اضافه شده در نماز عید و قنوت واجب هستند.

پرسش: آیا در قنوت لفظ معینی گفته می شود؟

پاسخ: لفظ معینی برای قنوت وجود ندارد و می تواند هر چه بخواهد دعا کند و بهتر است بگوید: «أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ، وَ أَشْهَدُ أَنَّ عَلِيًّا وَ الْأَئِمَّةَ مِنْ وَٰلِدِهِ حُجَّجَ اللهُ، وَ أَشْهَدُ أَنَّ الْمَهْدِيَّ وَ الْمَهْدِيِّينَ مِنَ الْوَالِدِ حُجَّجَ اللهُ، اللَّهُمَّ أَنْتَ أَهْلُ الْكِبْرِيَاءِ وَ الْعِظَمَةِ وَ أَهْلُ الْجُودِ وَ الْجَبْرُوتِ وَ أَهْلُ الْعَفْوِ وَ الرَّحْمَةِ وَ أَهْلُ التَّقْوَى وَ الْمَغْفِرَةِ أَسْأَلُكَ فِي هَذَا الْيَوْمِ الَّذِي جَعَلْتَهُ لِلْمُسْلِمِينَ عِيداً وَ لِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ دُخْرًا وَ شَرَفًا وَ كِرَامَةً وَ مَزِيدًا أَنْ تُصَلِّيَ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ كَأَفْضَلِ مَا صَلَّيْتَ عَلَيَّ عَبْدٍ مِنْ عِبَادِكَ، وَ صَلَّ عَلَيَّ مَلَائِكَتِكَ وَ رُسُلِكَ، وَ اغْفِرْ لِلْمُؤْمِنِينَ وَ الْمُؤْمِنَاتِ، الْأَحْيَاءِ مِنْهُمْ وَ الْأَمْوَاتِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ خَيْرِ مَا سَأَلَكَ عِبَادُكَ الْمُرْسَلُونَ، وَ أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا عَاذَ مِنْهُ عِبَادُكَ الْمُرْسَلُونَ».

پرسش: اگر نماز عید و جمعه در یک روز واقع شوند، آیا هر دو را می خوانند؟

پاسخ: کسی که در نماز عید حاضر شود، حضور در نماز جمعه برایش اختیاری است و بر

امام واجب است این مطلب را در خطبه‌اش به مردم اعلام کند.

پرسش: آیا دو خطبه نماز عید پیش از نماز است یا پس از آن؟

پاسخ: دو خطبه نماز عید فطر و قربان پس از نماز هستند و جلوانداختن آن قبل از نماز بدعت است.

پرسش: آیا گوش دادن به خطبه‌ها همانند نماز جمعه واجب است؟

پاسخ: بله؛ گوش دادن به خطبه‌ها واجب است.

پرسش: گفتید مستحب است نماز عید در صحرا خوانده شود؛ حال آیا منبر مسجد جامع

به مکانی که در آنجا نماز خوانده می‌شود، منتقل می‌گردد؟

پاسخ: منبر مسجد جامع منتقل نمی‌شود؛ بلکه مستحب است به جای آن در صحرا چیزی شبیه منبر از گل ساخته شود.

پرسش: رفتن به سفر در روز عید هنگام طلوع خورشید برای کسی که نماز بر او واجب

است (یعنی مکلف، مرد، آزاد، حاضر، سالم از بیماری و...) که شروط وجوب نماز را داشته باشد) چه حکمی دارد؟

پاسخ: رفتن به سفر بر او حرام است تا وقتی که نماز عید را بخواند.

پرسش: اگر پس از فجر و پیش از طلوع خورشید سفر کند، آیا باز هم همین حکم را دارد؟

پاسخ: خارج شدنش بعد از فجر و پیش از طلوع خورشید جایز، اما مکروه است.

۳. نماز کسوف (آیات)

یکی از نمازهای واجب، نماز آیات است که با کسوف، خسوف، زلزله و سایر آیات آسمانی

ترسناک مثل باد سیاه و مانند آن- واجب می‌شود.

بیان چگونگی و احکام متعلق به آن با مطالعه پرسش‌ها و پاسخ‌های زیر روشن خواهد

شد:

پرسش: نماز آیات چه زمانی واجب می‌شود؟

پاسخ: نماز آیات با کسوف خورشید، خسوف ماه و زلزله، و با سایر نشانه‌های ترسناک آسمانی مثل باد سیاه و غیره - نیز واجب می‌گردد.

پرسش: گاهی برخی پدیده‌ها، مثل سیل و صاعقه، روی می‌دهد که برای برخی از مردم ترسناک است و برای برخی دیگر ترسناک نیست؛ آیا نماز آیات با این پدیده‌ها واجب می‌شود؟

پاسخ: اینکه از نظر بیشتر مؤمنان ترسناک باشد به اعتبار اینکه نشانه عذاب یا برحذر داشتن اهل زمین است؛ پس این مسئله فقط به دلیل ترسناک بودنش نیست؛ بلکه به جهت ترس مرتبط با آسمان است (یعنی مرتبط با اهل آسمان و کارگزاران خداوند سبحان و متعال).

پرسش: وقت نماز آیات چه زمانی است؟

پاسخ: وقت آن با توجه به آیات مختلف، متفاوت است.

پرسش: اگر آیه واقع شده، کسوف باشد وقت نماز آیات چه زمانی است؟

پاسخ: وقت نماز آیات در کسوف، از ابتدای کسوف تا پایان آن است. این حکم برای زمانی است که مدت کسوف برای ادای نماز آیات کافی باشد و اگر مدت کسوف به اندازه خواندن نماز نباشد، نماز واجب نیست.

پرسش: اگر آیه واقع شده، باد و نشانه‌های ترسناک آسمانی باشد، وقت نماز آیات چه زمانی است؟

پاسخ: همان وقتی که در خصوص کسوف گفتیم؛ به این معنا که وقتش از ابتدای نشانه شروع می‌شود و تا زمان پایان آن ادامه دارد و اگر مدت آیه برای ادای نماز کافی نباشد، نماز واجب نمی‌شود.

پرسش: اگر نشانه واقع شده، زلزله باشد، وقت نماز آیات چه زمانی است؟

پاسخ: با وقوع زلزله -حتی اگر طول نکشد- نماز واجب می‌شود و نمازگزار حتی پس از ساکن شدن زلزله نماز آیات را باید به نیت ادا به جا آورد.

پرسش: کسی که تا پایان کسوف یا آیه، از آن مطلع نشود، آیا باید قضا کند؟

پاسخ: قضا کردن بر او واجب نیست، مگر اینکه تمام قرص خورشید (یا ماه) تاریک شده باشد که این حکم در خصوص کسوف (و خسوف) است و قضا کردن در غیر از این موضوع، واجب نیست.

پرسش: اگر متوجه نشانه واقع شده شود و در انجام نماز کوتاهی یا آن را فراموش کند، آیا باید قضا کند؟

پاسخ: قضا کردن در همه آیات (کسوف یا سایر آیات) واجب است.

پرسش: اگر با استفاده از روش‌های علمی بدانند فردا کسوف خواهد شد و فردا فراموش کند و غفلت بورزد تا کسوف تمام شود و این کسوف جزئی باشد و سپس یادش بیاید، آیا دانش قبلی‌اش به کسوف پیش از واقع شدن آن، قضا کردن نماز آیات را واجب می‌کند؟

پاسخ: قضا بر او واجب است.

پرسش: آیا خواندن نماز آیات برای کسی که در وقوع نشانه شک داشته باشد جایز است؟

پاسخ: جایز است.

پرسش: نماز آیات را چگونه باید خواند؟

پاسخ: چگونگی نماز آیات: دو رکعت است مانند نماز صبح و به دو روش خوانده می‌شود: روش اول: تکبیرهای هفت‌گانه را بگوید (اولی تکبیره الاحرام است و سپس شش تکبیر واجب دیگر) سپس حمد و یک سوره را قرائت کند، سپس تکبیر بگوید و به رکوع برود؛ سپس برخیزد و حمد را برای بار دوم به همراه سوره بخواند، سپس تکبیر بگوید و به رکوع برود و سپس برخیزد، و به همین ترتیب تا پنج مرتبه انجام دهد؛ سپس از رکوع پنجم برخیزد، تکبیر بگوید و به سجده برود و دو سجده به جا آورد، سپس برای رکعت دوم برخیزد و همان کارهای

رکعت اول را انجام دهد و پس از دو سجده، تشهد و سلام بگوید.
 روش دوم: تکبیرهای هفت گانه را بگوید، سپس حمد و یک آیه از یک سوره را بخواند، سپس تکبیر بگوید و رکوع کند، سپس برخیزد و آیه دوم از همان سوره را بخواند، سپس تکبیر بگوید و رکوع کند، سپس برخیزد و به همین ترتیب تا پنج مرتبه ادامه دهد؛ سپس بعد از رکوع پنجم تکبیر بگوید و به سجده برود و دو سجده به جا آورد؛ سپس برای رکعت دوم برخیزد و مثل رکعت اول انجام دهد و پس از دو سجده، تشهد و سلام بگوید.

مثالی برای روش دوم: بعد از تکبیرها حمد و «بسم الله الرحمن الرحيم». سوره توحید را بخواند، تکبیر بگوید و رکوع کند، از رکوع برخیزد و بخواند «قل هو الله احد» سپس تکبیر بگوید و رکوع کند، از رکوع برخیزد و بخواند «الله الصمد» سپس تکبیر بگوید و رکوع کند، برخیزد و بخواند «لم یلد و لم یولد» سپس تکبیر بگوید و رکوع کند، سپس برخیزد و بخواند «و لم یکن له کفوا احد» سپس تکبیر بگوید و رکوع کند، که مجموعاً پنج رکوع می شود؛ پس از برخاستن از رکوع پنجم، برای سجده تکبیر بگوید و دو سجده کند. در رکعت دوم نیز همانند رکعت اول انجام دهد و تشهد و سلام بگوید.

پرسش: آیا بر مکلف واجب است که در نماز آیات فقط سوره‌هایی را که دارای پنج آیه هستند انتخاب کند تا آن را در هر رکعت بر پنج رکوع تقسیم کند؟ و اگر سوره کمتر یا بیشتر از پنج آیه بود چگونه توزیع کند؟

پاسخ: انتخاب سوره‌ای که دارای پنج آیه باشد واجب نیست؛ و نیز واجب نیست که سوره را بر تعداد رکوع‌ها تقسیم کند؛ بلکه می‌تواند در هر رکوع یک سوره بخواند (اگر نماز آیات به روش اول می‌خواند) و می‌تواند سوره را بر دو یا سه یا پنج رکوع تقسیم کند (اگر نماز آیات را به روش دوم می‌خواند).

پرسش: اگر مکلف در نماز آیات، حمد و یک یا چند آیه از سوره را بخواند و رکوع کند و سپس قرائت سوره را کامل کند و رکوع کند، آیا پس از برخاستن از رکوع باید حمد و سوره بخواند، یا می‌تواند سوره یا چند آیه از سوره را بخواند و دوباره رکوع کند؟

پاسخ: پس از اتمام سوره در رکوع دوم (همان طور که در سؤال مطرح کردید) می‌تواند پیش از رکوع سوم، حمد و سوره کاملی بخواند یا حمد و بخشی از سوره را بخواند و در بقیه رکوع‌ها سوره را تمام کند.

پرسش: کسی که در نماز آیات، حمد و یک سوره کامل می‌خواند و رکوع می‌کند، آیا لازم است پیش از رکوع دوم نیز حمد و یک سوره کامل بخواند؟ یا خواندن حمد و یک آیه از سوره و سپس کامل کردن بقیه سوره در رکوع‌های بعدی کافی خواهد بود؟

پاسخ: جایز است در رکوع دوم حمد و یک سوره بخواند؛ همچنین جایز است حمد و بخشی از سوره را بخواند و در بقیه رکوع‌ها آن را به پایان برساند.

پرسش: برای روشن شدن بیشتر مطلب: روشن شد که برای نماز آیات دو روش وجود دارد. سؤال این است که آیا می‌تواند دو روش را در یک رکعت ترکیب کند؟ یا کسی که نماز را با یک روش شروع می‌کند، باید نماز را حتماً به همان روش به پایان برساند؟

پاسخ: جایز است دو روش را با هم ترکیب کند.

پرسش: کسی که در تعداد رکوع‌های نماز آیات شک کند، حکمش چیست؟

پاسخ: بنا بر کمتر می‌گذارد و رکوع‌ها را به پایان می‌رساند و پس از نماز، دو سجده سهو انجام می‌دهد.

پرسش: آیا واجب است نماز آیات را به جماعت بخوانند؟

پاسخ: مستحب است به جماعت خوانده شود.

پرسش: برخی از مستحبات نماز آیات را لطفاً بفرمایید.

پاسخ: در نماز آیات مستحب است: نماز را به مقدار زمان کسوف طول دهند (اگر زمان کسوف طولانی باشد، به عنوان مثال یک سوره طولانی انتخاب کنند)، و اگر پیش از پایان نشانه، نماز را تمام کند، مجدداً آن را تکرار کند. مستحب است رکوع را به اندازه زمان قرائت طول دهد (اگر در قرائت، حمد و توحید را خوانده است، رکوع را به مقدار خواندن این دو سوره

طول دهد) و در صورت داشتن وقت زیاد سوره‌های طولانی را قرائت کند و پس از برخاستن از رکوع تکبیر بگوید، مگر در رکوع پنجم و دهم که در آن دو می‌گوید «سمع الله لمن حمده» و پنج بار قنوت بگیرد.

پرسش: آیا پنج قنوت را بر دو رکعت تقسیم می‌کند؟ یا باید در هر رکعت پنج قنوت بگیرد؟

پاسخ: بر دو رکعت تقسیم می‌کند؛ مثلاً این‌گونه تقسیم می‌کند: پیش از رکوع دوم و چهارم (که در رکعت اول هستند) و پیش از رکوع ششم و هشتم و دهم (که در رکعت دوم هستند).

چند مسئله دیگر از احکام مربوط به نماز آیات:

پرسش: اگر کسوف در وقت فریضه فعلی اتفاق بیفتد، کدام یک اولویت دارد؟

پاسخ: تا هنگامی که وقت فریضه فعلی تنگ نشود در انجام هر کدام که بخواهد مخیر است. اگر وقت فریضه فعلی تنگ شود، فریضه فعلی اولویت خواهد داشت.

پرسش: اگر خسوف ماه در وقت نافله شب اتفاق بیفتد، کدام یک اولویت دارد؟

پاسخ: [نماز] کسوف بر نماز شب اولویت دارد، حتی اگر خواندن آن مستلزم خروج از وقت نافله باشد؛ و سپس نافله را قضا کند.

پرسش: آیا جایز است نماز کسوف را سوار بر مرکب یا در حال پیاده‌روی بخواند؟

پاسخ: اگر مجبور به این کار باشد جایز است.

۴. نماز بر مردگان

این مبحث در احکام مردگان در بحث طهارت بیان شد. می‌توانید به آنجا مراجعه کنید.

۵. نمازهای سفارش شده

نمازهای سفارش شده: نمازهای مستحبی است که بر دو نوع است:

اول: نافله‌های یومیه که پیش‌تر بیان کردیم.

دوم: سایر نمازهایی که شریعت به آنها تشویق و ترغیب فرموده که به دو بخش تقسیم

می‌شوند:

الف. آنچه وقت معینی ندارد. این نمازها بسیارند و پنج تا از این نمازها که اهمیت [بیشتری] دارند عبارت‌اند از: «نماز طلب باران، نماز استخاره، نماز حاجت، نماز شکر و نماز زیارت».

ب. آنچه وقت معینی دارد که این نمازها نیز بسیارند. پنج تا از این نمازها عبارت‌اند از: «نافله ماه رمضان، نماز شب فطر، نماز روز غدیر، نماز شب نیمه شعبان و نماز روز و شب مبعث».

مبحث مربوط به هر دو بخش و احکام آن به شرح زیر است:

نمازهای سفارش شده‌ای که وقت معینی ندارند

در این بخش به احکام پنج مورد از این نمازها خواهیم پرداخت. با نماز طلب باران شروع می‌کنیم:

۱. نماز طلب باران

پرسش: نماز طلب باران چه هنگامی مستحب می‌شود؟

پاسخ: زمانی که آب رودها فرو بنشیند و باران نیارد، نماز طلب باران مستحب می‌شود.

پرسش: چگونه خوانده می‌شود؟

پاسخ: کیفیتش مانند نماز عید است، با این تفاوت که در قنوت‌های نماز طلب باران برای

طلب عطوفت خدای سبحان و [طلب] رحمت برای فرستادن باران، دعا می‌شود و این دعا به‌جای دعای معروف «اللهم اهل الکبریاء و العظمة...» خوانده می‌شود، و می‌تواند هر دعایی را که می‌خواهد بخواند و در غیر این صورت دعاهایی را که در روایات اهل بیت (علیهم‌السلام) نقل شده است می‌خواند.

پرسش: مستحبات نماز طلب باران چیست؟

پاسخ: سنت‌های نماز طلب باران:

مردم سه روز روزه بگیرند و در روز سوم از شهر بیرون بروند. مستحب است روز سوم را دوشنبه و اگر نشد جمعه قرار دهند. با پای برهنه و با دلی آرام و با وقار به صحرا بروند و در مسجد نماز نخوانند. پیرمردان و زنان سال خورده و کودکان را با خود ببرند، ولی ذمی‌ها (مانند یهودی و نصرانی) را نبرند و کودکان را از مادرانشان جدا کنند.

هنگامی که امام از نماز فارغ شد، عبای خود را پشت‌ورو کند (یعنی سمت راست عبا را بر دوش چپ و سمت چپ عبا را بر دوش راست خود بیندازد و آن را پشت‌ورو کند)؛ سپس رو به قبله کند و صد تکبیر با صدای بلند بگوید و صد تسبیح با صدای بلند به سمت راست بگوید و صد تهلیل با صدای بلند به سمت چپ بگوید، رو به مردم کند و خدا را صد بار حمد بگوید، و مردم در همه این موارد از او پیروی کنند. سپس خطبه بخواند و بسیار گریه و زاری کند، و اگر استجاب دعا به تأخیر افتاد، چندین بار به خارج از شهر بروند تا اینکه رحمت خدا شامل حالشان شود.

پرسش: آیا این نماز فقط هنگام کم‌بارانی خوانده می‌شود؟

پاسخ: همان گونه که این نماز در مواقع کم‌بودن باران جایز است، هنگام خشک‌شدن چشمه‌ها و چاه‌ها نیز جایز است.

۲. نماز استخاره

پرسش: نماز استخاره چگونه خوانده می‌شود؟

پاسخ: نماز استخاره مانند نماز صبح دو رکعت است و به نیت استخاره (طلب خیر) خوانده می‌شود. اباعبدالله علیه السلام فرموده است: «**دو رکعت نماز بخوان و از خدا طلب خیر کن. قسم به خدا که هیچ مسلمانی از خدا طلب خیر نکند، جز اینکه خداوند قطعاً به او خیر دهد.**»^۱ و از آن حضرت علیه السلام نقل شده است: یکی از اصحاب آن حضرت سؤال کرد که اگر حادثه‌ای رخ دهد و کسی را برای مشورت نیابد باید چه کار کند؟ حضرت فرمود: «**با پروردگارت مشورت کن.**» عرض کرد: چگونه؟ حضرت فرمود: «**حاجت را در درون خود نیت کن. سپس دو برگه بنویس؛ روی یکی «نه» و روی دیگری «آری»، و آن دو را در دو گلوله گلین قرار بده. سپس دو رکعت نماز بخوان و آن دو را زیر خود قرار بده و بگو: «یا الله اِنِّیْ اَسْأَلُکَ فِیْ اَمْرِیْ هَذَا وَ اَنْتَ خَیْرُ مُسْتَشَارٍ وَ مُشِیْرٍ فَاَشِرْ عَلَیْ بِمَا فِیْهِ صَلاَحٌ وَ حُسْنُ عَاقِبَةٍ» «خداوندا! من در این کارم از تو مشورت می‌خواهم که تو بهترین مشورت‌شونده و بهترین اشاره‌کننده‌ای؛ پس مصلحت و عاقبت نیکو را به من اشاره فرما؛ سپس دستت را وارد آن کن. اگر در آن بلی بود، انجام بده و اگر در آن خیر بود، انجام نده. این‌گونه با پروردگارت مشورت کن.**»^۲

۳. نماز حاجت

پرسش: نماز حاجت چگونه خوانده می‌شود؟

پاسخ: مانند نماز صبح است و به نیت حاجت خوانده می‌شود. انواع فراوانی دارد؛ از جمله، آنچه از امام صادق علیه السلام روایت شده است: «**وقتی حاجتی را بخواهی دو رکعت نماز بخوان و بر محمد و آل محمد سلام و صلوات بفرست تا حاجت روا شوی.**»^۳

۴. نماز شکر

۱. کافی، ج ۳، ص ۴۷۰، ح ۱.

۲. کافی، ج ۳، ص ۴۷۳، ح ۸.

۳. کافی، ج ۳، ص ۴۷۹، ح ۱۰.

پرسش: نماز شکر چگونه خوانده می‌شود؟

پاسخ: مانند نماز صبح به نیت شکر به جا آورده می‌شود و چگونگی اش از اهل بیت (علیهم السلام) وارد شده است؛ از جمله آنچه از امام صادق (علیه السلام) وارد شده است: «آن حضرت درباره نماز شکر فرمودند: وقتی خداوند به تو نعمتی عطا فرمود، دو رکعت نماز بخوان و در رکعت اول فاتحة الكتاب و «قل هو الله احد» و در رکعت دوم فاتحة الكتاب و «قل يا ايها الكافرون» را بخوان، و در رکوع و سجود رکعت اول بگو: «الْحَمْدُ لِلَّهِ شُكْرًا وَحَمْدًا» و در رکوع و سجود رکعت دوم بگو: «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي اسْتَجَابَ دُعَائِي وَاعْطَانِي مَسْأَلَتِي»^۱.

۵. نماز زیارت (زیارت نبی و اهل بیت پاکش)

پرسش: این نماز چگونه خوانده می‌شود؟

پاسخ: این نماز هم دو رکعت است؛ مانند نماز صبح به نیت زیارت.

نمازهای سفارش شده‌ای که وقت معینی ندارند:

گفتیم این نمازها بسیارند و ما تنها به پنج مورد خواهیم پرداخت. با «نماز نافله ماه رمضان» آغاز می‌کنیم.

۱. نافله ماه رمضان

پرسش: نافله رمضان چیست؟

پاسخ: نافله ماه رمضان هزار رکعت است که علاوه بر نافله‌های مربوط به شبانه‌روز (یومیه) خوانده می‌شوند و در هر شب بیست رکعت است: هشت رکعت بعد از نماز مغرب و دوازده رکعت بعد از نماز عشا، که مجموع آنچه در بیست روز می‌خواند، ۴۰۰ رکعت می‌شود.

در هر شب از ده شب آخر، سی رکعت به ترتیب گفته شده (یعنی پس از نماز مغرب و عشا: ۱۲ رکعت بعد از مغرب و ۱۶ رکعت بعد از نماز عشا) خوانده می‌شود که مجموع نافله‌های ده روز آخر ۳۰۰ رکعت خواهد بود. در شب‌های افراد سه‌گانه (یعنی ۱۹ و ۲۱ و ۲۳) در هر شب صد رکعت دیگر افزوده می‌شود و به این ترتیب مجموع نافله‌های ماه رمضان در مجموع برابر با هزار رکعت خواهد شد. البته نباید فراموش کرد که با توضیحات بالا مجموع نافله‌هایی که در شب نوزدهم می‌خواند برابر با ۱۲۰ رکعت است (۱۰۰ رکعت + ۲۰ رکعتی که در هر شب از بیست روز اول خوانده می‌شود) و مجموع آنچه در هر یک از شب‌های ۲۱ یا ۲۳ می‌خواند مساوی با ۱۳۰ رکعت است (۱۰۰ رکعت + ۳۰ رکعتی که در هر شب از ده شب آخر خوانده می‌شود).

اگر در شب‌های سه‌گانه فوق تنها صد رکعت بخواند (و همراه آن بیست رکعت شب ۱۹ یا سی رکعت شب ۲۱ و ۲۳ را نخواند) ۸۰ رکعت باقی می‌ماند (۲۰+۳۰+۳۰) که در این صورت در هر جمعه، ده رکعت از نماز علی و فاطمه و جعفر علیهم‌السلام را بخواند (که با فرض وجود ۴ جمعه در ماه رمضان در مجموع ۴۰ رکعت خواهد شد) و در جمعه آخر ماه، بیست رکعت از نماز علی علیهم‌السلام و در شب همان جمعه، بیست رکعت از نماز فاطمه علیها‌السلام را بخواند.

نماز امیرالمؤمنین علیه‌السلام چهار رکعت است، با دو تشهد و دو سلام که در هر رکعت یک بار حمد و پنجاه بار «قل هو الله احد» خوانده می‌شود.

نماز فاطمه علیها‌السلام دو رکعت است که در رکعت اول یک مرتبه حمد و صد مرتبه قدر و در رکعت دوم یک مرتبه حمد و صد مرتبه توحید خوانده می‌شود.

نماز جعفر علیه‌السلام چهار رکعت، با دو سلام است که در رکعت اول یک مرتبه حمد و یک مرتبه «اذا زلزلت» بخواند و سپس ۱۵ مرتبه بگوید: «سبحان الله و الحمد لله و لا اله الا الله و الله اکبر»؛ سپس رکوع کند و آن را ۱۰ مرتبه بگوید و پس از برخاستن از رکوع نیز ۱۰ مرتبه آن را بخواند؛ همچنین در سجده و پس از برخاستن از سجده و در سجده دوم و پس از برخاستن از سجده دوم نیز آن را ۱۰ مرتبه تکرار کند؛ پس این ذکر در مجموع در هر رکعت هفتاد و پنج مرتبه خوانده می‌شود. در رکعت دوم «و العاديات» و در رکعت سوم «اذا جاء نصر الله

و الفتح» و در رکعت چهارم «قل هو الله احد» را بخواند. مستحب است در سجده آخر دعای مخصوص آن را بخواند.

۲. نماز شب فطر

پرسش: نماز شب فطر چیست؟

پاسخ: نماز شب فطر دو رکعت است که در رکعت اول یک مرتبه حمد و هزار مرتبه «قل هو الله احد» و در رکعت دوم یک مرتبه حمد و یک مرتبه «قل هو الله احد» خوانده می‌شود.

۳. نماز روز غدیر

که در روز هجدهم ذی حجه نیم‌ساعت پیش از نیمروز خوانده می‌شود.

پرسش: نماز روز غدیر چگونه است؟

پاسخ: دو رکعت است که در هر رکعت حمد و ده مرتبه «قل هو الله احد»، ده مرتبه «انا انزلناه فی لیلۃ القدر» و ده مرتبه «آیة الکرسی» خوانده می‌شود و پس از آن دعایی خوانده می‌شود که در کتاب‌های ادعیه موجود است.

۴. نماز نیمه شعبان

پرسش: نماز نیمه شعبان چگونه خوانده می‌شود؟

پاسخ: چهار رکعت است که در هر رکعت یک مرتبه حمد و صد مرتبه توحید خوانده می‌شود؛ و وقت آن پس از عشا تا اول فجر است.

۵. نماز شب و روز مبعث

پرسش: نماز شب مبعث چگونه است؟

پاسخ: دوازده رکعت است که در هر رکعت حمد و مُعَوِّذَتَین و چهار مرتبه توحید و پس از آن دعای منقول در کتاب‌های ادعیه خوانده می‌شود.

پرسش: آیا انسان می‌تواند این نمازهای مستحب را نشسته یا ایستاده بخواند؟

پاسخ: می‌تواند همه نوافله‌ها را نشسته بخواند، ولی ایستاده خواندن بهتر است.

پرسش: آیا یک رکعت نشسته معادل یک رکعت ایستاده است؟

پاسخ: بهتر است دو رکعت نشسته را معادل یک رکعت ایستاده به حساب آورد.

(۵)

خلل واقع شده در نماز

خللی که در نماز واقع می‌شود بر سه نوع است: یا از روی عمد است، یا از روی سهو، یا از روی شک؛ و احکام برطرف کردن آن‌ها هر کدام برحسب نوعش متفاوت است و این مبحث در صدد روشن کردن این مسائل است؛ ان شاء الله تعالی.

۱. حالت عمدی

پرسش: کسی که عمداً به چیزی از واجبات نماز خلل وارد کند، حکمش چیست؟

پاسخ: کسی که عمداً به چیزی از واجبات نماز خلل وارد کند، نمازش را باطل کرده است؛ و تفاوتی نمی‌کند آنچه در آن خلل وارد کرده است از شروط نماز باشد (مثل طهارت و رو به قبله بودن) یا جزئی از نماز باشد (مثل قرائت و سجده) یا چگونگی آن باشد (مثل سجده بر سجده‌گاه‌های هفت‌گانه) یا از موارد ترک‌گفتنی باشد (مثل قهقهه، و سخن‌گفتن با دو حرف؛ البته اگر همان طور که گفته شد به قصد هشدار دادن به امام برای تعداد رکعات نماز نبوده باشد) [که در این صورت خللی به نمازش وارد نمی‌شود].

پرسش: حکم کسی که عمداً یکی از واجبات نماز یا واجبی را که نمی‌داند واجب است

ترک کند، چیست؟

پاسخ: نمازش باطل می‌شود، جز در خصوص جهر و اخفات (بلندخواندن و آهسته‌خواندن) در جایگاه خودشان؛ کسی که در جای آهسته‌خواندن، به عمد بلند بخواند یا در جای جهر به عمد اخفات کند در حالی که حکم آن را ندانسته باشد، نمازش باطل نمی‌شود.

پرسش: اگر از غصبی بودن لباس یا مکان یا از نجس بودن لباس یا بدن یا محل سجده

اطلاعی نداشته باشد، آیا نمازش را تکرار می‌کند؟

پاسخ: تکرار نمی‌کند.

مسائل دیگری در بحث خلل عمدی در واجبات نماز:

پرسش: اگر با آب غصبی وضو بگیرد، حکم نمازش چیست؟

پاسخ: اگر از غصبی بودن آب آگاهی داشته باشد باید طهارت و نمازش را تکرار کند، ولی اگر اطلاعی نداشته باشد تکرار نمی‌کند.

پرسش: اگر از اینکه پوست و چرم [که پوشیده] از مردار است اطلاع نداشته باشد، آیا باید نمازش را تکرار کند؟

پاسخ: اگر پوست در اختیار مسلمان باشد یا آن را از بازار مسلمانان خریده باشد نماز را تکرار نمی‌کند؛ اما اگر آن را از غیرمسلمان بگیرد یا آن را پیدا کند (و نداند که در دست مسلمان بوده یا از بازار مسلمین خریداری شده است) نمازش را تکرار کند.

پرسش: اگر نداند که جنس پوست از چیزی است که می‌توان در آن نماز خواند [یا نه] و باین حال نماز بخواند حکم نمازش چیست؟

پاسخ: باید نماز را تکرار کند.

۲. حالت سهوی

پرسش: کسی که در نماز، سهواً به یک واجب رکنی خلل وارد کند، حکمش چیست؟

پاسخ: اگر سهواً به یک رکن خلل وارد کند باید نمازش را تکرار کند؛ مانند کسی که به قیام خلل وارد کند و نیت کند، یا کسی که به نیت خلل وارد کند و تکبیر بگوید، یا به تکبیر خلل وارد و قرائت کند، یا به رکوع خلل وارد و سجده کند، یا به دو سجده خلل وارد و بعداً (یعنی در رکعت بعدی) رکوع کند.

پرسش: اگر در نماز، یک رکعت یا یک رکوع یا دو سجده اضافه کند، حکمش چیست؟

پاسخ: نمازش را تکرار کند و فرقی نمی‌کند که این اضافه کردن سهوی بوده باشد یا عمدی.

پرسش: اگر در رکوع شک کند و رکوع کند، سپس یادش بیاید که قبلاً رکوع کرده بوده است حکم نمازش چیست؟
پاسخ: نمازش باطل می‌شود.

پرسش: اگر در نماز یک رکعت کم کند و پس از نماز یادش بیاید، حکمش چیست؟
پاسخ: اگر قبل از انجام چیزی که نماز را باطل می‌کند یادش بیاید، نمازش را به صورت کامل به پایان برساند و فرقی نمی‌کند که نمازش دورکعتی باشد یا سه رکعتی یا چهار رکعتی، ولی اگر این یادآوری پس از انجام چیزی باشد که سهوی یا عمدی بودنش نماز را باطل می‌کند، نمازش را تکرار کند؛ و اگر مسئله‌ای باشد که عمدی بودنش (نه سهوی بودنش) نماز را باطل می‌کند مثل حرف زدن- نمازش را به پایان برساند و لازم است دو سجده سهو به جا آورد.

پرسش: اگر سلام را ترک کند، سپس در حالی که یکی از مبطلات نماز را انجام داده است یادش بیاید، حکمش چیست؟

پاسخ: وقتی یادش بیاید سلام می‌دهد و نمازش صحیح است؛ حتی اگر کاری انجام داده باشد که چه عمدی و چه سهوی- انجام‌دادنش نماز را باطل می‌کند.

پرسش: اگر دو سجده را ترک کند و نداند آیا هر دو سجده از یک رکعت هستند یا از دو رکعت، حکم نمازش چیست؟
پاسخ: نماز را تکرار کند.

پرسش: اگر بداند که هر دو سجده ترک شده از دو رکعت هستند، ولی نداند از کدام رکعت‌ها - مثل وقتی که بداند دو سجده از نماز عشا را ترک کرده که هر سجده مربوط به یک رکعت جداگانه است، ولی نداند آیا مربوط به دو رکعت اول هستند، یا رکعت سوم و چهارم، یا

رکعت اول و سوم و حکمش چیست؟

پاسخ: نماز را تکرار نمی‌کند و پس از نماز دو سجده را قضا می‌کند؛ و لازم است دو سجده سهو به جا آورد.

مسائل گفته شده سهو مربوط به زمانی بود که به یک رکن در نماز خلل وارد کند، اما اگر خلل وارد کردن مربوط به واجب غیر رکنی نماز باشد، احکامش به صورت زیر خواهد بود:

پرسش: اگر در نماز، سهواً به واجب غیر رکنی خلل وارد کند، حکمش چیست؟

پاسخ: حکم خلل وارد کردن و راه برطرف کردن آن به سه صورت است:

اول: مواردی که نماز با آنها کامل می‌شود و نیازی به تصحیح و انجام کاری نیست (یعنی نمازش را به پایان می‌رساند و چیزی بر او واجب نیست).

دوم: مواردی که تصحیحشان بدون سجده سهو کامل می‌شود (یعنی آنچه را از روی سهو ترک کرده است، در نماز انجام می‌دهد).

سوم: مواردی که تصحیحشان با دو سجده سهو انجام می‌شود (یعنی آنچه را از روی سهو ترک کرده است در حال نماز انجام می‌دهد و پس از نماز سجده سهو به جا می‌آورد).

پرسش: مسائلی که نمازگزار مبتلا به سهو، نیاز به تصحیح و انجام کار خاصی ندارد، کدام‌اند؟

پاسخ: این مسائل عبارت‌اند از:

۱. کسی که «تمام قرائت» یا «قرائت حمد» یا «قرائت سوره» را فراموش کند تا وقتی که رکوع کند؛

۲. کسی که «جهر یا اخفات» را در محل خودش فراموش کند تا وقتی که رکوع کند؛

۳. کسی که «ذکر» یا «طمأنینه و آرامش» در رکوع را فراموش کند تا وقتی که از رکوع برخیزد؛

۴. کسی که «برخاستن از رکوع» یا «طمأنینه و آرامش در برخاستن از رکوع» را فراموش

کند تا وقتی که سجده کند؛

۵. کسی که «ذکر» یا «سجده بر اعضای هفت گانه» یا «طمأنینه» در سجده اول را فراموش کند تا وقتی که از سجده برخیزد؛

۶. کسی که «برخاستن از سجده» یا «آرام گرفتن در برخاستن از سجده» را فراموش کند تا وقتی که به سجده دوم برود؛

۷. کسی که «ذکر» یا «سجده بر اعضای هفت گانه» یا «آرام گرفتن» در سجده دوم را فراموش کند تا وقتی که سر از سجده بردارد.

در همه این مسائل نمازگزار نمازش را به پایان می‌رساند و نیاز به انجام کار خاصی نیست.

پرسش: مسائلی که نمازگزار باید کار سهو را در خود نماز انجام دهد و سجده سهو ندارد،

کدام‌اند؟

پاسخ: این مسائل عبارت‌اند از:

۱. کسی که قرائت حمد را فراموش کند و سوره را قرائت کند باید حمد و سوره را قرائت

کند؛

۲. کسی که رکوع را فراموش کند و پیش از سجده به یاد آورد باید بایستد و رکوع و سجده

کند؛

۳. کسی که دو سجده یا یکی از دو سجده یا تشهد را ترک کند و پیش از رکوع رکعت بعدی

به یاد آورد باید برگردد و آنچه را که ترک کرده است انجام دهد، سپس بایستد و آنچه را از

قرائت و تسبیح لازم است انجام دهد؛ سپس رکوع کند.

در همه این مسائل همان‌طور که دیدیم- نمازگزار نماز را تصحیح می‌کند و آنچه را

فراموش کرده است در خود نماز به‌جا می‌آورد و واجب نیست پس از پایان نماز دو سجده سهو

را انجام دهد.

پرسش: اگر صلوات بر نبی و آل نبی (علیهم‌السلام) را ترک گفته باشد، حکم چیست؟

پاسخ: پس از سلام، آن را قضا کند.

پرسش: مسائلی که نمازگزار باید تصحیح کند و آنچه را فراموش شده انجام دهد و سجده سهو کند، کدامند؟

پاسخ: کسی که یک سجده یا تشهد را سهواً ترک کند و یادش نیاید تا وقتی که در رکعت بعدی رکوع کند، باید هر کدام را یا هر دو را - اگر هر دو را فراموش کرده است - پس از نماز قضا کند و دو سجده سهو به جا آورد.

۳. حالت شك و تردید

پرسش: حکم شك در تعداد رکعت‌های نمازهای دورکعتی یا سه رکعتی چیست؟

پاسخ: کسی که در تعداد رکعت‌های نماز واجب دورکعتی شك کند باید آن را تکرار کند - مثل نماز صبح، مسافر، عید قربان و عید فطر اگر واجب باشد (یعنی شروط واجب بودن دارا باشد) و نماز کسوف - و حکم نماز مغرب نیز به همین صورت است.

پرسش: کسی که در چیزی از اعمال نماز شك کند و بعد یادش بیاید حکم چیست؟

پاسخ: اگر در محل شك باشد (از محل آن عمل مشکوک عبور نکرده باشد) آن عمل مورد شك را انجام می‌دهد و نمازش را به پایان می‌رساند (مثل کسی که در تکبیرة الاحرام شك کند و هنوز داخل در قرائت نشده باشد که در این صورت تکبیرة الاحرام را می‌گوید و سپس قرائت را شروع کند؛ همچنین مانند کسی که در قرائت سوره شك کند و هنوز رکوع نکرده باشد که باید سوره را قرائت کند و بعد رکوع کند)؛ ولی اگر از محل آن گذشته باشد (مثل کسی که پس از قرائت، در تکبیرة الاحرام، در رکوع یا در خوانده شدن سوره شك کند) به نمازش ادامه می‌دهد و فرقی نمی‌کند که آنچه مورد شك واقع شده رکن است یا رکن نیست، در دو رکعت اول باشد یا در دو رکعت پایانی.

پرسش: اگر نیت نماز خواندن کند و شك کند که آیا به عنوان مثال - نماز ظهر را نیت کرده

است یا نماز عصر، نماز واجب را نیت کرده است یا نماز نافله، حکم چیست؟

پاسخ: نیت را تکرار کند.

پرسش: اگر نمازگزار نداند چند رکعت نماز خوانده است، چه حکمی دارد؟

پاسخ: نماز را تکرار کند.

پرسش: اگر در تعداد رکعت‌های نماز چهار رکعتی شک کند، حکمش چیست؟

پاسخ: اگر در دو رکعت اول از نماز چهار رکعتی شک کند، نمازش را تکرار کند و اگر به دو رکعت اول یقین داشته باشد و در بقیه رکعت‌ها شک کند، واجب است احتیاط کند.

پرسش: چگونه احتیاط کند؟

پاسخ: موضوعات مربوط به احتیاط چهار مسئله است:

۱. کسی که بین رکعت دو و سه شک کند بنا را بر سه می‌گذارد و نماز را به پایان می‌رساند و تشهد و سلام می‌دهد و بعد از سلام یک رکعت ایستاده یا دو رکعت نشسته می‌گزارد.
۲. کسی که بین رکعت سه و چهار شک کند بنا را بر چهار می‌گذارد و تشهد و سلام می‌دهد و مانند مسئله قبلی احتیاط می‌کند.
۳. کسی که بین رکعت دو و چهار شک کند بنا را بر چهار می‌گذارد، تشهد و سلام می‌دهد و سپس دو رکعت ایستاده می‌خواند.
۴. کسی که بین رکعت دو و سه و چهار شک کند بنا را بر چهار می‌گذارد، تشهد و سلام می‌دهد و سپس دو رکعت ایستاده و دو رکعت نشسته می‌خواند.

پرسش: آیا غیر از روشی که گفتید راه دیگری نیز وجود دارد که نمازگزار (در صورت بروز

شک‌های چهارگانه فوق و موارد دیگر) عمل کند؟

پاسخ: در همه این صورت‌ها و موارد دیگر بهتر است نمازگزار بنا را بر کمتر بگذارد؛ بنابراین اگر وضعیت شک در کمتر از رکعت چهارم باشد (مثلاً بین دو و سه شک کند) بنا را بر کمتر بگذارد، نمازش را به پایان برساند و دو سجده سهو کند و اگر عدد کمتر، چهار باشد (مثلاً در تشهد شک کند که آیا در رکعت چهارم است یا پنجم) بنا را بر چهار بگذارد، سلام کند و دو

۱۵۲ احکام شریعت در قالب پرسش و پاسخ، جلد دوم

سجده سهو به جا آورد و اگر در رکعت چهارم شک کند و هنوز نمازش را به پایان نرسانده باشد (به عنوان مثال شک کند که آیا در رکعت چهارم است یا پنجم) نماز را به پایان برساند، سلام دهد و دو سجده سهو به جا آورد.

سایر مسائل مربوط به احکام شک:

پرسش: اگر به یکی از دو طرف شکش یقین حاصل نکند و در گمانش غلبه به یک طرف حاصل شود، باید چه کار کند؟

پاسخ: بنا بر گمان و ظن خود بگذارد و حکم آن مانند وقتی است که می داند.

پرسش: اگر بخواهد نماز احتیاط بخواند در نماز احتیاط چه چیزی تعیین شده است؟

پاسخ: در نماز احتیاط فقط قرائت فاتحه تعیین شده است.

پرسش: اگر پیش از نماز احتیاط کار باطل کننده نماز انجام دهد، حکمش چه خواهد

بود؟

پاسخ: نمازش باطل است و باید آن را تکرار کند.

پرسش: کسی که در سهو، سهو کند (مثل کسی که در نماز احتیاط دچار سهو می شود)

حکمش چیست؟

پاسخ: توجه نکند و نمازش را بخواند.

پرسش: اگر مأموم در نماز جماعت دچار سهو شود، حکمش چیست؟

پاسخ: به نماز امام اعتماد کند.

پرسش: اگر مأمومین پشت سر امام جماعت مراقب نماز او باشند، آیا طبق حکم شک

عمل کند؟

پاسخ: اگر مأمومین پشت سر امام مراقب نماز او باشند، شکی برای امام وجود نخواهد

داشت.

پرسش: آیا احکام سهو و شک در برخی وضعیت‌ها ساقط می‌شوند؟

پاسخ: بله، اگر زیاد باشند؛ اگر سهو و شک زیاد باشد دیگر حکمی نخواهند داشت [به چنین شک‌هایی اعتنا نمی‌شود].

پرسش: چگونه می‌توان برای بسیار بودن سهو و شک - که احکام سهو و شک را ساقط می‌کند - حد و مرزی تعیین کرد؟

پاسخ: در خصوص بسیار بودن، به آنچه به‌طور معمول کثرت نامیده می‌شود مراجعه کند. کسی که یک مرتبه در روز شک می‌کند «کثیرالشک» [کسی که بسیار شک می‌کند] محسوب می‌شود.

پرسش: احکامی که بیان شد مربوط به نمازهای واجب بود. حال سؤالی که مطرح می‌شود این است: کسی که در تعداد رکعت‌های نافله شک کند، آیا بنا را بر کمتر بگذارد یا بر بیشتر؟

پاسخ: بنا را بر بیشتر بگذارد؛ ولی اگر بنا را بر کمتر بگذارد بهتر خواهد بود.

دو سجده سهر

در این بخش در مبحث «خلل واقع شده در نماز» به دو سجده سهر می‌پردازیم. گفتیم در برخی مسائل مربوط به سهو، انجام دادن دو سجده سهر واجب است؛ اما چگونگی آن و احکام مربوطه به آن را در سؤالات بعدی خواهیم خواند:

پرسش: سجده سهر چه هنگامی واجب است؟

پاسخ: دو سجده سهر برای افراد زیر واجب است:

۱. کسی که از روی سهو سخنی بگوید؛

۲. کسی که نابجا سلام دهد؛

۳. کسی که بین چهار و پنج شک کند؛

۴. کسی که در تعداد رکعت‌های نماز چهار رکعتی به دو رکعت اول یقین داشته باشد و در بقیه رکعت‌ها شک کند و بخواهد بنا را بر کمتر بگذارد؛ به صورتی که حکمش گفته شد؛
۵. کسی که یک سجده یا تشهد را فراموش کند و تا پیش از رکوع به یادش نیاید باید سجده یا تشهد را پس از نماز قضا کند و دو سجده سهو به جا آورد؛
۶. کسی که بداند دو سجده از دو رکعت مختلف را ترک کرده است، اما نداند از کدام رکعت‌ها؛ چنین شخصی پس از نماز دو سجده را قضا می‌کند و دو سجده سهو نیز به جا می‌آورد؛
۷. کسی که در تعداد رکوع‌های نماز آیات شک کند، بنا را بر کمتر می‌گذارد و سجده سهو نیز بجا می‌آورد.

پرسش: اگر کسی که سجده سهو بر او واجب می‌شود امام جماعت باشد، آیا بر مأموم نیز واجب است سجده سهو انجام دهد؟

پاسخ: اگر برای امام سببی برای سجده سهو پیش بیاید واجب است مأموم نیز همراه امام سجده کند.

پرسش: اگر سهو فقط برای یکی (مثلاً فقط مأموم یا فقط امام) پیش بیاید حکم چیست؟

پاسخ: حکم فقط برای او خواهد بود؛ یعنی احکام سهو فقط بر کسی که سهو برایش پیش آمده است جاری می‌شود.

پرسش: دو سجده سهو را چه هنگام باید انجام دهد؟

پاسخ: برای زیادت و نقصان، زمان دو سجده سهو پس از سلام است.

پرسش: سجده سهو را چگونه باید انجام داد؟

پاسخ: نیت کند؛ سپس مستحب است تکبیر بگوید، سجده کند، بعد از سجده برخیزد، سپس سجده کند، بعد برخیزد، تشهد سبک بگوید و سلام دهد.

پرسش: منظور شما از تشهد سبک چیست؟

پاسخ: مقصود این است که بگوید: «أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ».

پرسش: آیا در دو سجده سهو، گفتن ذکر واجب است؟

پاسخ: واجب نیست، بلکه مستحب است.

پرسش: اگر دو سجده سهو را از روی عمد انجام ندهد، آیا نمازش باطل می شود؟

پاسخ: باطل نمی شود، ولی لازم است دو سجده سهو را انجام دهد؛ حتی اگر دیرزمانی به طول بینجامد.

(۶)

قضای نمازها

در این مبحث، احکام قضای نمازها و مسائل مربوط به آن را در سه بخش بیان خواهیم کرد:

۱. سبب قضا

پرسش‌ها و پاسخ‌ها مربوط به این بخش:

پرسش: قضای نماز، چه زمانی ساقط می‌شود؟

پاسخ: با وجود هفت مسئله، قضای نماز ساقط می‌گردد: صغیر بودن، جنون، بی‌هوشی، حیض، نفاس، کُفر اصلی و عدم امکان انجام آنچه نماز با آن مباح می‌شود که شامل وضو، غسل یا تیمم است (یعنی کسی که به دو پاک‌کننده «آب و خاک» دسترسی ندارد).

پرسش: غیر از مسائل ذکر شده اگر نماز قضا شود، حکمش از نظر قضای نماز چه خواهد بود؟

پاسخ: قضا بر او واجب است؛ همان طور که اگر فریضه را ترک کند و آن را عمدتاً یا سهواً انجام ندهد قضایش بر او واجب می‌شود؛ غیر از نماز جمعه و عید قربان و عید فطر که همان طور که گفته شد اگر از دست برونند، قضا ندارند.

پرسش: آیا قضا از بیمار ساقط می‌شود؟

پاسخ: قضای نماز از او ساقط نمی‌شود.

پرسش: کسی که قضای نمازهای فراوانی بر ذمه‌اش دارد، اما اکنون در عافیت نیست، حکم قضای نمازهایش چه خواهد بود؟

پاسخ: بیماری که قضای نماز روزهایی را که در عافیت بوده است بر ذمه‌اش دارد، اگر

امید به شفایافتن از بیماری اش وجود دارد باید منتظر بماند تا شفا یابد و قضا کند؛ و در غیر این صورت قضای آن نمازها را به هر صورتی که امکان پذیر است مثل حالت نشسته یا سایر موارد برحسب وضعیت و بیماری اش به جا آورد.

پرسش: اگر بیماری به گونه ای باشد که فکر بیمار را سلب کند و موجب نشناختن وقت نماز و احکام شود، آیا باز هم نماز بر او واجب است تا در صورت شفایافتن قضا کند؟ یا در صورت مردن در همان وضعیت، پسر بزرگترش قضا کند؟

پاسخ: اگر هنوز واجب بودن نماز را می فهمد واجب است با رعایت حدود نماز به مقداری که امکانش وجود دارد نماز بخواند - که توضیح این مطلب گذشت - ولی اگر بیماری به گونه ای بر او غالب شود که آگاهی به وجوب نماز را از دست بدهد و حتی در صورت بیداری هم متوجه وجوب نماز نشود، این وضعیت او، همانند فرد مجنون و بی هوش است و در احکام ساقط شدن ادا و قضای نماز، حکم مجنون و بی هوش بر وی جاری می شود.

پرسش: اگر در وقت فریضه بخوابد تا اینکه وقت نماز تمام شود، آیا قضا بر او واجب است؟
پاسخ: بله.

پرسش: اگر مکلف با انجام کاری؛ مثل مست شدن یا نوشیدن داروی بی هوشی، عقلش زایل شود، آیا قضا کردن واجب خواهد بود؟
پاسخ: قضا واجب است؛ زیرا خود او به طور غالب باعث زوال عقلش شده است.

پرسش: اگر غذای مسمومی را میل کند که منجر به بی هوشی شود، آیا باید قضا کند؟
پاسخ: قضا ندارد.

پرسش: حکم کسی که مرتد شود در صورتی که مسلمان بوده و مرتد شده است یا کافری که مسلمان شده، سپس کافر شده است - از نظر قضای نماز چیست؟
پاسخ: قضای نماز مدتی که مرتد شده، بر او واجب است.

۲. نمازهایی که قضا می‌شوند

پرسش: نمازهایی که واجب است قضا شوند، کدام‌اند؟

پاسخ: قضای نماز واجبی که فوت شده واجب است، فرقی نمی‌کند عمداً فوت شده باشد یا از روی سهو، به استثنای نماز جمعه، عید قربان و نماز عید فطر.

پرسش: قضای نماز آیات چگونه است؟

پاسخ: گفته شد که نماز آیات (اگر از حاصل شدن آن آیه اطلاع نداشته باشد) قضا ندارد، به استثنای کسوف (و خسوف) به شرط اینکه تمام قرص خورشید (یا ماه) تاریک شده باشد. اگر بداند آیه اتفاق افتاده است و در خواندن نماز کوتاهی یا آن را فراموش کند، قضا کردن نماز تمام آیاتی که نمازشان واجب است، واجب می‌شود (چه کسوف و چه سایر موارد).

پرسش: قضای نماز نافله چگونه است؟

پاسخ: قضای نماز نافله‌ای که وقت معینی دارد مستحب مؤکد است، اگر به دلیل بیماری که عقل را زایل نمی‌کند فوت شود؛ و مستحب است برای هر رکعت یک مد ($\frac{۳}{۴}$ کیلوگرم) و اگر نتوانست برای هر روز یک مد صدقه بدهد.

پرسش: چه زمانی قضا کردن نماز واجب می‌شود و صحیح خواهد بود؟

پاسخ: قضای نمازی که از دست رفته است مادامی که وقت نماز فعلی تنگ نشده باشد، واجب است و قضای فریضه قبلی باید پیش از قضای فریضه بعد از آن قضا شود؛ مانند قضای نماز ظهر که باید بر قضای عصر مقدم داشته شود و قضای عصر بر مغرب و مغرب بر عشا، فرقی نمی‌کند نمازی که می‌خواهد قضا کند برای امروز باشد (مثلاً اگر نماز صبح امروزش قضا شود و بخواند نماز ظهر را بخواند اول باید نماز صبح را قضا کند) یا نمازهای روز گذشته باشد (مثلاً اگر نماز یک روز قضا شود باید با ترتیب قضای آن‌ها را بخواند). اگر نمازهایی را از دست بدهد که بستگی به نماز واجب در حال حاضرش نداشته باشد (مثلاً وقت نماز ظهر برسد و نماز مغرب و عشا روز گذشته‌اش از دست رفته باشد) واجب نیست آن‌ها را پیش از

نماز ظهر بخواند؛ بلکه می‌تواند نماز ظهر و عصر را بخواند؛ سپس قضای نماز مغرب و عشا (مربوط به روز گذشته) را به جا آورد.

اگر فریضه‌های پراکنده‌ای از چند روز را از دست داده باشد نیز وضعیت به همین صورت خواهد بود؛ مثلاً اگر نماز صبح و عصر و عشا از چند روز متفاوت را از دست داده باشد، می‌تواند عشا را پیش از صبح و عصر، یا عصر را پیش از صبح و عشا قضا کند.

پرسش: اگر نماز قضایی بر عهده‌اش باشد و فراموش کند و نماز واجب فعلی‌اش را بخواند، آیا باید نماز فعلی را تکرار کند؟

پاسخ: آنچه را خوانده است تکرار نمی‌کند و نماز فوت‌شده را پس از آن قضا می‌کند.

پرسش: اگر وسط نماز به یاد بیاورد که فریضه قبلی بر عهده‌اش است، چه حکمی خواهد داشت؟

پاسخ: اگر تغییرنیت ممکن باشد نیتش را به فریضه قبلی تغییر دهد مثلاً کسی که نماز صبحش قضا شده و نماز ظهر را شروع کرده، اگر در رکعت اول یا دوم به یاد آورد، می‌تواند نیتش را به صبح تغییر دهد و نماز ظهر را پس از آن به جا آورد. و اگر تغییرنیت ممکن نباشد، نماز از دست‌رفته را پس از آن به جا آورد.

پرسش: اگر بداند فریضه فوت‌شده‌ای بر عهده دارد و با این وجود نماز واجب فعلی‌اش را بخواند، چه حکمی خواهد داشت؟

پاسخ: باید تکرار کند؛ به این معنی که اول نماز از دست‌رفته را بخواند و سپس فریضه فعلی‌اش را.

پرسش: اگر نافله‌ای را شروع کند و وسط نافله یادش بیاید که فریضه‌ای را از دست داده است، وظیفه‌اش چیست؟

پاسخ: باید فریضه را شروع کند؛ به این معنا که از نافله به فریضه فوت‌شده تغییرنیت نمی‌دهد؛ بلکه نافله را تمام می‌کند و پس از آن فریضه‌ای را که از دست داده است می‌خواند.

پرسش: نماز از دست رفته، در سفر یا در وطن را چگونه قضا کند؟

پاسخ: نماز مسافر را باید به صورت شکسته قضا کند، حتی اگر در وضعیت نماز کامل باشد؛ و قضای نماز کامل را باید به صورت کامل بخواند، حتی اگر در سفر باشد.

پرسش: اگر در سفر باشد و مثلاً نماز ظهر و عصر را در سفر نخوانده باشد و هنگام رسیدن به وطن غروب شود، آیا باید آن را به صورت شکسته قضا کند یا به صورت تمام؟

پاسخ: نمازی که از دست رفته باید به همان صورت که از دست رفته است قضا شود؛ بنابراین اگر هنگام غروب در سفر باشد [یعنی پیش از رسیدن به وطن غروب نشده باشد] آنچه را قضا شده است به صورت شکسته قضا کند و اگر غروب پس از رسیدن به وطن و پیش از ادای نماز اتفاق بیفتد، نمازش را به صورت کامل قضا کند.

برخی دیگر از مسائل مربوط به قضای نمازها:

پرسش: کسی که یکی از فریضه‌های پنج‌گانه‌اش از دست برود و نداند کدام فریضه است، کدام یک را قضا کند؟

پاسخ: یک نماز صبح و یک نماز مغرب به همراه یک نماز چهار رکعتی از آنچه در ذمه دارد قضا کند (یعنی یک نماز چهار رکعتی می‌خواند و نیت ظهر یا عصر یا عشا نمی‌کند و فقط باید نیت آنچه را در ذمه دارد، داشته باشد). این در خصوص حالت حضور [نماز کامل] است، اما اگر در سفر باشد یک نماز مغرب و یک نماز دورکعتی به نیت آنچه در ذمه دارد قضا کند.

پرسش: اگر یکی از فریضه‌های پنج‌گانه به صورت نامعین چند بار از دست برود و تعدادش را نداند، چند بار قضا کند؟

پاسخ: باید به روشی که گفتیم (یعنی صبح و مغرب و چهار رکعت از آنچه بر ذمه دارد) قضا کند تا جایی که گمانش غالب شود بر اینکه آنچه را بر عهده دارد، انجام داده است.

پرسش: اگر نماز معینی را از دست بدهد، ولی نداند چند بار از دست داده است چند بار

قضا کند؟

پاسخ: آن نماز را تکرار کند تا جایی که غلبه در گمایش حاصل شود که به آنچه بر عهده‌اش دارد وفا کرده است.

پرسش: اگر چندین نماز را از دست بدهد، بدون اینکه تعداد و خود نمازها را بداند چگونه قضا کند؟

پاسخ: چند روز پشت سرهم قضا به جا آورد تا جایی که بداند آن چیزی که بر عهده‌اش بوده را ضمن آن نمازها انجام داده است.

۳. باطل بودن نماز اجاره‌های [دریافت اجرت]

این مسئله مهمی است که فقهای آخرالزمان حلالش کرده‌اند. مجوز صادر کرده‌اند که برای نماز، اجرت [دستمزد] گرفته شود. این موضوع با توجه به تناسبی که با قضای نماز میت دارد، در این بخش مطرح می‌شود:

پرسش: حکم دریافت مزد و اجرت برای نمازی که به نیابت از میت خوانده می‌شود چیست؟

پاسخ: دریافت اجرت برای نمازی که به نیابت از میت خوانده می‌شود باطل است؛ زیرا در چنین نمازی نیت «قربة الی الله سبحان» دیده نمی‌شود و اگر دستمزدی وجود نداشته باشد چنین شخصی به نیابت از میت نمازی نمی‌خواند؛ بنابراین نماز او «قربة الی المال» [نزدیکی به مال] است نه «قربة الی الله سبحان».

پرسش: نمازی را که بر عهده میت است، چه کسی باید بخواند؟

پاسخ: بر پسر بزرگتر واجب است نمازی را که بر عهده والدینش است قضا کند. اگر پسر بزرگتر موجود نباشد یا موجود باشد، ولی نتواند آنچه بر ذمه والدین است را قضا کند، یک شخص داوطلب می‌تواند نمازی را که بر عهده میت است به جا آورد و اگر داوطلبی پیدا نشود،

برای نماز هر شبانه‌روز یک مد طعام از طرف میت صدقه داده می‌شود.

پرسش: حکم مالی که برای نماز اجاره‌ای از شخص متوفی گرفته شده است چیست؟

پاسخ: طبق آنچه گفته شد عمل می‌شود (یعنی برای نماز هر شبانه‌روز یک مد طعام از طرف میت صدقه داده می‌شود).

پرسش: حکم کسی که در گذشته این کار را انجام داده و برای نماز پولی دریافت کرده

است چیست؟

پاسخ: برای آنچه در خصوص نماز در گذشته مزد و اجرتی دریافت کرده است؛ اگر

نمی‌دانسته که این کار بدعت است و در قرآن یا سنت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اهل بیت (علیهم السلام) تشریح نشده است چیزی بر عهده‌اش نخواهد بود، اما در خصوص اجرت نمازهای اموات (که بر ولایت حجت خدا در زمان خود از دنیا رفته‌اند یا امواتی که وضعیتشان نامعلوم است) که دریافت کرده ولی بجا نیاورده است، می‌تواند این اموال را از طرف میت با توجه به مبلغی که گفتیم صدقه بدهد؛ همچنین در خصوص امواتی که در گذشته برای قضای نمازشان اجرت گرفته است (در حالی که نمی‌دانسته دریافت اجرت برای نماز بدعت است)، می‌تواند نماز آن‌ها را قضا کند؛ اما اکنون برای قضا کردن از طرف آنان نیت قربه‌الی الله می‌کند، نه قربه‌الی المال که در گذشته گرفته است. در خصوص قضای نماز، به‌جا آوردن قضا در شب بیست‌وسوم ماه رمضان معادل هزار ماه است؛ پس اگر بر ذمه شخصی مثلاً قضای یک سال یا ده سال یا حتی هزار ماه باشد، قضا کردن نماز یک شبانه‌روز در شب قدر برایش کفایت می‌کند.

پرسش: اگر مکلف حکم را نمی‌دانسته و اموالی را که در مقابل نماز خواندن به نیابت از

میت گرفته است خرج کرده باشد، وظیفه‌اش چه خواهد بود؟

پاسخ: اگر فقیر و نیازمند آن مال بوده و آن را برای غذای خود و خانواده‌اش خرج کرده

باشد، این اموال صدقه‌ای خواهد بود از طرف میت برای قضای آن نمازهایی که بر ذمه داشته است، ولی اگر بی‌نیاز بوده است، باید به‌نحوی که در پاسخ‌های پیشین بیان شد آن مال را از طرف میت صدقه دهد.

پرسش: آیا دریافت اجرت برای گرفتن روزه و خواندن قرآن هم همین حکم را دارد؟

پاسخ: حکم روزه هم مثل نماز است، ولی دریافت اجرت برای خواندن قرآن با صدای بلند [به صورت آشکار و بلند] جایز است، حتی اگر هیچ انسانی نزدش حاضر نباشد؛ زیرا برخی از جن‌های مؤمن که شما نمی‌بینید، حاضر خواهند شد.

(۷)

نماز جماعت

طی سه سرفصل به تبیین احکام نماز جماعت خواهیم پرداخت: نماز جماعت، شروط امام در نماز جماعت و احکام نماز جماعت؛ و در پایان با توجه به اینکه نماز جماعت اغلب در مساجد اقامه می‌شود- برخی از احکام مربوط به مساجد را نیز بیان خواهیم کرد.

احکام مربوط به این سرفصل‌ها:

۱. نماز جماعت

پرسش: انجام نماز فریضه به صورت جماعت چه حکمی دارد؟

پاسخ: به جماعت خواندن همه نمازهای واجب، مستحب (یعنی نمازهای یومیه و قضای آن‌ها، نماز طواف، آیات و نماز میت) و برای نمازهای شبانه‌روز [یومیه] مستحب مؤکد است.

پرسش: نماز جماعت چه زمانی واجب می‌شود؟

پاسخ: به جماعت خواندن نماز، جز در نماز جمعه، نماز عید فطر و نماز عید قربان در صورت فراهم شدن شرایط وجوب- واجب نمی‌شود، ولی اگر شرایط وجوب فراهم نشود، خواندن نماز عید فطر و قربان به صورت جماعت مستحب خواهد بود.

پرسش: آیا می‌توان نافله‌ها را به صورت جماعت خواند؟

پاسخ: به جماعت خواندن هیچ‌یک از نافله‌ها جایز نیست، جز در خصوص نماز طلب باران، عید فطر و قربان، در صورتی که شرایط وجوبشان فراهم نشود، و اگر شرایط وجوب نماز فطر و قربان فراهم گردد همان طور که قبلاً گفته شد- به جماعت خواندن آن‌ها واجب خواهد بود.

پرسش: مکلف در چه صورتی می‌تواند به نماز جماعت برسد؟

پاسخ: در دو حالت می‌توان به جماعت رسید:

۱. مأموم به رکوع امام برسد؛ یعنی مأموم هم‌زمان با رکوع امام رکوع کند؛ یعنی اینکه مأموم قبل از رکوع به نمازجماعت ملحق شده است.

۲. مأموم در حالی که امام در رکوع است به جماعت برسد؛ یعنی امام رکوع کرده و در حال گفتن ذکر است یا ذکر را تمام کرده است و سپس مأموم به او ملحق می‌گردد، تکبیر می‌گوید و رکوع می‌کند، در حالی که امام هنوز در رکوع است و از رکوع برنخاسته؛ در این حالت نیز مأموم به جماعت رسیده است.

پرسش: کمترین تعداد نفراتی که جماعت با آن حاصل می‌شود، چند نفر است؟

پاسخ: دو نفر؛ که یکی از آن دو امام است.

پرسش: آیا با وجود حائلی میان امام و مأموم نمازجماعت صحیح خواهد بود؟

پاسخ: در صورت وجود داشتن حائلی بین امام و مأموم که مانع مشاهده باشد (مثل حصار و پوشش) نمازجماعت صحیح نخواهد بود، مگر اینکه مأموم، زن باشد و از پشت این حائل اقتدا کند.

پرسش: آیا نوع حائلی که بانوان می‌توانند از پشت آن اقتدا کنند، تأثیری در حکم دارد؟ گاهی این حائل، حصار است، گاهی حصار و دیوار دارای پنجره یا در باز است و گاهی یک پرده است و به همین ترتیب.

پاسخ: اگر دیوار و حصار، پنجره داشته باشد به‌طوری که امام دیده شود به چنین حائلی حصار مانع از مشاهده اطلاق نمی‌شود؛ اما اگر حصارى باشد که مانع هرگونه اتصالی به امام و حتی مانع شنیدن صدایش باشد در این صورت اصلاً نمی‌توان تصور کرد که در آنجا نمازجماعتی برقرار باشد. پس حائلی که با وجود آن، نماز بانوان پشت‌سر امام صحیح خواهد بود، حائلی است که حداقل مانع از شنیدن صدای امام یا صدای کسی که حرکت امام را به مأمومین می‌رساند نشود؛ مثل پرده یا دیوار کوتاه یا دیوار آجری نازک یا دیواری که حفره‌ای دارد و به همین ترتیب.

پرسش: آیا در صورتی که مکان امام بالاتر از مأموم باشد، نماز جماعت منعقد می‌شود؟

پاسخ: اگر مکان امام بالاتر از مأموم مثلاً روی یک سازه بلند قابل توجه باشد جماعت منعقد نمی‌شود.

پرسش: اگر نماز بر زمین شیب‌دار خوانده شود، آیا جایز است امام بر مکان بالاتر بایستد؟

و آیا بودن مأموم در مکان پایین‌تر از او تأثیری در صحت جماعت دارد؟

پاسخ: جایز است امام بر بالای زمین شیب‌دار قرار گیرد و جماعت صحیح است.

پرسش: آیا جایز است مأموم روی سازه‌ای بلند و امام روی زمین بایستد؟

پاسخ: بله؛ جایز است و جماعت صحیح است.

پرسش: فاصله مؤثر در صحت نماز جماعت چقدر است؟

پاسخ: فاصله بین مأموم و امام به مقداری که به‌طور معمول زیاد محسوب شود (بیشتر از

یک متر بین مأموم و امام) جایز نیست، به شرط اینکه میان مأموم و امام صف‌های متصل وجود نداشته باشد، اما اگر صف‌ها متوالی و پشت‌سرهم باشند اشکالی وجود نخواهد داشت؛ در این صورت کسی که در صف پایانی، نماز می‌خواند با وجود فاصله بین او و امام، نمازش صحیح است زیرا بینشان صف وجود دارد.

پرسش: حکم قرائت مأموم پشت‌سر امام چیست؟

پاسخ: مکروه است مأموم پشت‌سر امام قرائت کند، مگر در صورتی که نماز جهری [قرائت

با صدای بلند] باشد و صدای امام حتی همه‌همه امام (صدایی که الفاظش قابل تشخیص نیست) را نشنود؛ که در این صورت می‌تواند قرائت کند و کراهتی برایش نخواهد داشت.

پرسش: اگر امام از کسانی محسوب شود که نمی‌توان به او اقتدا کرد، اگر کسی ناگزیر

از ایستادن پشت‌سر او باشد آیا باید قرائت کند؟

پاسخ: واجب است قرائت کند؛ زیرا نمازش فراداست، نه جماعت.

پرسش: آیا پیروی مأموم از امام واجب است؟

پاسخ: بله؛ واجب است از او متابعت کند.

پرسش: اگر مأوم در رکوع یا سجود به دلیل ناآگاهی از وضعیت امام، پیش از او برخیزد چه حکمی خواهد داشت؟

پاسخ: اگر از وضعیت امام ناآگاه باشد یا فراموش کند و پیش از او برخیزد باید به پیروی از امام برگردد.

پرسش: اگر مأوم به گمان اینکه امام به رکوع یا سجود رفته است، به رکوع یا سجده برود وظیفه اش چیست؟

پاسخ: باید برگردد و از امام تبعیت کند.

پرسش: اگر مأوم عمداً پیش از امام به رکوع برود در حالی که از وضعیت امام آگاه است (یعنی عمداً پیش از امام رکوع کند) چه حکمی خواهد داشت؟

پاسخ: اگر نیت فرادا کرده و به رکوع رفته است نمازش را به صورت فرادا به پایان می‌رساند و در غیر این صورت نمازش باطل می‌شود.

پرسش: آیا جایز است مأوم جلوی امام بایستد؟

پاسخ: جایز نیست.

پرسش: آیا در نیت اقتدا و قصدکردن، حتماً باید امام را معین کند؟

پاسخ: بله؛ باید امام را معین کند. اگر در مقابلش دو نفر باشند و نیت اقتدا به آن دو یا یکی از آن دو کند ولی [فرد را] را معین نکند، نماز جماعت از سوی او منعقد نمی‌شود.

پرسش: اگر دو نفر نماز بگزارند و هر کدام بگویند: «من امام جماعت بودم» حکم نماز آن دو چیست؟

پاسخ: نماز هر دو صحیح است.

پرسش: اگر هر کدام از آن دو بگویند «من مأوم بودم» حکم چیست؟

پاسخ: نماز هیچ کدام صحیح نیست.

پرسش: اگر هر دو در نیت خود شک کنند (یعنی هر دو شک کنند که آیا نیت امام جماعت بودن کرده‌اند یا نیت مأموم بودن) حکم چیست؟
پاسخ: نماز هیچ‌کدام از این دو نفر صحیح نیست.

پرسش: آیا کسی که نماز فریضه می‌خواند جایز است به کسی که فریضه دیگری می‌خواند اقتدا کند؟ (مثلاً امام نماز ظهر می‌خواند و مأموم می‌خواهد نماز عصر بخواند).
پاسخ: کسی که نماز فریضه می‌خواند می‌تواند به شخص دیگری که نماز واجب می‌خواند اقتدا کند، حتی اگر دو فریضه مختلف بخوانند.

پرسش: کسی که یک فریضه را به‌تنهایی به جا آورده است اگر آن را مجدداً به‌صورت جماعت بخواند، نمازش چه حکمی خواهد داشت؟

پاسخ: کسی که نمازش را به‌تنهایی خوانده است اگر کسی را بیابد که آن نماز را می‌خواند مستحب است آن نماز را مجدداً به جماعت بخواند، چه امام شود چه مأموم (یعنی مستحب است آن را تکرار کند و فرقی نمی‌کند که در جماعت، امام باشد یا مأموم) و کسی که به‌تنهایی نماز می‌خواند و سپس آن نماز را به‌صورت جماعت تکرار می‌کند «متنقل» نامیده می‌شود.

پرسش: آیا جایز است مفترض [کسی که نماز واجب می‌خواند] به متنقل اقتدا کند؟ یا برعکس؟

پاسخ: جایز است متنقل (کسی که به‌تنهایی نماز گزارده است و حالا می‌خواهد آن را به‌صورت نماز جماعت تکرار کند) به مفترض (کسی که فریضه می‌گزارد) و متنقل اقتدا کند؛ همچنین در برخی موارد جایز است مفترض به متنقل اقتدا کند (مثل اقتدای مفترض به کسی که نمازش را تکرار می‌کند یا به کسی که داوطلب شده است نماز را از طرف میت قضا کند).

پرسش: محل ایستادن مأموم در نماز جماعت کجاست؟

پاسخ: اگر مأموم یک مرد باشد مستحب است در سمت راست امام بایستد، و اگر مأمومین

یک گروه باشند یا زن باشد مستحب است پشت سر امام بایستند.

پرسش: اگر امامه زن باشد، زنانی که به او اقتدا می کنند کجا می ایستند؟

پاسخ: در دو طرف او می ایستند.

پرسش: اگر نمازگزاران برهنه باشند و بخواهند نماز جماعت بخوانند چگونه می ایستند؟

پاسخ: اگر شخص برهنه با اشخاص برهنه نماز می خواند باید بنشیند و آن‌ها در کنارش بنشینند و فقط زانوهایش از آنان جلوتر باشد.

پرسش: در نماز جماعت چه مسائلی مستحب است؟

پاسخ: اگر نمازگزار قرائتش را پیش از امام تمام کند، مستحب است تسبیح بگوید تا وقتی که امام رکوع کند (یعنی اگر مأموم در رکعت سوم یا چهارم قرائت حمد را تمام کند و هنوز امام تمام نکرده باشد، مشغول به تسبیح می شود تا وقتی که امام نیز قرائت را تمام و رکوع کند و مأموم هم از او تبعیت می کند)؛ همچنین مستحب است اهل فضل در صف اول بایستند؛ و مکروه است امکان داده شود که کودکان در صف اول بایستند (یعنی مکروه است کودکان را به ایستادن در صف اول دعوت کنند).

پرسش: چه مسائل دیگری نیز در نماز جماعت مکروه است؟

پاسخ: ایستادن مأموم در یک صف مستقل به تنهایی مکروه است، مگر اینکه صف‌های قبلی پر شده باشد.

پرسش: حکم کسی که نافله را در حالی می خواند که نماز جماعت شروع شده است

چیست؟

پاسخ: اگر نماز جماعت شروع شده باشد مکروه است مأموم نافله بخواند.

پرسش: نمازگزاران چه زمانی برای نماز جماعت قیام می کنند [برمی خیزند]؟

پاسخ: وقت برخاستن برای نماز جماعت زمانی است که مؤذن بگوید «قد قامت الصلاة» و بهتر است وقتی ذکر شهادت تمام شد برخیزند؛ یعنی گفتن شهادت‌های چهارگانه.

۲. شرایط امام جماعت

پرسش: چه مواردی درباره امام جماعت معتبر است؟

پاسخ: موارد زیر در خصوص امام باید برقرار باشد:

ایمان، عدالت، عقل، پاکی ولادت (یعنی حرام زاده نباشد)، شرط داشتن بلوغ، اگر مأموم بالغ و مفترض باشد (یعنی در حال خواندن نماز فریضه باشد) کسی که نمازش را نشسته می خواند برای کسی که ایستاده می خواند امامت نکند، و کسی که اُمّی (یعنی کسی که خواندن و نوشتن بلد نیست و به خوبی قرآن نمی خواند) برای کسی که اُمّی نیست امامت نکند.

پرسش: آیا این گفته به آن معناست که بلوغ در امام شرط دائمی محسوب نمی شود؟

پاسخ: بله؛ اگر مأموم بالغ نباشد بلوغ امام شرط نیست؛ همچنین اگر مأموم نماز فریضه نمی خواند مثل نماز طلب باران و نماز عید در صورتی که نماز عید واجب نباشد. بالغ بودن امام شرط نیست.

پرسش: آیا آزاد بودن امام [یعنی بنده نبودن] جزو شرایط است؟

پاسخ: آزاد بودن شرط نیست.

پرسش: مرد بودن چطور؟

پاسخ: اگر مأمومین همگی مرد یا مرد و زن باشند، امام باید مرد باشد.

پرسش: آیا امامت زن، در نماز جایز است؟

پاسخ: زن می تواند فقط برای زنان امامت کند؛ همچنین خنثی فقط برای خنثی. زن نباید برای مرد امامت کند؛ و خنثی نیز به همین صورت.

پرسش: آیا امامت کسی که خطای گفتاری دارد یا حروف را به یکدیگر تبدیل می کند

صحیح است؟

پاسخ: اگر خطای گفتاری امام در قرائت به گونه ای باشد که معنا تغییر یابد یا مفهوم نباشد،

امامت او برای کسی که قرائتش صحیح است جایز نیست؛ همچنین امامت کسی که حروف را تبدیل می‌کند مثل شخص «تمتام» (کسی که با قرائتش معنا تغییر می‌یابد یا قرائتش مفهوم نیست) و شبیه آن (مانند کسی که تلفظ «را» و «عین» و حروف دیگر را درست ادا نمی‌کند) - برای کسی که قرائتش درست است، جایز نیست.

پرسش: آیا شرط است امام، نیت امامت کند؟

پاسخ: شرط نیست.

پرسش: برای پیش قدم شدن در نماز [برای امامت] چه کسی اولویت دارد؟

پاسخ: صاحب مسجد (یعنی امام مسجد که همیشه در آنجا نماز می‌خواند) و صاحب مقام امیری (یعنی امیر منصوب از سوی حجت خدا) و صاحب‌خانه برای تقدم در نماز اولویت دارند. هاشمی اگر شرایط امامت را داشته باشد (یعنی شرایط مذکور در امامت نماز جماعت) بر غیر هاشمی اولویت دارد.

پرسش: اگر چند امام جماعت برای نماز با یکدیگر اختلاف کنند، چه کسی مقدم

می‌شود؟

پاسخ: کسی که مأمومین او را مقدم کنند برای امامت نماز اولویت دارد و اگر نظرشان متفاوت باشد کسی که فقیه‌تر (در احکام نماز و غیره) است و سپس کسی که با تقواتر است مقدم می‌شود.

پرسش: آیا واجب است امام صدایش را به کسانی که پشت سرش هستند برساند؟

پاسخ: مستحب است امام صدای شهادتین در تشهد میانی و پایانی را به پشت سری‌هایش

برساند.

پرسش: اگر امام بمیرد یا بی‌هوش شود، تکلیف نمازگزاران چیست؟

پاسخ: به جای او کسی جانشین می‌شود تا نمازشان را به پایان برساند.

پرسش: اگر امام بخواهد در حین نماز کسی را جانشین کند، چگونه این کار را انجام

می دهد؟ و آن شخص جانشین آیا نماز را از جایی که باقی مانده است، ادامه می دهد؟ یا نماز جدیدی را آغاز می کند؟

پاسخ: با اشاره، کسی را جانشین قرار می دهد یا با دستش او را پیش می اندازد، و آن شخص جانشین نماز را از جایی که باقی مانده است به پایان می رساند.

پرسش: اگر برای امام پیشامدی رخ دهد که مجبور شود نماز را بدون تعیین جانشین رها کند، آیا نماز مأمومین باطل می شود؟ یا واجب است آنان نماز را به صورت فرادا نیت کنند و به پایان برسانند؟

پاسخ: بهتر است کسی از خودشان را به عنوان امام پیش بیندازند تا نمازشان را به صورت جماعت به پایان برسانند؛ و در غیر این صورت هرکدام از آنان می تواند نمازش را به صورت فرادا به پایان برساند.

پرسش: آیا امام مجاز است از روی اختیار کسی را به جای خود بگمارد (یعنی بدون اینکه اضطراری به ترک کردن پیش بیاید، امامتش را برای نماز باطل و ترک کند تا شخص دیگری به جای او نماز را کامل کند و مأمومین ادامه نماز را به او اقتدا کنند)؟

پاسخ: جایز است.

پرسش: چه چیزی در خصوص امام جماعت مکروه است؟

پاسخ: موضوعات زیر درباره امام جماعت مکروه است:

۱. اقتدا کردن حاضر (کسی که نمازش کامل است) به مسافر.
۲. جانشین کردن شخص دیر آمده (یعنی مکروه است به جای امام کسی را مقدم کنند که در رسیدن به جماعت به قدری دیر کرده است که مأمومین پیش از او نماز را به پایان برسانند).

پرسش: اگر شخصی که دیر کرده است جانشین شود و نماز را به جای امام به پایان برساند، آیا لازم است کار خاصی انجام دهد؟

پاسخ: وقتی نماز مأموم به پایان برسد امام به آنان اشاره می کند که سلام دهند (زیرا فرض

گرفته‌ایم که امام دیر آمده است و مأمومین پیش از او نماز را تمام می‌کنند) و سپس امام برمی‌خیزد و ادامه نمازش را می‌خواند.

۳. امامت شخص جذامی و کسی که بیماری برص و پیسی دارد.

۴. امامت شخصی که برای او حد جاری شده است؛ البته پس از توبه کردن.

پرسش: کسی که باید حد زده شود و هنوز حدش نزده‌اند ولی از گناهش توبه کرده است،

حکم امامتش چیست؟

پاسخ: صحیح است.

۵. امامت کسی که ختنه نشده است.

۶. امامت کسی که مأموم از او کراهت دارد.

۷. امامت اعرابی بر مهاجرین.

پرسش: مقصود از مهاجرین و اعرابی که امامتش بر آن‌ها مکروه است چیست؟

پاسخ: اعرابی در این زمان منطبق بر کسانی است که اهل دنیا باشند و به امور دینی کمتر

همت می‌گذارند و مهاجرین کسانی هستند که در ایمان پیشی می‌گیرند و جان و مال و تلاششان را برای یاری دین و اعتلای کلمه الله می‌بخشند.

۸. امامت کسی که تیمم کرده است بر کسانی که با آب طهارت گرفته‌اند.

۳. احکام جماعت

پرسش: در نماز جماعت، امام چه کارهایی را از طرف مأموم بر عهده می‌گیرد؟

پاسخ: امام اذان و اقامه را، اگر کسی از مأمومین متصدی انجامش نشود، بر عهده

می‌گیرد؛ همچنین قرائت در رکعت اول و دوم را بر عهده می‌گیرد؛ به علاوه تکبیر واجب برای رکوع و سجود و برخاستن از آن، بر عهده اوست و برای مأموم مستحب است.

پرسش: اگر فسق یا کفر یا طهارت نداشتن امام پس از نماز یا در حین آن، معلوم شود چه

باید کرد؟

پاسخ: اگر پس از نماز ثابت شود که امام فاسق یا کافر است یا طهارت ندارد نماز کسی که به او اقتدا کرده است باطل نیست، اما اگر مأوم از قبل می دانسته، باید نمازش را تکرار کند و اگر در حین نماز بفهمد، باید نیت فرادا کند و نمازش را به پایان برساند.

پرسش: اگر کسی وارد محل نماز شود و امام را در حال رکوع ببیند و بترسد که رکوع را از دست بدهد باید چه کار کند؟

پاسخ: رکوع می کند و می تواند در رکوعش راه برود تا به صف ملحق شود.

پرسش: اگر یک خنثی و یک زن در نمازجماعت شرکت کنند، چگونه باید پشت امام بایستند؟

پاسخ: واجب است خنثی پشت امام بایستد و زن پشت خنثی.

پرسش: اگر امام در محراب داخلی باشد (مثلاً داخل یک حصار باشد به طوری که کسانی که در اطراف صف اول هستند نتوانند او را ببینند)، در این صورت نمازخواندن پشت سر او چه حکمی دارد؟

پاسخ: نماز کسانی که مقابلش هستند (یعنی کسانی که پشت امام هستند و او را می بینند) صحیح است، نه نماز کسانی که در دو طرف صف ایستاده اند و امکان دیدن امام را ندارند؛ و نماز کسانی که پشت صف اول هستند صحیح است، زیرا آنان کسانی را که امام را مشاهده می کنند، می بینند.

پرسش: آیا جایز است مأوم در نماز از امام جدا شود؟

پاسخ: مأوم جایز نیست بدون داشتن عذر از امام جدا شود؛ همچنین بدون نیت فرادا.

پرسش: اگر با جدا شدن از امام نیت فرادا کند، حکم چیست؟

پاسخ: اگر نیت فرادا کند جایز و نمازش صحیح است.

پاسخ: آیا نمازجماعت در کشتی صحیح است؟

پاسخ: نماز جماعت در یک کشتی جایز است (امام و مأوم در یک کشتی باشند) و در چند کشتی نیز جایز است (مثلاً امام در یک کشتی باشد و مأومین در کشتی دیگر، یا امام به همراه برخی مأومین در یک کشتی باشد و برخی دیگر از مأومین در کشتی دیگر یا اینکه در چند کشتی باشند) و جماعت صحیح است چه کشتی‌ها به هم متصل و چه جدای از هم باشند.

پرسش: اگر مأوم یک نافله را شروع کند و امام برای نماز احرام ببندد آیا مأوم باید نافله را قطع کند و به او ملحق شود؟

پاسخ: اگر بترسد که نماز جماعت را از دست بدهد نافله را قطع کند و نماز جماعت را شروع کند؛ و در غیر این صورت دو رکعت را از روی استحباب به پایان برساند و سپس به جماعت بپیوندد.

پرسش: اگر مأوم یک فریضه را شروع کند و امام برای نماز احرام ببندد، مأوم باید چه کار کند؟

پاسخ: اگر نماز فریضه را شروع کرده بهتر است نیتش را به نافله تغییر دهد و دو رکعت را تمام کند، سپس به جماعت بپیوندد.

پرسش: این حکم در خصوص یک امام معمولی [غیر معصوم] برای نماز بود. حال اگر فریضه‌ای را شروع کند و خود امام معصوم برای نماز احرام ببندد، مأوم چه کار باید انجام دهد؟

پاسخ: فریضه را قطع کند و نماز جماعت را با معصوم آغاز کند.

پرسش: اگر خود امام معصوم حاضر باشد، آیا نماز جماعت واجب خواهد بود؟

پاسخ: واجب نیست.

پرسش: اگر چیزی را در همراهی با امام از دست بدهد و از ابتدا به نماز جماعت نرسد،

چه کار باید بکند؟

پاسخ: آن مقداری را که به نماز جماعت رسیده است به جا بیاورد و آن را ابتدای نماز خود محسوب کند و باقی مانده نمازش را به پایان برساند؛ بنابراین اگر وقتی که به جماعت می پیوندد امام در رکعت دوم باشد، نماز او ملحق به جماعت است و برای او رکعت اول محسوب می شود و به همین صورت.

پرسش: اگر در رکعت چهارم به امام جماعت برسد چطور؟

پاسخ: همراه او وارد نماز می شود و زمانی که امام سلام می دهد برمی خیزد و بقیه نماز خود را می خواند.

پرسش: اگر در رکعت دوم امام، به جماعت پیوندد، رکعت دوم او رکعت سوم امام خواهد بود و امام در رکعت سوم فقط حمد را می خواند. حال او که در رکعت دوم است باید چه چیزی قرائت کند؟

پاسخ: در رکعت دومش حمد و سوره را می خواند و در دو رکعت آخر فقط حمد را.

پرسش: اگر در رکعت سوم پیش از رکوع امام، به او برسد آیا واجب است تا رکوع امام منتظر شود سپس به جماعت پیوندد یا تکبیر بگوید، حتی اگر از کافی نبودن وقت برای قرائت حمد و سوره اطمینان داشته باشد؟

پاسخ: واجب نیست تا زمان رکوع امام منتظر بماند.

پرسش: اگر مأموم پس از برخاستن امام از رکوع رکعت پایانی به امام برسد باید چه کار کند؟

پاسخ: تکبیر بگوید و همراه امام سجده کند و زمانی که امام سلام می دهد او برخیزد و به استقبال نمازش در رکعت اول برود و نیازی به شروع با تکبیره الاحرام جدید ندارد.

پرسش: اگر پس از برخاستن امام از سجده پایانی مأموم به امام برسد چه کاری انجام می دهد؟

پاسخ: تکبیر می گوید و همراه امام می نشیند و وقتی که امام سلام داد برمی خیزد و به

استقبال نمازش می‌رود و نیازی به شروع با تکبیر جدید ندارد.

پرسش: اگر امام در حال تشهد میانی یا تشهد پایانی نماز باشد و مأموم در رکعت اول باشد به طوری که قصد برخاستن و کامل کردن نماز را داشته باشد، آیا نشستن او به حالت انتظار کیفیت معینی دارد؟

پاسخ: به همان شکل نماز می‌نشیند.

پرسش: آیا جایز است مأموم پیش از امام سلام بدهد و برای کاری ضروری خارج شود؟

پاسخ: جایز و نماز جماعتش صحیح است.

پرسش: اگر بانوان در صف پایانی باشند و مردانی برای نماز بیایند وظیفه بانوان چه خواهد بود؟

پاسخ: اگر برای مردان جایی برای ایستادن جلوی بانوان وجود نداشته باشد واجب است بانوان در صف آخر قرار گیرند (یعنی به عقب بروند).

پرسش: اگر امام، پس از فاتحه قرائت سوره را فراموش یا سهو کند و داخل در رکوع شود، وظیفه مأموم چیست؟

پاسخ: همراه او رکوع می‌کند و چیزی بر عهده‌اش نیست.

احکام متعلق به مساجد

محمد بن علی بن حسین گفت: روایت شده که در تورات چنین نوشته شده است: «آگاه باشید که مساجد، خانه‌های من در زمین هستند؛ پس خوشا به سعادت بنده‌ای که در خانه خود پاکی بجوید و سپس مرا در خانه‌ام زیارت کند. آگاه باشید! بر زیارت‌شونده لازم است تا زیارت‌کننده را اکرام کند. کسانی را که در تاریکی‌ها به سوی مساجد می‌روند، آن‌ها را به نور

تابناک در روز قیامت بشارت بده»^۱.

از آنجا که نمازجماعت اغلب در مساجد برگزار می‌شود، احکام مربوط به مساجد را به نمازجماعت ضمیمه کردیم. این احکام از طریق مطالعه پرسش و پاسخ‌های زیر روشن خواهد شد:

پرسش: آداب مساجد چیست؟

پاسخ: آداب و مستحبات مساجد عبارت‌اند از:

۱. مساجد را روباز و بدون سقف بسازند، مگر با حصیر و ساقه درخت، همانند سابیانی که حضرت موسی (علیه السلام) بنا کرده بود؛
۲. وضوخانه (یعنی دستشویی‌ها و محل وضوگرفتن) نزدیک درهای مسجد باشد؛
۳. مناره در دیوار مسجد ساخته شود نه در وسط مسجد؛
۴. هنگام ورود به مسجد با پای راست وارد شود و هنگام خروج با پای چپ؛
۵. بررسی کفش‌ها (یعنی به کفش‌های خود نگاه کند و مطمئن شود که از نجاست و چرک و مانند آن‌ها پاک باشند)؛
۶. دعا کردن هنگام ورود و خروج، مانند دعایی که حضرت فاطمه زهرا (علیها السلام) از پدرش رسول خدا (صلی الله علیه و آله) روایت کرده است که هنگام ورود به مسجد می‌فرمود: «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ صَلَّى عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي وَ افْتَحْ لِي ابْوَابَ رَحْمَتِكَ» و هنگام خروج از مسجد می‌فرمود: «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ صَلَّى عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي وَ افْتَحْ لِي ابْوَابَ فَضْلِكَ»^۲.
۷. آنچه از مسجد ویران شده است را به حالت اول خود برگردانند؛
۸. جاروکشیدن و نورانی کردن مسجد؛
۹. خرید و فروش نکردن در مسجد؛

۱. وسائل الشیعه (آل‌البيت)، ج ۵، ص ۲۴۴.

۲. مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۳۹۴.

۱۰. فراهم نکردن شرایط ورود دیوانه‌ها به مسجد؛

۱۱. اجرائکردن حکم‌ها در مسجد؛

۱۲. پرهیز از معرفی اشیای گم‌شده در مسجد؛

۱۳. اقامه نکردن حد در مسجد؛

۱۴. پرهیز از شعرسرایی در مسجد؛

۱۵. پرهیز از بالابردن صدا در مسجد؛

۱۶. پرهیز از صنعت‌گری در مسجد؛

۱۷. پرهیز از خوابیدن در مسجد.

پرسش: آیا دورریختن آنچه از مسجد از بین رفته جایز است؟

پاسخ: جایز است آنچه از مسجد ویران شده است (نه چیزهایی که ویران نشده است) دور ریخته شود و برگرداندنش همان طور که گفتیم مستحب است.

پرسش: حکم به کار بستن وسایل مسجد و چیزهای مربوط به آن چیست؟

پاسخ: می‌توان وسایل مسجد را در سایر مساجد به کار برد.

پرسش: چه مسائلی در رابطه با مساجد حرام است؟

پاسخ: مسائل زیر حرام است:

۱. زیباسازی مسجد با زیورآلات و منقوش کردن آن با عکس؛

۲. فروش وسایل مسجد؛

۳. قراردادن چیزی از مسجد در راه و مُلک مردم؛

۴. بازکردن درِ خانهٔ مردم به مسجد جز درِ خانهٔ معصوم؛

۵. واردکردن نجاست به داخل مسجد؛

۶. از بین بردن نجاست در داخل مسجد (یعنی حرام است که از بین بردن نجاست از اشیای

متنجس، داخل مسجد انجام شود)؛

۷. خارج کردن سنگ و سنگ‌ریزه از مسجد.

پرسش: اگر چنین کند و سنگ‌ها را از مسجد خارج کند، حکمش چیست؟

پاسخ: واجب است به مسجد بازگردانده شود.

پرسش: اگر کسی مقداری از آن را بردارد، باید چه کار کند؟

پاسخ: واجب است به مسجد برگرداند یا به مسجد دیگری منتقل کند.

پرسش: اگر آثار مسجد زایل شوند، آیا می‌توان آن‌ها را برای خود برداشت؟

پاسخ: به تملک درآوردنشان حلال نیست.

پرسش: در رابطه با مساجد و کسی که داخلش می‌شود، چه چیزی مکروه است؟

پاسخ: مسائل زیر مکروه است:

۱. بلندساختن مسجد؛

۲. ساختن ایوان یا بالکن برای مسجد (غرفه‌هایی که در دیوار مسجد باشند)؛

۳. ساختن محراب‌ها داخل دیوار؛

۴. مسجد را راه خود قرار دادن (یعنی مسجد را راه خودش قرار بدهد و از یک در وارد و از

در دیگر خارج شود)؛

۵. غذا خوردن در مسجد و استفاده از مسجد به‌عنوان مجلس غذا خوردن. این کار به شدت

مکروه است؛

۶. وارد شدن کسی که دهانش بوی پیاز یا سیر می‌دهد؛

۷. خارج کردن خلط سینه و بیرون انداختن آب دهان؛

۸. کشتن شپش؛ و اگر چنین کند آن را با خاک می‌پوشاند؛

۹. کشف و آشکار کردن عورت (البته اگر بیننده‌ای نباشد وگرنه حرام است)؛

۱۰. پرتاب کردن سنگ.

برخی دیگر از احکام مساجد:

پرسش: اگر کلیسا (معابد نصرانی‌ها) یا دیر (معابد یهودیان) ویران شود، آیا می‌توان در مکانشان مسجد ساخت؟

پاسخ: اگر متعلق به اهل ذمه باشد (یعنی در ذمه اسلام باشند و طبق شرایط ذمه عمل کنند؛ مثل آشکارا گناه نکردن - همانند خوردن خوک، نوشیدن شراب و غیره که جزو برخی از شرایط ذمه هستند - و معبدی برای خود احداث نکنند) تعرض به آن‌ها جایز نیست؛ ولی اگر در زمینی باشد که با نبرد تصاحب شده یا اهلش هلاک شده باشند، به‌کار بردن آن به‌عنوان مسجد جایز است.

پرسش: آیا بهتر است نماز در مسجد خوانده شود یا در منزل؟

پاسخ: نماز واجب در مسجد بهتر از منزل است و نافله، عکس آن است.

پرسش: فضیلت به‌جا آوردن نماز در مسجد چیست؟

پاسخ: نماز در مسجد جامع صد برابر، در مسجد قبیله بیست‌وپنج برابر، و در مسجد بازار دوازده برابر فضیلت دارد.

پرسش: آیا حرمت ضریح‌های معصومین علیهم‌السلام و حسینیه‌ها مانند مساجد است؟

پاسخ: حرمت ضریح‌های معصومین علیهم‌السلام و حسینیه‌ها مانند حرمت مسجد است، اما غذا خوردن در حسینیه‌ها مکروه نیست.

پرسش: آیا می‌توان از مسجد برای اداره امور مردم استفاده کرد؟

پاسخ: مستحب است امام یا کسی که امام منصوب کرده است، امور مسلمانان را در مسجد اداره کند.

(۸)

نماز خوف و مطاردہ

دو وضعیت وجود دارد که گاهی مؤمن با آنها مواجه می‌شود: وضعیت خوف (مانند وضعیتی که در حین جنگ حق و باطل پیش می‌آید) و وضعیت خوف شدید (مانند وضعیتی که در میدان نبرد، کار به رودررویی و دست‌وپنجه نرم کردن رزمندگان کشیده می‌شود). نماز در هیچ حالتی نباید ترک شود؛ پس مؤمن در این دو وضعیت مذکور چگونه نماز بخواند؟ پاسخ این است که در حالت اول، نماز خوف و در حالت دوم، نماز مطاردہ بخواند. احکام این دو نماز به شرح زیر است:

۱. نماز خوف [ترس]

پرسش: نماز خوف چگونه خوانده می‌شود؟

پاسخ: نماز خوف در سفر و حضر [کسی که حکم مسافر را ندارد]، چه جماعت و چه فرادا به صورت شکسته خوانده می‌شود.

پرسش: اگر نماز خوف به جماعت خوانده شود، امام چگونه با آنان نماز می‌خواند؟

پاسخ: امام مختار است که اگر بخواهد با گروهی از مؤمنان نماز بخواند و سپس با گروه دیگری نیز نماز بخواند؛ و بهتر است مثل رسول خدا ﷺ در ذات الرقاع نماز بخواند (غزوه معروفی که در سال چهارم هجری در سرزمین غطفان نجد واقع شد).

پرسش: پس از نماز امام با گروه اول، حکم نماز او با گروه دوم چه خواهد بود؟

پاسخ: نماز دوم برایش مستحب خواهد بود.

پرسش: پیامبر ﷺ در ذات الرقاع چگونه نماز خواند؟

پاسخ: رسول خدا ﷺ در روز ذات الرقاع نماز خوف را چنین خواند: گروهی همراه او به

صف نماز ایستادند و گروهی در برابر دشمن. پیامبر ﷺ با گروهی که همراهش بودند یک رکعت خواند، سپس آنان نماز خود را فرادا ادامه دادند و به پایان رساندند و رفتند و در برابر دشمن صف کشیدند و گروه دیگر که نماز نخوانده بودند آمدند و رسول خدا ﷺ رکعتی از نمازش را که باقی مانده بود با آنان به جا آورد؛ سپس در حالت نشسته باقی ماند تا آنان نیز نمازشان را به پایان رساندند و رسول خدا ﷺ همراه آنان سلام داد.

پرسش: شروط نماز خوف چیست؟

پاسخ: چهار شرط دارد:

۱. دشمن در جهت قبله نباشد؛
۲. دشمن چنان نیرویی نداشته باشد که بتواند بر مسلمانان هجوم آورد؛
۳. تعداد مسلمانان آن قدر باشد که بتوانند به دو گروه تقسیم شوند و هر گروه بتواند در برابر دشمن ایستادگی کند؛
۴. امام نیاز نداشته باشد که آنان را به بیش از دو گروه تقسیم کند.

پرسش: اگر دشمن در جهت قبله باشد یا چنان نیرویی داشته باشد که بتواند بر مسلمانان هجوم آورد، در این صورت لشکر مسلمانان اگر بخواهند به جماعت نماز بخوانند، چگونه این کار را انجام می دهند؟

پاسخ: تنها یک نماز می خوانند و نه نماز خوف.

پرسش: اگر لازم باشد که لشکر مسلمانان به بیش از دو گروه تقسیم شود مثلاً وقتی دشمن در بیش از یک جهت بر آنان احاطه داشته باشد آیا نماز خوف را به جماعت می خوانند؟

پاسخ: نماز خوف را به جماعت نمی خوانند؛ بلکه می توانند به صورت فرادا ادا کنند.

پرسش: نماز خوف در نماز دورکعتی (نماز صبح، ظهر، عصر و عشا) چگونه به صورت جماعت خوانده می شود؟

پاسخ: اگر نماز دورکعتی باشد امام همراه آنان رکعت اول را می خواند و می نشیند و کسانی

که پشت سرش هستند برمی خیزند و نمازشان را به پایان می‌رسانند؛ سپس با دشمن روبه‌رو می‌شوند. امام برای رکعت دوم برمی‌خیزد و گروه دوم می‌آیند و تکبیرة الاحرام می‌گویند و همراه او داخل در رکعت دوم امام می‌شوند. که این رکعت برای آنان رکعت اول به شمار می‌رود. زمانی که امام برای تشهد می‌نشیند آن را طول می‌دهد و کسانی که پشت سرش هستند برمی‌خیزند و نماز را به پایان می‌رسانند و می‌نشینند و امام همراه آنان تشهد می‌گوید و سلام می‌دهد.

پس نماز خوف با نماز جماعت عادی در سه مسئله اختلاف دارد:

۱. انفراد مأموم (انفراد در اعمال نماز است نه نیت، زیرا نماز او جماعت است): این انفراد برای گروه اول زمانی حاصل می‌شود که در رکعت دوم از امام جدا می‌شوند و پیش از امام سلام می‌دهند؛ همچنین انفراد برای گروه دوم در رکعت دوم حاصل می‌شود تا زمانی که در تشهد و سلام به امام می‌پیوندند.

۲. توقع (یعنی انتظار کشیدن) از سوی امام برای مأمومین تا زمانی که نماز مأمومین تمام شود: این منتظر ماندن در انتظار کشیدن امام برای آمدن گروه دوم حاصل می‌شود، و نیز منتظر باقی ماندن امام برای گروه دوم تا وقتی که رکعت دومشان را تمام کنند و سپس همراهشان تشهد بگویند و سلام دهد.

۳. امامت شخص نشسته برای ایستاده: این اتفاق با در حالت نشسته باقی ماندن امام برای تشهد (با اینکه او امام است) رخ می‌دهد تا وقتی که گروه دوم رکعت دومشان را کامل کنند و سپس امام همراه آنان تشهد می‌گوید و سلام می‌دهد.

پرسش: نماز جماعت خوف در نماز سه رکعتی (یعنی مغرب) چگونه خوانده می‌شود؟

پاسخ: اگر نماز سه رکعتی باشد امام اختیار دارد که اگر بخواهد با گروه اول یک رکعت و با گروه دوم دو رکعت بخواند، یا برعکس عمل کند.

پرسش: آیا جایز است که هر گروه یک نفره باشد؟ یعنی رزمندگان سه نفر باشند و خود

امام نیز یکی از آنان باشد؟

پاسخ: جایز است هر گروه یک نفره باشد.

برخی دیگر از احکام مربوط به نماز خوف:

پرسش: حکم سهوی که برای نمازگزاران در نماز خوف در تبعیت از امام رخ می‌دهد چیست؟

پاسخ: حکمی ندارد.

پرسش: حکم سهوی که برای نمازگزار در نماز خوف در حال انفراد رخ می‌دهد چیست؟

پاسخ: همان حکمی است که پیش‌تر در مبحث سهو گفتیم.

پرسش: حکم همراه‌داشتن سلاح در نماز به‌خصوص اینکه روی آن نجاست باشد چیست؟

پاسخ: همراه‌داشتن سلاح در نماز واجب است حتی اگر رویش نجاستی باشد.

پرسش: اگر سلاح به‌قدری سنگین باشد که مانع برخی از واجبات نماز شود، چطور؟

پاسخ: جایز نیست.

پرسش: اگر امام مرتکب سهوی شود که موجب دو سجده سهو گردد و سپس گروه دوم وارد نمازجماعت شوند، آیا گروه دوم سجده سهو به جا می‌آورند؟

پاسخ: وقتی امام سلام داد و سجده سهو نمود، بر گروه دوم واجب نیست از او تبعیت کنند.

۲. نماز مطارده [خوف شدید]

پرسش: نماز مطارده چیست؟

پاسخ: نماز مطارده که نماز خوف شدید نیز نامیده می‌شود، زمانی خوانده می‌شود که

به عنوان مثال کار به گلاویز شدن (یعنی دو جنگجو با یکدیگر درگیر می شوند) و تعقیب و گریز (زمانی که دشمن را تعقیب می کند یا دشمن او را تعقیب می کند) کشیده شود؛ که در این حالت با توجه به امکانش در حال ایستاده یا راه رفتن یا سواره نماز می خواند. با گفتن تکبیرة الاحرام رو به قبله می کند و در صورت امکان ادامه می دهد و در غیر این صورت آن مقدار که برایش ممکن است رو به قبله می کند و اگر این کار ممکن نباشد به هر جهتی که ممکن است نماز می خواند.

پرسش: اگر بخواهد نماز مطارده را در حال سواره بخواند، سجده اش چگونه خواهد بود؟

پاسخ: اگر نتواند پیاده شود در حال سواره نماز می گزارد و بر برآمدگی جلوی زینش سجده می کند و اگر این کار برایش ممکن نبود برای سجده با اعضای بدنش مثل سر و دست و چشم اشاره می کند.

پرسش: اگر بترسد و نتواند نماز را این گونه بخواند چگونه بخواند؟

پاسخ: با تسبیح گفتن نماز می گزارد و رکوع و سجود از او ساقط می شود و به جای هر رکعتی می گوید: «سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ».

برخی دیگر از احکام مربوط به نماز مطارده:

پرسش: نماز مطارده برای زمانی است که جنگ به حالت رزم با شمشیر کشیده شود. آیا

چنین وضعیتی شامل جنگ با سلاح های امروزی نیز می شود؟

پاسخ: بله، آن ها را نیز شامل می شود.

پرسش: اگر در حال نماز گزاردن با اشاره، احساس امنیت پیدا کند و وضعیت بهتر شود،

نمازش را چگونه به پایان برساند؟

پاسخ: باقی مانده نمازش را با رکوع و سجود به پایان برساند و مادامی که در حین نماز

پشت به قبله نکرده باشد نماز را از نو تکرار نمی کند، ولی اگر پشت به قبله کرده باشد نماز را

تکرار کند.

پرسش: اگر پرسش قبلی معکوس شود چطور؟ یعنی اگر بخشی از نماز را به شکل عادی بخواند و سپس خوف و ترس پیش آید، چه کاری انجام می‌دهد؟

پاسخ: نمازش را به شکل نماز شخص ترسیده به پایان می‌رساند و نماز جدیدی نمی‌خواند.

پرسش: اگر کسی یک سیاهی یا شبیحی ببیند و گمان کند دشمن است و نمازش را کوتاه یا با اشاره بخواند، سپس معلوم شود که گمانش باطل بوده است، آیا نماز را تکرار می‌کند؟

پاسخ: تکرار نمی‌کند.

پرسش: اگر دشمن بیاید و او نمازش را از شدت ترس با اشاره بخواند، سپس معلوم شود که حائل و مانعی سر راه دشمن وجود داشته است، آیا نماز را تکرار می‌کند؟

پاسخ: تکرار نمی‌کند.

پرسش: اگر از سیل یا حیوان درنده‌ای بترسد، آیا می‌تواند نماز را به صورت خوف شدید بخواند؟

پاسخ: جایز است نماز را به صورت خوف شدید بخواند.

پرسش: با توجه به مبحث خوف شدید، از شخصی که در گل گیر کرده و نیز شخصی که در حال غرق شدن است و نمی‌تواند نماز را به صورت کامل ادا کند سؤال دارم؛ این دو چگونه نماز می‌خوانند؟

پاسخ: به هر صورتی که می‌توانند نماز می‌خوانند و برای رکوع و سجودشان اشاره می‌کنند.

پرسش: آیا نمازشان را مانند شخص در حالت خوف، کوتاه می‌خوانند؟

پاسخ: نماز خود را کوتاه نمی‌خوانند، مگر در سفر یا ترس.

(۹)

نماز مسافر

نمازگزار نمازش را در سفر شکسته می‌خواند و شایسته است که ابتدا شرایط سفری را که نماز در آن شکسته است معرفی و سپس احکام مربوط به شکستن نماز را بیان کنیم. پرسش و پاسخ‌هایی که در ادامه می‌آید به این مطالب خواهند پرداخت:

۱. شرایط سفر

سفری که در آن نماز شکسته می‌شود، شش شرط دارد که عبارت‌اند از: اعتبار مسافت، قصد طی کردن مسافت، سفرش را با اقامت در میان سفر قطع نکند، سفر مُجاز باشد (حرام نباشد)، سفرش بیش از حضورش نباشد، شکستن پس از مخفی شدن اذان باشد.

۱. اعتبار مسافت

پرسش: مسافت معتبر برای شکستن نماز چیست؟

پاسخ: ۴۴ کیلومتر رفت یا ۴۴ کیلومتر برگشت، یا ۲۲ کیلومتر رفت و برگشت که در مجموع ۴۴ کیلومتر می‌شود.

پرسش: اگر مسافتی که طی کرده است ۲۲ کیلومتر باشد و بخواهد طی یک یا چند روز (که کمتر از ۱۰ روز است) به خانه‌اش برگردد، چه حکمی دارد؟

پاسخ: باید شکسته بخواند.

پرسش: اگر طی یک روز کمتر از ۲۲ کیلومتر برود و بیاید و دوباره برود (مثلاً به مسافت ۱۰ کیلومتری برود، سپس به شهر خود بازگردد و سپس مجدداً ۱۵ کیلومتر طی طریق کند که

مجموع مسافتی که طی کرده است ۳۵ کیلومتر شود)، آیا نمازهای آن روزی که تردد کرده است را باید شکسته بخواند؟

پاسخ: شکستن جایز نیست، حتی اگر نیتش شکستن بوده باشد؛ زیرا او با برگشتن به شهر خود سفرش را قطع کرده است.

پرسش: اگر شهری دو راه داشته باشد که راه کوتاه‌تر مسافت شرعی معتبر نباشد و راه دورتر مسافت شرعی معتبر باشد و او راه دورتر را طی طریق کند (و قصدش افطار و شکستن نماز باشد نه چیز دیگر) آیا شکسته می‌خواند؟

پاسخ: نمازش را می‌شکند، حتی اگر این کارش برای به دست آوردن «رخست» باشد؛ یعنی به دست آوردن اجازه شکستن نماز و افطار کردن، اگر روزه‌دار است.

۲. قصد طی مسافت

پرسش: اگر کمتر از مسافت حد شکسته شدن را قصد کند، سپس نظرش عوض شود و مسافت دیگری مثل آن را قصد کند (مثلاً تصمیم بگیرد برای کاری ۱۲ کیلومتر طی طریق کند و وقتی به آنجا رسید تصمیم جدیدی بگیرد که ۱۲ کیلومتر دیگر راه برود و مجموع مسیری که می‌رود به ۲۴ کیلومتر برسد)، اگر بخواید نماز مثلاً نماز ظهر و عصر بخواند آیا آن را شکسته می‌خواند؟

پاسخ: شکسته نمی‌خواند؛ زیرا از همان ابتدا قصد همه مسافت شرعی را نداشته است.

پرسش: اگر مجموع مسافتی که طی کرده است بیش از حد شکسته باشد و بخواید بازگردد حکمش چه خواهد بود؟ آیا نماز را شکسته می‌خواند؟

پاسخ: اگر مسافت حد شرعی کامل شده باشد و بخواید بازگردد از آنجا که از حد شرعی دورتر رفته است، نمازش را می‌شکند و در غیر این صورت چنین نمی‌کند؛ در مثالی که پیش‌تر گفته شد (که مسافت بازگشت او ۲۴ کیلومتر است) نماز را نمی‌شکند، ولی اگر مجموع مسیری که طی کرده است ۴۴ کیلومتر یا بیشتر باشد (مثلاً به مدرسه‌ای برود که از محل

سکونتش ۲۰ کیلومتر فاصله داشته باشد و بعد از رسیدن به آن مدرسه تصمیم بگیرد به مدرسه دیگری در ۱۵ کیلومتری آنجا برود و پس از رسیدن به آنجا تصمیم بگیرد به مدرسه سوم با فاصله ۱۰ کیلومتری برود و مجموع مسیری که طی کرده است به ۴۵ کیلومتر بالغ شود) چنین شخصی اگر بخواهد از مدرسه سوم به خانه خود بازگردد، باید در مسیر بازگشتش نماز را شکسته بخواند؛ زیرا مسافت شرعی محقق شده است.

پرسش: اگر در جست‌وجوی حیوانی فراری یا شخصی بدهکار (مدیون) یا بنده‌ای فراری باشد، در مسیری که حیوان یا بدهکار یا آن بنده را جست‌وجو می‌کند و نیز در مسیر بازگشتش چگونه نماز می‌خواند؟

پاسخ: اگر در مسیر رفتن، کمتر از حد شرعی را قصد کرده باشد، سپس مسافت مشابه دیگری را قصد کند و از ابتدای رفتنش به‌طور یکجا مسافت شرعی را قصد نکرده باشد نمازش را نمی‌شکند، اما در مسیر بازگشت اگر مجموع مسیری که طی کرده است بالغ بر حد شرعی و بیش از آن شده باشد نمازش را می‌شکند؛ مثل وضعیتی که در مثال پیشین بیان گردید.

پرسش: اگر از شهر یا محل اقامتش به انتظار دوستانش خارج شود با این نیت که اگر میسر شد همراه آنان سفر کند و اگر میسر نشد بازگردد، در مسیری که به انتظار آنان می‌رود، چگونه نماز می‌گذارد؟

پاسخ: اگر مکان مورد انتظار در فاصله حداقل ۲۲ کیلومتری باشد در سفر و محل توقفش، شکسته و اگر کمتر از آن مسافت باشد، نمازش را کامل می‌خواند تا وقتی که مسافت با دوستانش برای او میسر شود و با آنان سفر کند.

۳. سفر را با اقامت در میان سفرش قطع نکند

پرسش: اگر تصمیم به طی مسافت شرعی (یعنی ۴۴ کیلومتر) بگیرد و در راهش ملکی داشته باشد که شش ماه آن را وطن قرار داده باشد، آیا باید در راه و ملکش نمازش را بشکند یا کامل بخواند؟

پاسخ: در راه و ملکش نماز را کامل می‌خواند. همچنین اگر در میان راه نیت اقامت کند، نماز را کامل می‌خواند.

پرسش: اگر میان او و ملکش یا میان او و جایی که قصد اقامت کرده است به مقدار حد شرعی فاصله باشد (مثلاً خانه دیگری داشته باشد که آن را ۶ ماه وطن قرار داده باشد و با آن خانه یا مکانی که قصد اقامت کرده است ۵۰ کیلومتر فاصله داشته باشد)، آیا در مسیر رفتن به سوی آنجا نماز را شکسته می‌خواند؟

پاسخ: در طی مسیر (یعنی در حین رفتن به سوی آن مکان یا بازگشت از آنجا) شکسته می‌خواند، اما در ملکش نماز را کامل می‌خواند.

پرسش: اگر او چندین وطن داشته باشد نمازش را چگونه می‌خواند؟

پاسخ: باید فاصله میان وطن (یعنی وطنی که در آن هست و قصد شروع سفر از آنجا را دارد) و وطن اول را بسنجد، اگر این فاصله به اندازه حد شرعی باشد باید در مسیرش به سوی آنجا شکسته بخواند. با رسیدن به وطن اول، سفرش قطع می‌شود و نماز در آن کامل خواهد بود؛ سپس فاصله میان آنجا (یعنی وطن اول که به آن رسیده است) و وطن دوم را می‌سنجد، اگر به مقدار حد شرعی نرسد باید در مسیرش به سوی آنجا نمازش را کامل بگذارد - چون سفرش قطع شده است. ولی اگر به حد شرعی برسد باید در مسیر دومش شکسته بخواند تا وقتی که به وطن دوم برسد و در آنجا نماز را کامل می‌گذارد.

پرسش: وطنی که نماز در آن تمام است، کدام است؟

پاسخ: وطنی که نماز در آن به صورت کامل خوانده می‌شود محل سکونت و استقرار او و هر محلی است که در آن ملک یا شبیه آن (مثل زمین زراعتی یا انفالی که با اجازه امام از آن بهره‌برداری می‌کند) داشته باشد، به طوری که شش ماه متوالی یا بیشتر آن را به عنوان وطن برگزیده باشد؛ به شرط اینکه در آن ملک، خانه‌ای برای سکونت داشته باشد.

پرسش: اگر خانه، ارث و شخصی در آن سهمی داشته باشد، آیا خانه محل سکونت به

شمار می‌رود تا حکم وطن‌بودن را به خود بگیرد؟

پاسخ: اگر در آن خانه شش ماه متوالی یا بیشتر سکونت کرده باشد و سهم او به مقداری باشد که برای سکونت شایسته باشد می‌توان برای او حکم به وطن‌بودن آنجا داد.

پرسش: آیا محل ولادت - اگر در جای دیگری سکونت داشته باشد - وطن به شمار می‌رود؟

پاسخ: محل ولادت وطن به شمار نمی‌رود، مگر با تحقق شرط‌هایی که گفته شد.

پرسش: در شرط شش ماه سکونت متوالی داشتن، اگر در این شش ماه مثلاً برای زیارت

یا کاری سفر کند و سپس بازگردد، آیا این عمل آسیبی به این شرط وارد می‌کند؟

پاسخ: آسیبی نمی‌رساند.

پرسش: آیا نیت رفتن از وطن و کوچ کردن به مکانی دیگر، از اولین روزی که تصمیم به

رفتن گرفته است، در وطن‌بودن شهری که قصد رفتن از آنجا را داشته است تأثیری دارد؟

پاسخ: وطنی که شرط‌های ذکرشده در آن تحقق یافته باشد، حتی اگر از آن کوچ کند وطن باقی می‌ماند و از وطن‌بودن خارج نمی‌گردد؛ مگر با منتفی شدن شرط‌های مذکور. در خصوص مکانی که با نداشتن ملک، در آن ساکن و مستقر است نماز کامل است، ولی اگر از آن کوچ کند و در سفرش از آنجا عبور کند نمازش در آنجا شکسته خواهد بود و سفرش قطع نمی‌شود.

پرسش: اگر از وطن قبلی روی گردان نشود، ولی سال‌ها در مکان دیگری زندگی کند و

برای سکونت به آنجا بازنگردد، آیا مکان اول، وطن باقی می‌ماند؟

پاسخ: نماز در مکانی که در آنجا ساکن و مستقر است کامل است تا زمانی که مهاجرت

کند و از آن روی گردان شود، اما وطنی که با شروط ذکرشده محقق می‌گردد وطن باقی می‌ماند و نماز در آن کامل است؛ جز با منتفی شدن شروط ذکرشده؛ و اگر از آنجا مهاجرت کند و از سکونت در آن محل روی گرداند، آسیبی به وطن‌بودن آنجا نمی‌رساند.

پرسش: کسی که اجاره‌نشین باشد و در شهری که ساکن است ملکی نداشته باشد، آیا با

وجود اینکه سال‌های زیادی در آنجا بوده است، وطنش به شمار می‌رود؟

پاسخ: در مکان سکونت و استقرارش از اولین روزی که در آنجا ساکن شده است مادامی که در آن مکان استقرار دارد نماز، کامل است؛ ولی اگر از آنجا کوچ کند و روی گردان شود، اگر در میان سفرش از آنجا رد شود تا هنگامی که در آنجا ملکی نداشته باشد نمازش در آنجا کامل نیست و مدت سکونت گذشته او در این مکان هر قدر هم که باشد در حال حاضر باید نماز را شکسته بخواند.

۴. سفرش مجاز باشد [حرام نباشد]

پرسش: آیا تفاوتی میان اینکه سفرش واجب باشد مثل حجة الاسلام [حج واجب]- یا مستحب باشد مثل زیارت پیامبر ﷺ یا مباح باشد مثل سفر تجاری- وجود دارد؟

پاسخ: تفاوتی ندارد و مهم این است که سفرش مجاز و غیر حرام باشد.

پرسش: اگر سفر معصیت باشد، آیا باید شکسته بخواند؟

پاسخ: شکسته نمی‌خواند؛ مانند سفر با انگیزه پیروی از ظالم (یعنی سفرش همراه ظالم یا به دستور او باشد)، و سفر شکار تفریحی.

پرسش: اگر شکار برای خوراک خودش یا خانواده‌اش یا به قصد تجارت باشد و تفریحی نباشد، آیا شکسته می‌خواند؟

پاسخ: طی سفرش شکسته می‌خواند.

۵. سفرش بیشتر از حضورش نباشد

پرسش: مثال «کثیرالسفر» چیست؟

پاسخ: مثال چنین شخصی، کوچ‌نشینی است که به دنبال باران می‌رود؛ همچنین کرایه‌بگیر، دریانورد و تاجری است که در جست‌وجوی بازار است (یعنی از بازار یک شهر خرید

می کند و در بازار شهر دیگری می فروشد؛ همچنین پیک نامه رسان (که کارش بردن نامه ها بین شهرهاست).

پرسش: آیا می توانید ضابطه ای معرفی کنید که بتوانیم با آن «کثیرالسفر» را بشناسیم؟

پاسخ: ضابطه آن: کسی که به طور مرتب، سفرش چهار روز در هفته یا شانزده روز در ماه یا شش ماه و یک روز در سال باشد، نمازش کامل است و در سفر باید روزه بگیرد. چنین شخصی هر زمان بداند وضعیتش چنین است باید نماز را کامل بخواند و روزه بگیرد، حتی اگر در اولین روز از سفرش چنین اطلاعی حاصل کند.

پرسش: اگر شخصی به عنوان مثال- قرارداد کاری هشت ماهه داشته باشد و برای کارش پنج روز در هفته در مسافرت باشد، چگونه عمل می کند؟

پاسخ: کمترین مدت برای کامل خواندن نماز، شش ماه است؛ یعنی اگر قراردادش شش ماه یا بیشتر باشد نماز را کامل می خواند.

پرسش: اگر شخصی روز به روز، یا هفته به هفته کار کند و سفرش بیش از حضورش باشد ولی کارش حالت ثابتی نداشته نباشد یعنی به شکلی باشد که شاید برای مدت یک هفته یا یک ماه یا دو ماه باشد- و به هر حال، مدت را نداند ولی در هر صورت کمتر از شش ماه باشد؛ یعنی همین طور قرارداد را ماهانه تمدید کند یا اینکه اصلاً قراردادی نداشته باشد- حالا فرقی نمی کند که این عدم قطعیت از سوی او باشد یا از سوی کارفرما- وظیفه اش چیست؟

پاسخ: چنین شخصی نمازش را کامل نمی خواند، مگر پس از گذشت شش ماه از کارش؛ یعنی اگر شش ماه به همین صورت ادامه دهد، پس از آن باید نماز را کامل بگذارد حتی اگر قراردادش هفتگی یا کارش روز به روز باشد.

پرسش: حال اگر چنین افرادی پس از اینکه وضعیتشان مشخص شد، به طوری که نمازشان را کامل بخوانند؛ و پس از اینکه شش ماه یا بیشتر در کار یا سفری که بیش از حضور باشد سپری کردند، اگر آن کار یا سفر را ترک کنند، اما ترک کردنشان به دلیل روی گرداندن از

۱۹۶ احکام شریعت در قالب پرسش و پاسخ، جلد دوم

آن کار نباشد، بلکه برای جست‌وجوی کاری دیگر یا به‌دلیل پیشامدی بوده باشد...؛ اگر به مدت یک یا دو روز سفر کنند حکمشان چیست؟ آیا وضعیتشان مانند سابق است؟ یا باید در سفر شکسته نماز بخوانند؟

پاسخ: مادامی که از وضعیت گذشته خود روی گردان نشده باشند وضعیتشان همچنان تا گذشت شش ماه استمرار پیدا می‌کند، حتی اگر در خانه خود بمانند؛ یعنی اگر یک نفرشان مثلاً برای زیارت یا مداوا سفر کند نمازش را کامل می‌گزارد.

پرسش: اگر یکی از آنان از اولین روز ترک کردنش برای سفر بداند که برای بیش از شش ماه سفر نخواهد رفت، ولی این نرفتن همیشگی نخواهد بود، وضعیتش چگونه محسوب خواهد شد؟

پاسخ: وضعیت این شخص از اولین روز ترک سفر، اگر به‌جایی سفر کند مانند کسی است که نماز را شکسته می‌خواند.

۶. شکستن نماز برای مسافر جایز نیست تا وقتی که اذان امر او مخفی گردد

پرسش: آیا معنای این سخن این است که شکستن نماز پیش از این حد، جایز نیست؟
پاسخ: ترخص (شکستن و افطار کردن) برای او پیش از این حد جایز نیست، حتی اگر نیت سفر شبانه داشته باشد.

پرسش: در بازگشت از سفر به‌سوی شهرش تا چه حدی نمازش شکسته باقی می‌ماند؟
پاسخ: در بازگشت نیز تا وقتی که اذان شهرش به گوش برسد، نمازش به‌صورت شکسته باقی می‌ماند، وقتی اذان را شنید نماز را کامل می‌خواند.

پرسش: آیا در شنیدن صدای اذان، شنیدن به‌طور معمول اعتبار دارد؟ یا شنیدن از طریق چیزهایی مثل بلندگو؟

پاسخ: شنیدن با صدای انسان معتبر است، نه بلندگو.

پرسش: اگر قصد اقامت در غیر شهر خود را داشته باشد، آیا باید نماز را کامل بخواند یا شکسته؟

پاسخ: اگر نیت اقامت ده روزه داشته باشد باید کامل بخواند و در کمتر از ده روز، شکسته بخواند.

پرسش: اگر در تصمیم بین اقامت داشتن و نداشتن مردد باشد، نماز را شکسته بخواند یا تمام؟

پاسخ: (اگر در تردید باقی بماند و برای اقامت یا عدم اقامت، تا یک ماه تصمیم نگیرد) از آن لحظه تا یک ماه شکسته بخواند و در طول این یک ماه به شکسته خواندن نمازش ادامه دهد و بعد از یک ماه نماز را کامل بخواند حتی اگر تنها یک نماز باشد.

پرسش: اگر نیت اقامت ده روزه کند، سپس پیشامدی روی دهد و تصمیم به قطع اقامت بگیرد، نماز را باید شکسته بخواند یا تمام؟

پاسخ: به وضعیت شکسته خواندن نماز بازگردد و فرقی نمی کند که تنها یک نماز به نیت کامل خوانده باشد یا بیش از یک نماز، یا اصلاً هنوز نمازی نخوانده باشد.

پرسش: اگر نیت اقامت کند و بعد به دلیل یک پیشامد، اقامت را قطع کند، سپس بار دیگر به نیت خود برای باقی ماندن بازگردد، آیا لازم است نیت اقامت جدیدی داشته باشد تا نمازش را کامل بخواند؟

پاسخ: لازم است دوباره برای اقامت ده روزه نیت کند تا نمازش را کامل بخواند.

۲. شکستن نماز

پرسش: آیا شکستن نماز در سفر «عزیمت» (یعنی واجب) است یا «رخصت» [اجازه] است و مکلف برای شکستن یا نشکستن اختیار دارد؟

پاسخ: شکستن نماز در سفر واجب است، مگر در چهار وطن: مکه، مدینه، مسجد جامع

کوفه، حائر حسینی؛ که در این چهار مکان می‌تواند نماز را بشکند یا کامل بخواند و بهتر است کامل بخواند.

پرسش: اگر شکستن نماز بر او واجب شود و عمداً نماز را کامل بخواند، آیا باید نمازش را تکرار کند؟

پاسخ: در تمام حالات، نمازش را تکرار می‌کند، چه در وقت نماز و چه خارج از وقت.

پرسش: اگر مسافر نداند که باید شکسته بخواند و نمازش را کامل بخواند، چه حکمی خواهد داشت؟

پاسخ: لازم نیست نمازش را تکرار کند، حتی اگر داخل وقت نماز شده باشد.

پرسش: اگر مسافر از روی فراموشی نمازش را کامل بخواند، آیا باید آن را تکرار کند؟

پاسخ: در وقت نماز تکرار نمی‌کند و خارج از وقت نیز قضا نمی‌کند.

پرسش: اگر مسافر به‌طور اتفاقی نمازش را شکسته بخواند (بدون اینکه قصد شکستن داشته باشد؛ بلکه قصدش کامل خواندن باشد و به‌طور اتفاقی بشکند) حکم نمازش چیست؟

پاسخ: نمازش صحیح است.

پرسش: اگر داخل وقت نماز شود و او در وضعیت نماز کامل باشد و بعد از آن به سفر برود و وقت نماز باقی باشد و بخواهد نماز بگذارد، چگونه نماز بخواند؟

پاسخ: از آنجا که در حال ادای نماز است، نماز را شکسته می‌خواند.

پرسش: اگر داخل وقت نماز شود و مسافر باشد و بعد [در وطن] حضور یابد و وقت آن نماز هنوز باقی مانده باشد، آیا باید نماز را کامل بخواند یا شکسته؟

پاسخ: از آنجا که در حال ادای نماز است، نماز را کامل بخواند.

پرسش: آیا برای مسافری که نماز را شکسته می‌خواند، مورد مستحب وجود دارد؟

پاسخ: مستحب است پس از هر فریضه‌ای سی بار بگوید: «سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ اللَّهُ أَكْبَرُ» تا (شکسته‌شدن) فریضه را جبران کند [یعنی به‌جای دورکعتی که در

نماز چهار رکعتی شکسته شده است].

پرسش: اگر مسافر به کسی که نمازش کامل است اقتدا کند، چگونه نماز بخواند؟

پاسخ: اگر مسافر به شخصی با نماز کامل اقتدا کند، لازم نیست از او تبعیت کند؛ بلکه باید به مقدار فریضه خودش اکتفا کند و به طور انفرادی سلام دهد.

برخی دیگر از احکام مربوط به سفر و نماز:

پرسش: اگر به قصد مسافتی خارج شود (یعنی با قصد طی کردن مسافتی خارج شود) و

مانعی پیش بیاید و بخواند نماز بخواند، آیا باید نماز را کامل بخواند یا شکسته؟

پاسخ: باید بسنجد و وضعیت را روشن کند؛ اگر هنوز از نیت سفر برنگشته باشد و اگر در جایی باشد که اذان بر او مخفی شده است نماز را شکسته بخواند، ولی اگر در جایی باشد که اذان را می شنود یا اینکه نیتش را تغییر داده باشد و نمی خواهد سفر کند نماز را کامل بخواند.

پرسش: آیا در وضعیت پرسش قبلی، مسافر دریا متفاوت از مسافر خشکی است؟

پاسخ: مسافر خشکی و دریا در این خصوص یکسان هستند.

پرسش: اگر به قصد مسافتی خارج شود و باد او را برگرداند، هنگام برگشتن چگونه نماز

می خواند؟

پاسخ: اگر به مکانی برسد که اذان شهرش را بشنود نماز را کامل بخواند وگرنه بشکند.

پرسش: اگر تصمیم به اقامت ده روزه در غیر شهر خود داشته باشد، سپس به مسافت

کمتری بیرون رود، چه حکمی خواهد داشت؟

پاسخ: اگر تصمیم به بازگشت و اقامت بگیرد در رفتن و در شهر نماز را کامل بخواند.

پرسش: کسی که با نیت شکستن، نماز را شروع کند و سپس تصمیم به اقامت بگیرد، آن

نماز را کامل بخواند یا شکسته؟

پاسخ: نمازش را کامل بخواند.

۲۰۰ احکام شریعت در قالب پرسش و پاسخ، جلد دوم

پرسش: اگر نیت اقامت ده‌روزه داشته باشد و نماز را شروع کند، سپس تصمیم به سفر بگیرد، آیا نماز را شکسته بخواند یا تمام؟

پاسخ: باید به وضعیت شکسته‌بودن نماز بازگردد.

پرسش: اگر نماز را کامل بخواند و پس از پایان نماز مجدداً تصمیم به سفر کردن بگیرد، حکمش چیست؟

پاسخ: به شکستن نماز بازمی‌گردد.

پرسش: در قضا کردن نماز، شرایطی را که فوت شده است در نظر بگیرد یا شرایط وجوب آن را؟

پاسخ: باید شرایطی را که نماز فوت شده است در نظر بگیرد، نه حالت وجوب نماز را؛ پس اگر نماز به صورت شکسته فوت شود به صورت شکسته نیز قضا می‌شود.

پرسش: اگر مسافت را نیت کند و اذان بر او مخفی شود و نمازش را شکسته بخواند و پیشامدی رخ دهد و بازگردد، آیا باید نمازش را تکرار کند؟

پاسخ: نماز را تکرار نمی‌کند.

پرسش: اگر وقت نافله ظهر برسد و آن را نخواند و سفر کند، آیا آن را قضا کند؟

پاسخ: مستحب است آن را قضا کند، حتی اگر در سفر باشد.

این پایان نوشتن این کتاب بر اساس پرسش و پاسخ برای احکام شریعت خداوند است که
ایمانی آل محمد امام احمد الحسن علیه السلام این احکام را روشن ساخته‌اند؛

و نهایت دعای ما اینکه:

و سپاس و ستایش تنها از آن خداوند، آن پروردگار جهانیان است.

و سلام و صلوات تام و تمام خداوند بر محمد و آل محمد، امامان و مهدیون باد.

